

Republika Srbija

Grad Novi Pazar

Gradska uprava za izvorne i poverene poslove

Stevana Nemanje 2, tel.: 020/313-644

Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj

web: www.novipazar.rs, e-mail: ler@novipazar.org.rs

Profil zajednice 2017

Grad Novi Pazar

Novi Pazar, mart 2018.god.

1	Uvod	4
2	Osnovne karakteristike	5
2.1	Geografija i topografija (lokacija)	5
2.2	Historija, tradicija i kulturno nasljeđe Novog Pazara	9
2.3	Opšti podaci	14
2.4	Lokalna samouprava (administracija).....	21
3	Prirodni resursi	26
3.1	Zemljište.....	26
3.2	Šume.....	28
3.3	Minerali	29
3.4	Mineralne,geotermalne vode i izvorišta	30
4	Ljudski resursi	31
4.1	Stanovništvo.....	31
4.2	Struktura stanovništva prema polu.....	32
4.3	Starosna struktura stanovništva	32
4.4	Odnos urbanog i ruralnog stanovništva.....	33
4.5	Etnička pripadnost stanovništva	33
4.6	Obrazovanje.....	36
4.7	Porodice (po strukturi,domaćinstva).....	48
4.8	Domaćinstva	49
4.9	Stanovništvo.....	49
5	Stambeni resursi	51
5.1	Stambena statistika.....	51
5.2	Stambena izgradnja	54
5.3	Cene na tržištu	54
6	Privreda.....	55
6.1	Privredna struktura.....	55
6.2	Industrija	59
6.3	Poljoprivreda	62
	Grad Novi Pazar	64
6.4	Problemi na terenu.....	71
6.5	Korišćeni pojmovi	72
	Korišćeno poljoprivredno zemljište čine: poljoprivredno zemljište na okućnici, oranice i bašte (uključujući i ugare), stalni zasadi (voćnjaci, vinogradi, rasadnici, i ostali stalni zasadi), livade i pašnjaci koje gazdinstvo redovno obrađuje - koristi.....	72
6.6	Šumarstvo	74
6.7	Struktura izvoza i uvoza prema vrsti proizvoda i usluga.....	74
6.8	Struktura izvoza i uvoza prema destinaciji	75
6.9	Ekonomija (upravljanje finansijama).....	78
6.10	Ekonomska razmena sa inostranstvom	82
6.11	Javna komunalna preduzeća	85
6.12	Javna preduzeća.....	85
6.13	Javne ustanove	85
6.14	Investicije	86
6.15	Mala i srednja preduzeća	87
6.16	Udruživanje	89
6.17	Finansijske institucije	90
6.18	Radnje.....	92

6.19 Veliki privredni sistemi.....	93
6.20 Ostale lokacije za investiranje.....	95
6.21 Olakšice koje nudi lokalna zajednica.....	97
6.22 Jedinstvena prednost opštine za ulaganja i konkurentska matrica.....	101
7 Radna snaga.....	103
7.1 Nezaposlenost	103
7.2 Nezaposlenost - struktura	103
7.3 Starosna struktura nezaposlenih.....	104
7.4 Zaposlenost.....	106
8 Javni resursi.....	108
8.1 Saobraćajna infrastruktura	108
8.2 Komunalna infrastruktura	109
8.3 Zdravstvena i socijalna zaštita	116
9 Resursi životne sredine.....	125
9.1 Kvalitet voda.....	125
9.2 Upravljanje čvrstim komunalnim otpadom.....	128
10 Turistički resursi	129
10.1 Turizam	129
10.2 Turističke lokacije.....	129
10.3 Smeštajni kapaciteti	132
10.4 Manifestacije	135
11 Kvalitet života	137
11.1 Javni sadržaji i rekreativni programi	137
11.2 Lokalni centri za okupljanje	139

1 Uvod

Profil zajednice je dokument koji sadrži merljive, jasno i objektivno identifikovane podatke o geografskim, prirodnim, demografskim, socijalnim i ekonomskim karakteristikama Grada Novog Pazara.

Svrha izrade ovog dokumenta je postojanje svih informacija značajnih za jednu zajednicu i upoznavanje privrednog sektora, kao i potencijalnih domaćih i stranih investitora sa trenutnom situacijom i stanjem u zajednici. Podaci koje sadrži mogu poslužiti kao dobra osnova za dalje korake unapređenja kvaliteta života u gradu.

Profil zajednice je urađen po metodologiji USAID-ovog Programa za podsticaj ekonomskog razvoja opština (MEGA). Podaci su prikazani u formi tabela, grafikona i teksta, a u zavisnosti od perioda njihove obrade, preseka i objavljivanja u javnosti.

Prilikom izrade ovog dokumenta, korišćeni su podaci:

- Republičkog zavoda za statistiku, RZS
- Popis stanovništva, stanova i poljoprivrede 2011/2012
- Narodne Banke Srbije, Agencije za privredne registre;
- Skupština grada Novog Pazara;
- Nacionalne službe za zapošljavanje – filijala Novi Pazar;
- Služba za katastar nepokretnosti, Novi Pazar;
- Javnih i javno-komunalnih preduzeća;
- Republički Hidrometeorološki Zavod Srbije;
- Podaci iz baze Odeljenja za lokalni ekonomski razvoj i
- Podaci iz ostalih relevantnih odeljenja Gradske uprave-Grada Novog Pazara.

2 Osnovne karakteristike

2.1 Geografija i topografija (lokacija)

Novi Pazar je ekonomski i kulturni centar Sandžaka, i zajedno sa opštinama Sjenica i Tutin nalazi se u jugozapadnom delu Srbije.

Smešten je 280 km južno od Beograda, na deonici starog puta koji preko Ibarske magistrale vodi prema Podgorici i Jadranskom moru. Lociran je u zvezdastoj dolini reka Jošanice, Raške, Deževske i Ljudske na nadmorskoj visini od 496 metara. Okružen je visovima Golije, Rogozne i Pešterske visoravni, a prema severoistoku otvoren prema masivu Koponika.

Izuzetan geografski položaj vekovima je omogućavao njegovim žiteljima da, dolinom reke Raške i Ibra, koriste važne saobraćajnice, koje prolaze kroz Balkan. To im je omogućavalo da ostvare kulturne i trgovačke komunikacije u svim pravcima: sa Podunavljem, Panonijom i Srednjom Evropom, sa Vardarskom dolinom, Pomoravljem i Egejskim područjem, Grčkom, Malom Azijom, Limskom dolinom i Jadranskim morem.

Ukupna površina grada Novi Pazar, sa 99 naseljenih mesta, iznosi 742 km².

Reljef Novopazarske regije ima uglavnom brdsko-planinska svojstva. Izdvaja se Pešterska visoravan, uske doline Ibra i Lima na istočnim, odnosno zapadnim granicama i nevisoke planine (Golija, Radočelo, Rogozna, Giljeva, Ninaja, Jadovnik i Zlatar) po obodnim delovima Pešterske visoravni.

Novopazarska kotlina koja se nalazi između Golije, Rogozne i Pešterske visoravni, proteže se pravcem severozapad-jugoistok, a prečnik gornjeg oboda

(Golija-Rogozna) iznosi oko 40 km. Njen najniži deo se prostire od Pazarišta (560 m) do Postenja (462 m) i nosi naziv Novopazarsko polje - dugo 9 km i široko 800 m.

Pešterska visoravan (1.100 m) leži između dolina Ibra, Lima i Ljudske reke i sa zapadne strane zatvara Novopazarsku kotlinu, dok se na severu, preko Koritnika (1.472 m), Kobilice (1.432 m), Vetrenog brda (1.330 m), Homara i Ninaje, nastavlja na Sjeničku visoravan, u kojoj je spuštена Sjenička kotlina. Izgrađena je od krečnjaka i na njoj dominira kraška erozija sa uvalama, vrtačama i ponorima, podzemna hidrografija i peštere-pećine, po kojima je visoravan i dobila ime. U njoj su spuštена dva kraška polja:

Peštersko i Koštan-polje u Donjoj Pešteri. Na krajnjem zapadu novopazarskog kraja je bezvodna planina Ninaja, oko koje je razmeštено nekoliko naselja.

Doline reka Ibra i Lima veoma su uske, i kao takve, nepovoljne za izgradnju saobraćajnih i drugih komunikacionih sistema.

Od planinskih venaca visinom se izdvajaju Golija i Rogozna.

Golija predstavlja severni obod Novopazarske kotline, i pruža se u povijenom luku od severozapada ka jugoistoku

u dužini od 32 km. Najveći vrhovi na njoj su Jankov kamen (1.833 m), Crni vrh (1.795 m) i Careva glava (1.674 m). Ispod samih padina, oko planine nalaze se izvorišta Ljudske i Deževske reke, Moravice i Studenice. Na južnim obroncima Golije, prema Novom Pazaru, postoje vulkanske kupe u atarima Tenjkova, Stradova, Šaronja, Pustovlaha i Kosurića. Na višim površinama postoje izvesni tragovi glacijalne erozije u obliku izmenjenih cirkova i kratkih valova.

Precizno su definisane granice parka koje obuhvataju područja opština Ivanjica, Kraljevo, Raška, Novi Pazar i Sjenica - ukupne površine 75.183 ha, a unutar njih područja sa prvim, drugim ili trećim stepenom zaštite.

Rogozna je u sklopu jugoistočnog oboda Novopazarske kotline, a pruža se pravcem jugozapad-severoistok u dužini od 20 km. U morfološkom pogledu predstavlja fluvio-denudacionu površine, na kojoj su očuvane vulkanske kupe u atarima sela: Belanske, Otesa, Vojkovića i Grubetića. Najmarkantnije su: Crni vrh (1.479 m), Jeleč (1.262 m) i Konjic (1.221 m). Kao rudonosnu planinu poznavali su je u prošlosti i Rimljani, a Turci su je nazivali Gimišgad (Srebrna gora).

Teritoriju Novopazarske regije na zapadu preseca Lim, na severozapadu i u centralnim delovima Uvac i Vapa, na istoku i jugu Ibar sa pritokama Vidrenjak i Raška. Na severu su manje rečice u izvorištu Moravice i Studenice.

Od vodenih tokova najveći značaj ima reka Raška sa površinom sliva od 1.193 km². Ukupna dužina mreže vodotokova iznosi 879,500 km. Na svakom kvadratnom kilometru sliva ima 737 m vodenih tokova. U Rašku se ulivaju reke: Jošanica, Ljudska, Deževska, Trnavica, Slatinska, Izbička, Kukavička. U preseku se na sliv Raške izluči godišnje oko 750m³ vode. Sa planina Rogozna i Golija uticaj padavina je preko 100 mm zbog snežnog pokrivača koji se zadržava do aprila. Najniži vodostaj je u julu i septembru, a najviši u novembru i martu. Najveća širina reke je u donjem toku i iznosi 10 m, a najviša dubina 1,50 m. Ukupna dužina reke iznosi 36 km. Veće desne pritoke Raške su Slatinska i Sebečevska reka, Jošanica, Izbička i Jovska reka, a veće leve Ljudska, Deževska i Tušimska reka.

Novopazarska Banja je bogata izvorima termomineralnih voda (15 - 52°C). Lekovite vode služe za piće i kupanje. Po svojim hemijski osobinama ova voda spada

u red sumpornih hipertermi. Leči reumatična oboljenja i posledice povreda, a udruženo sa termičkim i mehaničkim tretmanom pomaže u rehabilitaciji invaliditeta.

Rajčinovića Banja ima termalne izvore u kojima se temperatura kreće od 30 do 42°C. Opšti eksploatacioni kapaciteti sva tri topla izvora u Rajčinovića banji su oko 146.000 litara u 24 časa. Potencijali neiskorišćenih termalnih voda su veliki. Voda spada u red alkalno-kiselih sa karakterom hipertermalne vode. Izvorišta hladne kisele vode su takođe delimično kaptirana. Njen kapacitet se procenjuje na 3.500 litara u 24 časa, a temperatura se kreće od 5,5 do 11,5°C.

U gradu Novom Pazaru se izdvajaju tri klimatske oblasti: planinska, dolinska i prelazna. Planinska klima je zastupljena na najvišim nadmorskim visinama (planinske mase), dok dolinska klimatska oblast pokriva doline rečnih tokova Ibra i Lima sa svojim pritokama. Između ovih dveju oblasti, nalazi se oblast koju karakteriše prelazna klima koja predstavlja umereno modifikovanu planinsku klimu.

Pregled klimatskih uslova po mesecima je sledeći:

- Najhladniji mesec – januar – prosečna temperatura – 1,4°C
- Najtopliji mesec – jul - prosečna temperatura +19,1°C
- Prosečna godišnja temperatura – 9,4°C
- Najvlažniji mesec – decembar – prosečna vlažnost 85,5 %
- Najsušniji mesec – april – prosečna vlažnost 70,7 %
- Prosečne godišnje padavine – 627,4 mm
- Broj dana sa temperaturom preko 25°C – 81
- Broj dana sa jako niskom temperaturom (ispod nule) – 114
- Najmanje padavina – februar – prosek 35,5 mm
- Najviše padavina – jul – prosek 65,6 mm
- Prosečan broj sunčanih sati – 5 h/dan
- Mesec sa najvećim brojem dana sa snežnim pokrivačem – januar – 16,9 dana.

Brdsko-planinski reljef na teritoriji opštine Novi Pazar sa veoma uskim dolinama reka, uslovljava zastupljenost samo jedne vrsta saobraćaja, i to drumskog.

Na prostoru grada ukrštaju se dva značajna magistralna putna pravca, preko kojih opština ostvaruje saobraćajne veze sa centralnom Srbijom, Kosovom i Metohijom, kao i Crnom Gorom.

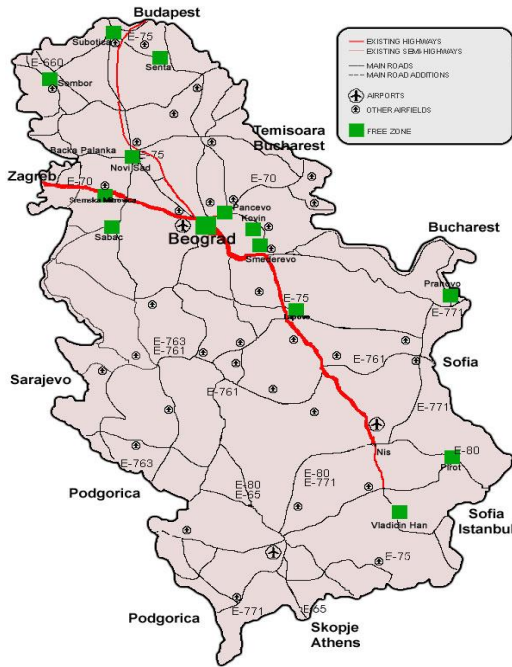
Magistralni putni pravci:

Magistralni put M-22 ima pravac pružanja sever-jug, od Raške, preko Novog Pazara i Ribarića, i povezuje središnji deo Srbije i zapadno-moravski koridor preko Novog Pazara i Sandžaka sa kontinentalnim delom Jadranske magistrale. Kao nastavak Ibarske magistrale ovaj putni pravac ima centralnu poziciju na putnoj mreži ovog dela Republike Srbije.

Magistralni put M-8 ima pravac pružanja zapad-istok, od granice opštine Prijepolje (Aljinovići), preko Sjenice, Duge Poljane, Novog Pazara (postoji veza sa

magistralnim putem M-22) do Raške, gde se povezuje sa Ibarskom magistralom. Trasa ovog puta predstavlja značajnu vezu između Republike Srbije i Crne Gore preko Sandžaka i Novog Pazara.

Ukupna dužina magistralnih puteva je 58,3 km.

Regionalni putevi:

- Put br. 118a Dojeviće – Pazarište – Sebečevo
- Put br. 234 Vranovina – Rajetiće
- Put br. 235 Novi Pazar – Izbice
- Put br. 236 Pazarište – Delimeđe – Melaje
- Prielučak R 234 Mitrova reka – Golija

Ukupna dužina regionalnih puteva iznosi 100 km.

Lokalnu putnu mrežu, u dužini od preko 580 km, čini više od 80 putnih pravaca koji povezuju mnogobrojna naselja na teritoriji opštine Novi Pazar.

Izvori:

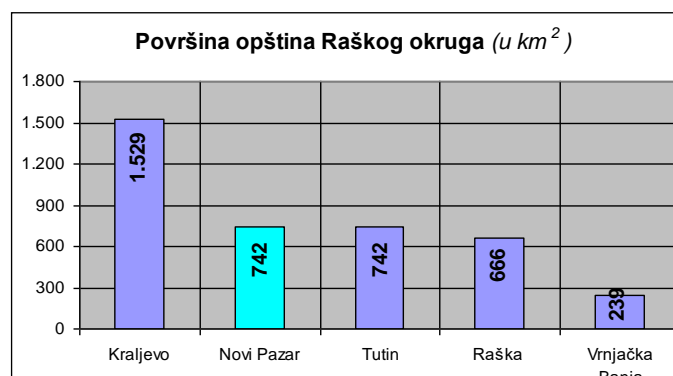
Internet prezentacija opštine Novi Pazar: www.novipazar.org.rs, Novi Pazar i okolina“, Mihailo Maletić, Beograd 1969.

„Naselja Novopazarskog kraja“, Fikret Sebečevac i Selim Šaćirović, Beograd 1995.

Republički hidrometeorološki zavod. Klimatološka stanica u Novom Pazaru, za period 1965-2005. Merenja osunčavanja se vrše na GMS Kraljevo.

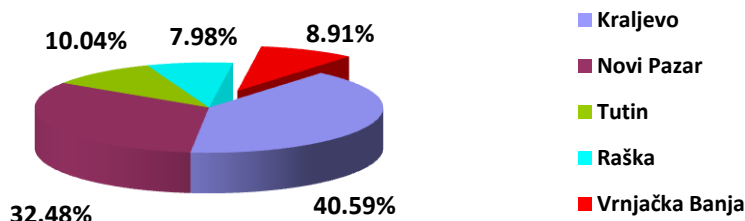
2.1.1 Demografski pregled u regionu

Tabela 1: Površina gradova

Izvor: Republički zavod za statistiku

Tabela 2: Broj stanovnika u procentima

Izvor: Republički zavod za statistiku

2.2 Historija, tradicija i kulturno nasljeđe Novog Pazara

Na ušću rijeka Jošanice i Raške, u podnožju planina Rogozne i Golije, Novi Pazar, grad sa rijetko zanimljivom historijom, bogatom tradicijom i velikim kulturnim nasljeđem. Temelje Novom Pazaru postavio je Isa-beg Ishaković, osnivač Sarajeva i Šapca, utemeljitelj Skoplja, u periodu između 1455-1461. godine, naloživši da se u blizini srednjovjekovnog grada Rasa i njegovog predgrađa Trgovišta, podigne kompleks građevina, koji bi činili jezgro tek osnovanog grada, i to džamija, karavan-saraj, hamam i pedeset šest dućana.

Osmanska država je nastojala da uz podršku bogatih dostojanstvenika omogući razvoj tek osnovanih gradova. Novi Pazar je već u periodu od 1468-69. godine evidentiran kao šehar, epitet koji je nosilo malo gradova na Balkanu, a već 1485. god. postao je središte novoosnovanog Novopazarskog kadiluka. Vrhunac tadašnjeg urbanog razvoja dostigao je početkom XVI vijeka, tačnije 1528. godine, sa 16 muslimanskih i 4 hrišćanske mahale. U katastarskom popisu 1528/30. u Novom Pazaru je evidentirano 708 domaćinstava od kojih su 603 bila muslimanska i 105 hrišćanska domaćinstva.

Na uspješan razvoj Novog Pazara presudnu ulogu imao je njegov geografski položaj i tada važni putevi koji su kroz tu oblast prolazili. Do Novog Pazara su dolazili najznačajniji srednjobalkanski putevi i to Dubrovački, Bosanski i Zetski koji su se od Novog Pazara račvali prema Solunu, Carigradu i Beogradu.

Trgovina je u Novom Pazaru cvjetala na šta su naročitu ulogu imali Dubrovčani sa svojim kapitalom pa je zbog toga postao važno trgovačko, strateško i značajno uporište u mreži koja je obuhvatala veliki dio Balkana. Do kraja XVI vijeka Novi Pazar je bio najjača baza trgovaca u Srbiji koji su sa ovog područja najviše izvozili vunu, vosak i kožu.

Zanatstvo je bilo veoma razvijeno. Krajem XV i početkom XVI vijeka u Novom Pazaru su registrovane sljedeće zanatlije: aščije, bozadžije, bezazi, berberi, bravari, kalajdžije, krznari, kuhari, kovači, klesari, papudžije, pekari, poslastičari, prevodioci, potkivači, svirači, sapundžije, rudari, duđeri, sitari, telali, obučari, krojači, sarači, tabaci, kazandžije, čizmedžije, mesari, ćevabdžije, maseri, obrađivači pamuka, izrađivači sukna i hamamdžije.

Putevima kroz Novi Pazar prolazili su mnogi putnici, a neki su svoje utiske trajno zabilježili u putopisima među kojima se najviše ističe poznati putopisac Evlija Čelebija. On je 1660. godine boravio u Novom Pazaru i zabilježio da grad ima sedam rijeka, četrdeset do pedeset mahala, dvadeset tri džamije, jedanaest osnovnih škola, jednu školu za izučavanje tradicije, dvije tekije, tri hiljade kuća, hiljadu i sto dućana, tri musafirhane, dva hamama, dva minareta, mnogo hanova i karavansaraja, dvije javne kuhinje za sirotinju, sedam srpskih i latinskih crkava i četrdeset česama.

Po Novom Pazaru, ovaj kraj je nazvan Novopazarski Sandžak, administrativno-teritorijalna jedinica, koja je do 1877. godine pripadala Bosanskom pašaluku i od Berlinskog kongresa (1878.) igrao je važnu ulogu u političkoj historiji Balkana.

Novi Pazar je u velikoj mjeri stradao u ratnim i drugim neprilikama 1689, 1737, 1809. i 1944. godine. Ovaj grad je imao značajnu političku i ekonomsku ulogu sve do posljednjih decenija XIX vijeka, kada su izgrađeni novi moravskovardarski putevi zbog čega su prestali da funkcionišu stari drumovi koji su povezivali Jadran sa Istokom, putevi koji su za Novi Pazar značili život. Malo je gradova na Balkanu kod kojih je bilo tako izraženo zamiranje kao što je to bio Novi Pazar, usljed utjecaja izgradnje novih, važnih puteva koji su ovaj grad zaobišli.

Novi Pazar ima burnu i bogatu prošlost. Posebnu vrijednost ovog multietničkog i multikulturalnog prostora, gdje se susreću zapadna i istočna civilizacija, čine brojni kulturnohistorijski spomenici. Arheološki nalazi govore da je ovo područje bilo naseljeno od kamenog doba (nalaz Naprelje), preko gvozdenog doba (nalaz Smolučka pećina), do ranoantičkog doba (Novopazarski nalaz), te nalazišta ostataka kasnoantičkih i srednjevjekovnih utvrđenja Jeleč i Ras.

Najvažniji kulturno-historijski spomenici svakako su (hronološki građeni): Petrova crkva – sagrađena u X vijeka, manastir Đurđevi stupovi – zadužbina Stefana Nemanje iz XII vijeka, Stari Ras i manastir Sopoćani – čiji je ktitor kralj Uroš I iz XIII vijeka, Hamam Isa-bega Ishakovića iz XV vijeka, Gradska tvrđava sa Kulom motriljom iz XV vijeka, Lejlek džamija iz XV vijeka, Altun-alem džamija iz XVI vijeka, Bor džamija (Hadži Huremova džamija) iz XVI vijeka, Amir-agin han iz XVII vijeka i Arap džamija (Hasan Čelebijina džamija) iz XVII vijeka. Nažalost, najstariji spomenik islamske kulture Gazi Isa-begova džamija iz 1460. godine, koju je izgradio Isa-beg Ishaković postavljajući temelja gradu, a koja se nalazila na Žitnom trgu, centralnom jezgru grada, porušena je 1936. godine.

Autor teksta:

*Dr Muradija Kahrović Jerebičanin, etnolog
Muzej „Ras“ Novi Pazar*

2.2.1 Kulturno-historijski spomenici

Novi Pazar je multietnički i multikulturalni grad, koji ima veoma bogatu kulturnu baštinu vrijednu posjete i detaljnog istraživanja. Brojna arheološka nalazišta potvrđuju da je područje Novog Pazara i šire, bilo naseljeno još od kamenog doba (nalazište u Naprelju) zatim u gvozdenom dobu (Smolućka pećina) i ranoantičkom dobu (Novopazarsko nalazište). Naseljenost ovog područja potvrđuju i nalazišta kasnoantičkih i srednjovjekovnih utvrđenja (Jeleč i Ras). Grad je od svog osnivanja (XV vijek) do danas imao burnu i bogatu prošlost što potvrđuju mnogobrojni spomenici hrišćanske i islamske kulture.

GAZI ISA-BEGOV HAMAM - Hamam Isa-bega Ishakovića je kulturno-historijski

spomenik podignut u XV vijeku. Izgradnju ovog hamama naložio je osnivač Novog Pazara Isa-beg Ishaković po kome je i dobio svoj naziv. Po svojoj arhitekturi ovaj hamam pripada jedinstvenoj grupi dvostrukih hamama. Sastojao se iz muškog i ženskog dijela, sa posebnim ulazima, a dijelio ih je veliki pregradni zid.

Ovaj hamam se smatra najvećom i najljepšom građevinom ove vrste u Srbiji.

Kao građevinski objekat specijalne funkcije i arhitekture ovaj hamam je prikazom važnosti prostorija za održavanja higijene tijela, kao bitnog elementa u kulturi stanovanja, puno utjecao na savremeno graditeljstvo.

GRADSKA TVRĐAVA SA KULOM MOTRILJOM - Gradska tvrđava sa bedemom i Kulom motriljom potiče iz XV vijeka. Izgradnju tvrđave naložio je sam osnivač grada Isa-beg Ishaković. U početku je to utvrđenje bilo drvene konstrukcije koja je kasnije, poslije rata krajem XVII vijeka kada je Novi Pazar bio spaljen i uništen, dograđivana sigurnijom kamenom građom. Tvrđava je dograđivana kamenom građom sve do XIX vijeka.

Gradska tvrđava je imala tri velika bastiona sa dve kule motrilje od kojih je do danas samo jedna opstala. Sa spoljne strane bedema izgrađeni su duboki kanali odnosno hendeci ispunjeni vodom, a imali su zaštitnu funkciju od neprijatelja i njihovog prilaza tvrđavi (termin "hendek" se i danas koristi za prostor koji se graniči sa istočne strane tvrđave).

U okviru Gradske tvrđave bili su objekti za smeštaj vojnika kao i džamija za obavljanje njihovih vjerskih obaveza. U toku prvog svetskog rata, posle okupacije austro-ugarske vojske u okviru Gradske tvrđave

izgrađena je manja katolička crkva koja je šezdesetih godina XX vijeka srušena.

PETROVA CRKVA - Petrova crkva ili crkva Sv. apostola Petra i Pavla je značajan hrišćanski kulturno-historijski spomenik u Srbiji, a nalazi se oko 2 km sjeverno od Novog Pazara. Historijski izvori ne pružaju tačne podatke o vremenu izgradnje Petrove crkve ali je već u X vijeku bila sjedište episkopije. Na mjestu ove crkve bio je ranohrišćanski objekat podignut u VII vijeku na prostoru ilirskog kneževskog tuluma iz V vijeka p.n.e., čiji su ostaci otkriveni 1957. godine.

ALTUN-ALEM DŽAMIJA - Altun alem džamija je podignuta u XVI vijeku i po svojoj arhitekturi predstavlja jednu od originalnih građevina islamskog graditeljstva. Izgradnju ove džamije naložio je graditelj mnogobrojnih objekata Muslihudin Abdul Gani poznat kao Mujezin hodža al Medini. Altun alem džamija, zajedno sa svojim mektebom, predstavlja izuzetno građevinsko djelo od velike historijske, urbanističke i umjetničke vrijednosti.

MANASTIR SOPOĆANI - Manastir Sopoćani podignut je u XIII vijeku kao zadužbina kralja Stefana Uroša I. U crkvi Sv. Trojice u Sopoćanima nalaze se freske kao djela obdarenih slikara koji su na monumentalan način, savršenim koloritom i crtežom dočarali bitan dio hrišćanske historije. Umjetnička vrijednost ovih fresaka priznata je mnogo šire od granica Srbije. Ovaj kompleksni tip manastira je od 1979.god. na listi UNESCO-ve svjetske baštine kao dio cjeline Stari Ras sa Sopoćanima a nalazi se 18 km zapadno od Novog Pazara nedaleko od izvora rijeke Raške.

ĐURĐEVI STUPOVI - Manastir Đurđevi Stupovi je zadužbina župana Stefana Nemanje, a izgrađen je u osmoj deceniji XII vijeka na uzvišenju nedaleko od Novog Pazara. U kompleksu ovog manastira je crkva Sv. Đorđa, trpezarija, konaci i zidine sa ulaznom kulom. Arhitektura ovog manastira predstavlja sintezu vizantijske arhitekture na Istoku i romanske na

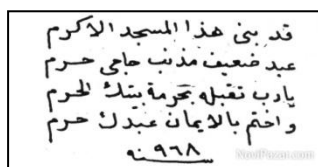

Zapadu što čini početak nove epohe u srednjovjekovnoj arhitekturi Srbije poznate kao Raška škola. Freske su izvedene u tradicijama kominskog stila a neke su prenijete u Narodni Muzej u Beogradu.

ARAP DŽAMIJA - Arap džamija (Hasan Čelebijina džamija) je podignuta po nalogu Hasana Čelebije. Prvi put se spominje još u popisu iz 1528. godine zbog čega se svrstava u najstarije džamije na ovom području. Džamija je bila spaljena 1689.godine, a kasnije obnovljena. Postoji predanje da je džamiju obnovio neki Arap odnosno turski oficir arapskog porijekla po kome je dobila naziv Arap džamija pa je tako potisnut njen prvobitni naziv kao Hasan Čelebina džamija.

BOR DŽAMIJA - Bor džamiju ili Hadži Huremovu džamiju podigao je Hadži Hurem u XVI vijeku, a prvobitno je bila mesdžid. Džamija je više puta stradala i bila obnavljana, a bila je jedna od najvećih i najznačajnijih u gradu. U okviru ove džamije nalazi se turbe (mauzolej) – grob u kome je sahranjen Hadži Hurem. Jedino je na ovoj džamiji očuvan natpis na kamenoj ploči odnosno hronogram o vremenu podizanja koji glasi:

»Ovaj časni mesdžid sagradio je slabašni rob (božji) Hadži Hurem. Bože, primi njegovo dijelo tako ti časne Kabe i završi sa imenom (vjerom) život tvog roba Hurema« 1560/61. godine.

AMIR-AGIN HAN - Amiragin-han je kulturno-historijski spomenik orijentalne arhitekture, podignut u XVII vijeku. Sastojao se iz prizemnog i spratnog dijela. U prizemnom dijelu su bile prostorije za smeštaj konja, a na spratu su bile sobe namijenjene za goste. Hanovi su bili neophodni za dvodnevni smeštaj i odmor velikih trgovačkih karavana koji su se kretali od Dubrovnika ka Carigradu, Solunu, Sofiji, Beogradu i dr.

STARI RAS, LOKALITET PAZARIŠTE – TRGOVIŠTE - Stari Ras je kompleks srednjovjekovnih spomenika u čijem sastavu su tri arheološka lokaliteta: utvrđenje na Gradini, pećina sa manastrom Sv. Arhandela ispod utvrđenja i naselje Pazarište (Trgovište). Stari Ras je nekada bio značajan vizantijski vojni i administrativni centar, a u XII vijeku je postao prestonica vladara dinastije Nemanjića.

Ostaci Starog Rasa se nalaze 11 km zapadno od Novog Pazara u blizini manastira Sopoćani. Stari Ras se od 1979. godine nalazi na UNESCO-voj listi svjetske baštine u sklopu spomenika srednjeg vijeka kao zaštićena cjelina Stari Ras i Sopoćani.

Autor teksta:

Dr Muradija Kahrović Jerebičanin, etnolog
Muzej „Ras“ Novi Pazar

2.3 Opšti podaci

2.3.1 Površina

Grad Novi Pazar se prostire na površini od 74 200 ha, što čini 0,84 % ukupne površine Republike Srbije. Sastoji se od 99 naselja, od kojih je jedno gradskog tipa. Sva naseljena mesta odgovaraju katastarskim opštinama. Grad je takođe organizovan u 26 mesne zajednice, od kojih 6 pripadaju gradskom a 20 seoskom području.

Tabela 3: Opšti podaci o naseljima i katastarskim opštinama, 2011.

	Grad	Okrug
Broj naselja	99	359
Broj gradskih naselja	1	9
Broj ostalih naselja	98	350
Broj katastarskih opština	99	305
Prosečna veličina katastarske opštine (km ²)	7,49	12,86

Izvor: Popis stanovništva 2011. Knjiga 2-Starost I pol

Tabela 4: Podaci o naseljima (tip naselja, broj stanovnika i površina), 2011.

Redni broj	Naseljeno mesto	Tip naselja (gradsko / ostalo)	Broj stanovnika	Udeo u ukupnom broju stanovnika u gradu (%)	Površina (km ²)
1	Aluloviće	ostalo	314	0,31	10,22
2	Bajevica	ostalo	537	0,53	5,13
3	Banja	ostalo	566	0,56	3,47
4	Bare	ostalo	39	0,04	5,66
5	Batnjik	ostalo	79	0,08	4,31
6	Bekova	ostalo	79	0,08	15,31
7	Bele Vode	ostalo	893	0,89	14,42
8	Boturovina	ostalo	198	0,20	3,83
9	Brđani	ostalo	137	0,14	17,00
10	Brestovo	ostalo	-	0,00	3,87
11	Varevo	ostalo	604	0,60	2,67
12	Vever	ostalo	9	0,01	3,66
13	Vidovo	ostalo	91	0,09	2,46
14	Vitkviće	ostalo	36	0,04	8,41
15	Vojkoviće	ostalo	20	0,02	13,89
16	Vojniće	ostalo	197	0,20	3,37
17	Vranovina	ostalo	284	0,28	10,13
18	Vučiniće	ostalo	146	0,15	18,72
19	Vučja Lokva	ostalo	7	0,01	10,70
20	Golice	ostalo	48	0,05	6,30
21	Gornja Tušimlja	ostalo	18	0,02	3,50
22	Goševo	ostalo	30	0,03	15,16
23	Građanoviće	ostalo	11	0,01	3,66
24	Gračane	ostalo	19	0,02	6,73
25	Grubetiće	ostalo	148	0,15	13,04
26	Deževa	ostalo	288	0,29	2,06
27	Dojinoviće	ostalo	49	0,05	4,63
28	Dolac	ostalo	66	0,07	11,23
29	Doljani	ostalo	127	0,13	5,20
30	Dragočevo	ostalo	86	0,09	8,41
31	Dramiće	ostalo	50	0,05	8,14
32	Žunjeviće	ostalo	363	0,36	17,10
33	Zabrđe	ostalo	41	0,04	6,02
34	Zlatare	ostalo	9	0,01	3,10
35	Ivanča	ostalo	1038	1,03	2,24
36	Izbice	ostalo	1596	1,59	17,57
37	Jablanica	ostalo	17	0,02	4,03
38	Javor	ostalo	9	0,01	7,40
39	Janča	ostalo	526	0,52	14,55
40	Jova	ostalo	15	0,01	7,67
41	Kašalj	ostalo	19	0,02	8,00
42	Kovačevo	ostalo	240	0,24	8,00

43	Kožlje	ostalo	577	0,57	8,96
44	Koprivica	ostalo	86	0,09	4,46
45	Kosuriće	ostalo	90	0,09	8,09
46	Kruševo	ostalo	425	0,42	7,63
47	Kuzmičevo	ostalo	99	0,10	8,94
48	Leča	ostalo	327	0,33	19,21
49	Lopužnje	ostalo	36	0,04	11,13
50	Lukare	ostalo	415	0,41	11,59
51	Lukarsko Goševo	ostalo	757	0,75	12,23
52	Lukocrevo	ostalo	132	0,13	5,44
53	Miščiće	ostalo	202	0,20	2,69
54	Mur	ostalo	4169	4,15	7,57
55	Muhovo	ostalo	705	0,70	25,38
56	Negotinac	ostalo	10	0,01	4,02
57	NOVI PAZAR	gradsko	66527	66,26	15,28
58	Odojeviće	ostalo	15	0,01	13,44
59	Okoce	ostalo	26	0,03	1,88
60	Osaonica	ostalo	146	0,15	11,73
61	Osoje	ostalo	1686	1,68	4,28
62	Oholje	ostalo	134	0,13	5,10
63	Pavlje	ostalo	134	0,13	7,28
64	Paralovo	ostalo	1333	1,33	3,32
65	Pasiji Potok	ostalo	13	0,01	8,72
66	Pilareta	ostalo	6	0,01	1,02
67	Pobrđe	ostalo	2889	2,88	2,60
68	Požega	ostalo	513	0,51	7,25
69	Požezina	ostalo	144	0,14	3,76
70	Polokce	ostalo	82	0,08	5,69
71	Pope	ostalo	69	0,07	0,07
72	Postenje	ostalo	3930	3,91	3,91
73	Prćenova	ostalo	177	0,18	0,18
74	Pusta Tušimlja	ostalo	18	0,02	0,02
75	Pustovlah	ostalo	6	0,01	0,01
76	Radaljica	ostalo	99	0,10	0,10
77	Rajetiće	ostalo	30	0,03	0,03
78	Rajkoviće	ostalo	17	0,02	0,02
79	Rajčinoviće	ostalo	659	0,66	0,66
80	Rajčinovička Trnava	ostalo	189	0,19	0,19
81	Rakovac	ostalo	7	0,01	0,01
82	Rast	ostalo	50	0,05	0,05
83	Sebečevo	ostalo	886	0,88	0,88
84	Sitniče	ostalo	876	0,87	0,87
85	Skukovo	ostalo	17	0,02	0,02
86	Slatina	ostalo	254	0,25	0,25
87	Smilov Laz	ostalo	0	0,00	0,00
88	Srednja Tušimlja	ostalo	14	0,01	0,01
89	Stradovo	ostalo	12	0,01	0,01

90	Sudsko selo	ostalo	67	0,07	0,07
91	Tenkovo	ostalo	75	0,07	0,07
92	Trnava	ostalo	946	0,94	0,94
93	Tunovo	ostalo	90	0,09	0,09
94	Hotkovo	ostalo	282	0,28	0,28
95	Cokoviće	ostalo	7	0,01	0,01
96	Čašić Dolac	ostalo	177	0,18	0,18
97	Savci	ostalo	330	0,33	0,33
98	Šaronje	ostalo	299	0,30	0,30
99	Štitare	ostalo	100	0,10	0,10

Izvor: Popis stanovništva 2011, Knjiga 2-Starost i pol;

Tabela 5: Spisak naselja i pripadajućih katastarskih opština.

Redni broj	Naseljeno mesto	Katastarska opština
1	Aluloviće	Aluloviće
2	Bajevica	Bajevica
3	Banja	Banja
4	Bare	Bare
5	Batnjik	Batnjik
6	Bekova	Bekova
7	Bele Vode	Bele Vode
8	Botirovina	Botirovina
9	Brđani	Brđani
10	Brestovo	Brestovo
11	Varevo	Varevo
12	Vever	Vever
13	Vidovo	Vidovo
14	Vitkoviće	Vitkoviće
15	Vojkoviće	Vojkoviće
16	Vojniće	Vojniće
17	Vranovina	Vranovina
18	Vučiniće	Vučiniće
19	Vučja Lokva	Vučja Lokva
20	Golice	Golice
21	G.Tušimlja	G.Tušimlja
22	Goševo (Luk.)	Goševo (Luk.)
23	Goševo (Štit.)	Goševo (Štit.)
24	Građanoviće	Građanoviće
25	Gračane	Gračane
26	Grubetiće	Grubetiće
27	Deževa	Deževa
28	Dojinoviće	Dojinoviće
29	Dolac (Dež.)	Dolac (Dež.)

30	Dolac (Čaš.)	Dolac (Čaš.)
31	Doljani	Doljani
32	Dragočevo	Dragočevo
33	Dramiče	Dramiče
34	Zunjeviće	Zunjeviće
35	Zabrđe	Zabrđe
36	Zlatare	Zlatare
37	Ivanča	Ivanča
38	Izbice	Izbice
39	Jablanica	Jablanica
40	Javor	Javor
41	Janča	Janča
42	Jova	Jova
43	Kašalj	Kašalj
44	Kovačevo	Kovačevo
45	Kožlje	Kožlje
46	Koprivnica	Koprivnica
47	Kosuriće	Kosuriće
48	Kruševo	Kruševo
49	Kuzmičevo	Kuzmičevo
50	Leča	Leča
51	Lopužnje	Lopužnje
52	Lukare	Lukare
53	Lukocrevo	Lukocrevo
54	Miščiće	Miščiće
55	Mur	Mur
56	Muhovo	Muhovo
57	Negotinac	Negotinac
58	NOVI PAZAR	NOVI PAZAR
59	Odojeviće	Odojeviće
60	Okose	Okose
61	Osaonica	Osaonica
62	Osoje	Osoje
63	Hotkovo	Hotkovo
64	Oholje	Oholje
65	Pavlje	Pavlje
66	P.Potok	P.Potok
67	Paralovo	Paralovo
68	Pilareta	Pilareta
69	Pobrđe	Pobrđe
70	Požega	Požega
71	Pozezina	Pozezina
72	Polokci	Polokci
73	Pope	Pope
74	Postenje	Postenje
75	Prćenova	Prćenova
76	P.Tušimlja	P.Tušimlja

77	Pustovlah	Pustovlah
78	Radaljica	Radaljica
79	Rajetiće	Rajetiće
80	Rajkoviće	Rajkoviće
81	Rajčinoviće	Rajčinoviće
82	Rakovac	Rakovac
83	Rast	Rast
84	Sebečevo	Sebečevo
85	Sitniče	Sitniče
86	Skukovo	Skukovo
87	Slatina	Slatina
88	Smilov Laz	Smilov Laz
89	S.Tušimlja	S.Tušimlja
90	Stradovo	Stradovo
91	Sudsko Selo	Sudsko Selo
92	Tenkovo	Tenkovo
93	Trnava (Rajč.)	Trnava (Rajč.)
94	Trnava	Trnava
95	Tunovo	Tunovo
96	Cokoviće	Cokoviće
97	Šavci	Šavci
98	Šaronje	Šaronje
99	Štitare	Štitare

Izvor: Republički zavod za statistiku, RZS

Tabela 6: Spisak mesnih zajednica.

Redni broj	Mesna zajednica	Naselje kojem pripada MZ	Broj stanovnika	Udeo u ukupnom broju stanovnika u gradu (%)
1	I - PARICE	Novi Pazar	12.634	12,58
2	II – Đ.STUPOVI	Novi Pazar	5.661	5,64
3	III - ĆUKOVAC	Novi Pazar	8.612	8,58
4	IV - JOŠANICA	Novi Pazar	12.807	12,75
5	V - MUSALA	Novi Pazar	19.463	19,38
6	VI - LUG	Novi Pazar	7.350	7,32
7	BELE VODE	Bele Vode	1.571	1,56
8	VRANOVINA	Vranovina	664	0,66
9	VUČINIĆE	Vučiniće	516	0,51
10	GRAĐANOVIĆE	Građanoviće	64	0,06
11	GRUBETIĆE	Grubetiće	623	0,62
12	DEŽEVA	Deževa	1.649	1,64
13	KOMINJE	Kominje	1.275	1,27

14	LUKARE	Lukare	1.468	1,46
15	MUR	Mur	5.506	5,48
16	ODOJEVIĆE	Odojeviće	201	0,20
17	POŽEGA	Požega	1.747	1,74
18	POPE	Pope	244	0,24
19	POSTENJE	Postenje	4.510	4,49
20	RAJETIĆE	Rajetiće	164	0,16
21	RAJČINOVIĆE	Rajčinoviće	5.501	5,48
22	SEBEČEVO	Sebečevo	986	0,98
23	SOPOĆANI	Sopoćani	546	0,54
24	TRNAVA	Trnava	4.618	4,60
25	ŠARONJE	Šaronje	987	0,98
26	ŠTITARE	Štitare	1.043	1,04

Izvor: Odeljenje za privredu, Grad Novi Pazar

2.3.2 Klima

Grad Novi Pazar se odlikuje sa tri klimatske oblasti: planinska, dolinska i prelazna.

Planinska klima je zastupljena na najvišim nadmorskim visinama (planinske mase), dok dolinska klimatska oblast pokriva doline rečnih tokova sa svojim pritokama. Između ove dve oblasti, nalazi se oblast koju karakteriše prelazna klima koja predstavlja umereno modifikovanu planinsku klimu.

Tabela 7: Klimatski pokazatelji

	Grad
TEMPERATURA	
Prosečna temperatura vazduha – januar (°C)	-0.7
Prosečna temperatura vazduha – jul (°C)	24.85
Prosečna temperatura vazduha – godišnja (°C)	11.95
VLAŽNOST VAZDUHA	
Prosečna vlažnost vazduha – godišnja (%)	79
TRAJANJE SIJANJA SUNCA	
Ukupan broj vedrih dana – godišnje	94
Ukupan broj oblačnih dana – godišnje	64
PADAVINE	
Ukupna količina padavina – godišnje (mm)	540.4
Najmanje padavina- avgust (mm)	0.2
Najviše padavina- decembar (mm)	87.4
POJAVE	
Ukupan broj dana sa snegom – godišnje	40

Ukupan broj dana sa snežnim pokrivačem – godišnje	85
Ukupan broj dana sa maglom – godišnje	14
Ukupan broj dana sa kišom – godišnje	68

Izvor: RHMZ, Meteorološki godišnjak 2016.

2.4 Lokalna samouprava (administracija)

2.4.1 Struktura javne uprave

Za obavljanje upravnih poslova u okviru prava i dužnosti Grada Novog Pazara i određenih stručnih poslova za potrebe organa, Grada Novog Pazara obrazuju se dve gradske uprave:

- Gradska uprava za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave,
- Gradska uprava za naplatu javnih prihoda

U Gradskoj upravi za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave unutrašnje organizacione jedinice su: Odeljenja, Kabinet gradonačelnika i Gradsko pravobranilaštvo. Organizacioni delovi odeljenja su odseci. U okviru odseka mogu se obrazovati službe i grupe poslova.

Organizacione jedinice koje vrše poslove u Gradskoj upravi za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave su:

1. Odeljenje za opštu upravu,
2. Odeljenje za društvene delatnosti,
3. Odeljenje za finansije,
4. Odeljenje za privredu,
5. Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj,
6. Odeljenje za skupštinske poslove, poslove gradonačelnika i gradskog veća
7. Odeljenje za urbanizam i izgradnju,
8. Odeljenje za imovinsko-pravne poslove,
9. Odeljenje za komunalne, stambene i poslove saobraćaja,
10. Odeljenje za zaštitu životne sredine, protivpožarnu zaštitu, bezbednost i zdravlje na radu,
11. Odeljenje za inspekcijske poslove,
12. Odeljenje komunalne policije,
13. Odeljenje za zajedničke poslove i poslove upravljanja ljudskim resursima,
14. Odeljenje za informacione tehnologije
15. Odeljenje za tehničke i pomoćne poslove, obezbeđenje i vozni park,
16. Odeljenje za informisanje,
17. Odeljenje za vanredne situacije i poslove odbrane.

U ovoj Upravi kao posebna organizaciona jedinica obrazuje se: Kabinet gradonačelnika

Unutar Odeljenja komunalne policije, kao osnovne organizacione jedinice mogu se obrazovati i područne jedinice, u skladu sa zakonom.

Radom odeljenja rukovodi rukovodilac odeljenja. Radom Kabineta gradonačelnika rukovodi šef Kabineta. Radom gradskog pravobranilaštva rukovodi gradski pravobranilac. Radom odseka rukovodi šef odseka. Radom službe rukovodi šef službe.

Organizacioni delovi obrazovani u okviru unutrašnjih organizacionih jedinica:

1. Odeljenje za opštu upravu:
 - A. Odsek za lična stanja i matične knjige,
 - B. Odsek za mesnu samoupravu,
2. Odeljenje za društvene delatnosti:
 - A. Odsek za obrazovanje, kulturu i sport
 - B. Odsek za prosvetnu inspekciju
 - C. Odsek za društvenu brigu o deci
 - D. Odsek za socijalnu, boračko invalidsku i primarnu zdravstvenu zaštitu
3. Odeljenje za finansije:
 - A. Odsek za budžet,
 - B. Odsek za trezor,
 - C. Odsek za javne nabavke.
 - D. Odsek za računovodstvo
4. Odeljenje za privredu :
 - A. Odsek za privredu, poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo
 - B. Odsek za investicije.
5. Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj :
 - A. Odsek za razvoj i realizaciju projekata,
 - B. Odsek za podsticanje privrednog razvoja grada
6. Odeljenje za skupštinske poslove, poslove gradonačelnika i gradskog veća :
 - A. Odsek za skupštinske poslove
 - B. Odsek za poslove gradonačelnika.
 - C. Odsek za poslove Gradskog veća
 - D. Odsek za normativnu delatnost.
7. Odeljenje za urbanizam i izgradnju :
 - A. Odsek za objedinjenu proceduru,
 - B. Odsek za planiranje i uređenje prostora,
 - C. Odsek za građevinske delatnosti i legalizaciju bespravno izgrađenih objekata
 - D. Odsek za GIS
8. Odeljenje za imovinsko-pravne poslove :
 - A. Odsek za eksproprijaciju,
 - B. Odsek za zaštitu imovine u javnoj svojini.
- 9.: Odeljenje za komunalne, stambene i poslove saobraćaja
 - A. Odsek za komunalno stambene poslove

B. Odsek zasaobraćaj.

10. Odeljenje za zaštitu životne sredine, protivpožarnu zaštitu, bezbednost i zdravlje na radu :

- A. Odsek za zaštitu životne sredine,
- B. Odsek za protivpožarnu zaštitu, bezbednost i zdravlje na radu .

11. Odeljenje za inspekcijske poslove:

- A. Odsek građevinske i saobraćajne inspekcije,
- B. Odsek komunalne inspekcije i inspekcije za zaštitu životne sredine,
- C. Odsek zaprinudna izvršenja rešenja.

12. Odeljenje komunalne policije:
(područne jedinice)

13. Odeljenje za zajedničke poslove i poslove upravljanja ljudskim resursima,

- A.Odsek za radne odnose,
- B.Odsek pisarnice i arhive.

14. Odeljenje za informacione tehnologije:

- A.Odsek za informacioni sistem,
- B.Odsek za podršku i održavanje.

15. Odeljenje za tehničke i pomoćne poslove, obezbeđenje i vozni park:

- A.Odsek za tehničke i pomoćne poslove,
- B.Odsek za fizičko-tehničko obezbeđenje i poslove protokola,

16. Odeljenje za informisanje:

- A.Odsek za informisanje,
- B.Odsek za marketing.

17 .Odeljenje za vanredne situacije i poslove odbrane:

- A.Odsek za vanredne situacije,
- B.Odsek za poslove odbrane.

18.Posebna služba:

- A.Pomoćnici gradonačelnika,
- B.Kabinet gradonačelnika.

19.Služba interne revizije.

20.Gradsko pravobranilaštvo

(Obrazuje se u okviru gradske uprave kao posebna organizaciona jedinica)

Izvor: Pravilnik o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Gradskoj upravi za izvorne i poverene poslove Grada Novog Pazara

2.4.2 Gradska uprava za naplatu javnih prihoda grada Novog Pazara

Gradska uprava za naplatu javnih prihoda grada Novog Pazara, u skladu sa materijalnim propisima kojima su uvedeni i uređeni lokalni javni prihodi i odredbama Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji, vodi poreski postupak (utvrđivanje, naplatu i kontrolu) za lokalne javne prihode i stara se o pravima i obavezama poreskih obveznika, a naročito:

1. Vodi registar obveznika izvornih prihoda grada;
2. Vršiti utvrđivanje izvornih prihoda grada rešenjem za koje nije propisano da ih utvrđuje sam poreski obveznik (samooporezivanje) u skladu sa zakonom;
3. Vršiti kancelarijsku i terensku kontrolu radi provere i utvrđivanja zakonitosti i pravilnosti ispunjavanja poreske obaveze po osnovu lokalnih javnih prihoda u skladu sa zakonom;
4. Vršiti obezbeđenje naplate lokalnih javnih prihoda u skladu sa zakonom;
5. Vršiti redovnu i prinudnu naplatu lokalnih javnih prihoda i sporednih poreskih davanja u skladu sa zakonom;
6. Vodi prvostepeni upravni postupak po žalbama poreskih obveznika izjavljenim protiv upravnih akata donetih u poreskom postupku;
7. Primjenjuje jedinstveni informacioni sistem za lokalne javne prihode;
8. Vodi poresko računovodstvo za lokalne javne prihode u skladu sa propisima;
9. Planira i sprovodi obuku zaposlenih;
10. Pruža osnovnu stručnu i pravnu pomoć poreskim obveznicima o poreskim propisima iz kojih proizilazi njihova poreska obaveza po osnovu lokalnih javnih prihoda, u skladu sa kodeksom ponašanja zaposlenih u lokalnoj upravi;
11. Po službenoj dužnosti dostavlja Poreskoj upravi dokaze o činjenicama koje sazna u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, a koje su od značaja za utvrđivanje ili kontrolu pravilnosti primene poreskih propisa za čiju primenu je nadležna poreska uprava;
12. Obezbeđuje primenu propisa o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja;
13. Vršiti izdavanje uverenja i potvrda o činjenicama o kojima vodi službenu evidenciju;
14. Obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom

Izvor: Pravilnik o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u Gradskoj upravi za naplatu javnih prihoda Grada Novog Pazara

2.4.3 Struktura lokalnog parlamenta

Lokalni parlament grada Novog Pazara broji 47 odbornika.

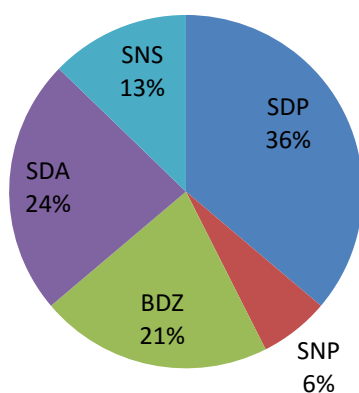
Tabela 8: Struktura odbornika u skupštini grada, 2018.

	Broj odbornika u gradu	Udeo u ukupnom broju odbornika u gradu (%)
UKUPNO	47	100
SDP	17	36,17
SDA	11	29,79
BDZ	10	21,28
SNP	3	8,51
SNS	6	4,26

Izvor: Odeljenje za skupštinska pitanja, Grad Novi Pazar

Tabela 9: Procenat broja odbornika u gradu

Broj odbornika u gradu

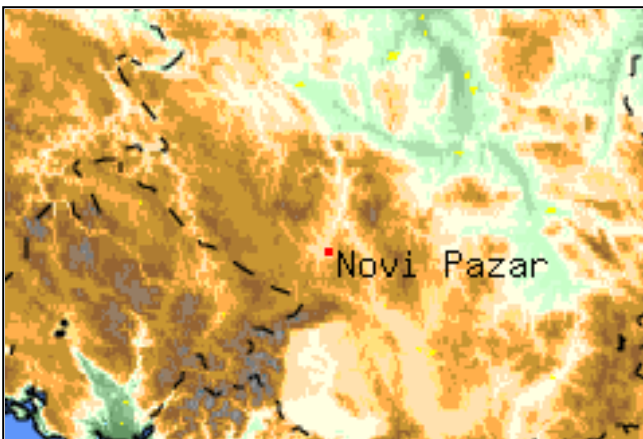

3 Prirodni resursi

3.1 Zemljište

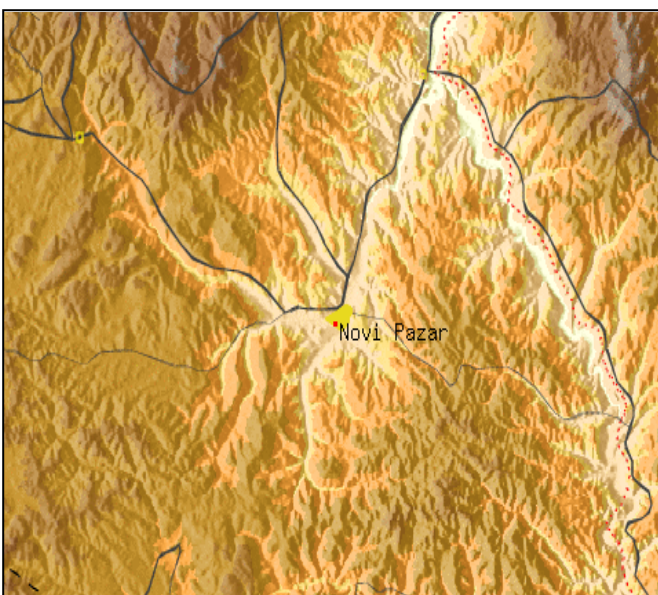
Najveći deo teritorije opštine Novi Pazar se može svrstati u planinsko poljoprivredni rejon.

Gotovo polovina teritorije opštine Novi Pazar, u površini od 36.270 ha, nalazi se pod poljoprivrednim zemljištem. S obzirom na dominantno planinski karakter prostora, u ukupnim

poljoprivrednim površinama preovlađuju prirodni travnjaci sa oko 70,85%, od kojih livade čine 29,55% ili 10.717ha, a pašnjaci 41,30% ili 14.981ha. Oranice čine 23,77% ili 8.620ha, a voćnjaci 5,38%, ili 1.952 ha, što je neobičan podatak imajući u vidu specifične geofizičke karakteristike opštinskog područja.

Blizu 84% ukupnih poljoprivrednih, odnosno blizu 99% obradivih površina je u privatnom posedu, dok kod pašnjaka udeo državne svojine iznosi preko 37%.

Sastav zemljišta je veoma raznovrstan, pa se sreću škriljci, peščari i konglomerati, krečnjaci, flišni sedimenti, dijaboz-rožnaci, magmatske stene, serpentine i peridotiti, neogeni i kvartalni sedimenti.

Paleozojski škriljci se sastoje od pločastih zelenih filita, glinastih škriljaca, glinaca i argilošista. Pokazuju savršenu škriljavost. Boja im je najčešće plavičasto crna. Sadrže u sebi minerale kvarca, okside gvožđa, turmalin, rutil i liskune. Ove stene se lako raspadaju pa se zemljište na njima brzo stvara i obnavlja.

Rasprostranjeni su na prostoru Golije, a odatle se pružaju na zapad prema Prijepolju i na jug prema Novom Pazaru. Zemljišta na ovim stenama su podložna kliženju i eroziji, pa ova podloga nije pogodna za gradnju.

Peščari i konglomerati se javljaju u severozapadnom delu regije u podnožju planine Javor, zatim sa desne strane Uvca, u Sjeničkoj opštini. U površinskim delovima peščari su ispućali i izlomljeni, a u dubljim bankoviti ili masivni. Boje su svetlo sive do ljubičaste. Mogu se koristiti kao relativno dobar građevinski kamen zbog dosta kvarca u njima, jer pokazuju dobru tvrdoću i nosivost. Najtvrđi među njima su peščari na potezu između Cokovića i Tutina. Zemljišta su rastresita jer sadrže dosta peska, laka su za obradu i dobro održavaju vlagu.

Krečnjaci su veoma rasprostranjeni u Novopazarskoj regiji. Uglavnom su trijaski i kredni starosti, pri čemu su ovi prvi znatno rasprostranjeniji. Izgrađuju planinu Giljevu i Veliku Ninaju, zatim ceo severni obod Sjeničke kotline, klisure Uvca i Kladnice i ogranke Zlatara. To su malo pedogenične stene jer sadrže malo nerastvornog ostatka, pa su zemljišta na njima veoma plitka. Sa većih nagiba zemljište se lako devastira spiranjem ili propadanjem u pukotine. Krečnjaci su dobra podloga za gradnju jer poseduju zadovoljavajuću nosivost. Teritorija sa krečnjacima je nepogodna za život, jer je zbog poznatih svojstava karsta bezvodna. Dobar su građevinski kamen, ponekad se kod mermerastih javljaju i partije ukrasnog kamena. Koristi se za proizvodnju kreča.

Flišni sedimenti se javljaju na Rogozni i Goliji. Uglavnom su izrađeni od laporca i peščara. Glinaca nema ili ih ima veoma malo. Od magmatske komponente u njima se mogu javiti amfiboliti i amfibolski škriljci. To je pedogenetična podloga koja obezbeđuje visoku plodnost, ali tehnofilnost je niska zbog pojava klizišta na njima. Nisu dobra podloga za oranice jer su podložna eroziji, ali su dobra za šumske sastojine, pašnjake i livade.

Dijaboz - rožnaci zauzimaju velika prostranstva između krečnjaka Peštera i planine Ninaje, od Krnje jele do Radišića. Naročito su izraženi na desnoj, dolinskoj strani Uvca. Na Zlataru se javljaju na području Suvobora i Orljaka, a u jugoistočnom delu regije u području između Delimeđa i Đerekara. Veće rasprostranjenje dijabazi i rožnaci imaju severno od Novog Pazara sa obe strane Raške i dalje prema Goliji i Radočelu. To je stenska formacija sastavljena od metamorfisanih kristalastih škriljaca čija su osnova bili glinci, glineni škriljci, peščari, laporci, breče, a od magmatskih stena najčešće dijabazi, ređe melafiri, gabrovi i tufoidni dijabazi. U pedogenetskom smislu karakteristično je obilno učešće kvarca, pa se karakteriše visokom kiselošću i

siromaštvom bazama. To se odražava na nisku biofilnost podloge. Za njih je karakteristično prisustvo skeleta. Malo su plodna.

Magmatske stene su predstavljene dacitima i andezitima, sa pratećim tufovima i tufitima. Andezit izgrađuje severne padine Rogozne na prostoru između Raške i Ibra, zatim na južnim padinama Golije (Ras) prema Novom Pazaru i dalje prema jugoistoku. Tufiti se javljaju na prostoru Rogozne i Komaljske reke. Zahvaćeni su intenzivnim procesima raspadanja pa se na njima stvaraju moćne serije zemljišta. Zemljišta su na amdezitima i dacitima peskovita ili glinovita. Dobre su nosivosti pa im je podloga tehnofilna odnosno pogodna za gradnju svih oblika i potreba. Teritorija na njima nije bezvodna jer se javljaju česti, istina manji, izvori.

Serpentini i peridotiti zahvataju jugoistočni deo regije (ibarski serpentinski masiv), zatim nešto i u zapadnim delovima regije (dolina Bistrice). Međusobno se razlikuju po obimu serpentinizacije, raspadanja i tektonskoj poremećenosti. Tamo gde je tektonski poremećen, on je jako ispucao i izmrvljen, a gde nije tada je jedar i zrnast. Oni koji su bili izloženi hidrotermalnim uticajima su obogaćeni limonitom i piritom, a neke od serpentina karakteriše pojava hroma. Ove stene su veoma „negostoljubiva sredina“, jer se na njima javlja malo zemljišta i najčešće su bezvodne. Iako pokazuju zadovoljavajuću nosivost, ove stene se ne smatraju tehnofilnim, jer je loš građevinski kamen. Istina, neki primerci se koriste kao interesantan ukrasni kamen.

Neogeni sedimenti se javljaju u svim kotlinama i oba karstna polja. Izgrađuju ih glinci, pesak i sočiva poroznih krečnjaka. Neogeni sedimenti su prekriveni u Sjeničkoj kotlini i Peštarskom polju, sa debelim kvartalnim naslagama. U ovim sedimentima se nalaze i pojave uglja (Štavalj). Na njima se javljaju različita zemljišta. Što se tiče biofilnosti, ova podloga pokazuje različita svojstva, od slučaja do slučaja. Uglavnom su nezadovoljavajuća tehnička podloga, jer su sklona kliženju i manje su nosivosti.

Kvartalni sedimenti su različitog porekla i načina sedimentacije. Njima su ispunjeni mnogi baseni nekadašnjih pliocenih jezera. Izgrađuju terase u rečnim dolinama, a ovoj grupi pripadaju i koluvijalni nanosi na padinama klisurastih delova. Njih karakteriše slaba nosivost podloge, visoka geodinamičnost.

3.2 Šume

Ukupna površina pod šumom je 31.365 ha, te je šumovitost područja opštine 42,3%.

Šume u državnom vlasništvu pokrivaju 8.933ha tj. 28.5%, a šume u privatnom vlasništvu 22.432ha tj. 71,5%.

Zastupljene šumske kulture:

Smrča - računajući i kulture u predelu Golije – 2.000 ha

Bor – od Novopazarske banje do Odojevića – 1.600 ha

Bukva – u predelu Crnog vrha, Medenovca, Ilovika, Stolova – 18.000 ha

Hrast – predeo Kolašinskih strana, oko Sebečeva, oko Rajčinovića banje 8.500 ha

Grab, *bagrem* i ostali – oko 1.000 ha

Bagrem – izdanačko – degradirana šuma, i manje više je rasprostranjena na celoj teritoriji

3.3 Minerali

Opština Novi Pazar nije bogata rudarsko-geološkim sirovinama, iako izvesnih količina mineralnih i energetskih resursa ima. Radi se o identifikovanim rezervama magnezita, hroma, ukrasnog kamena i nekih obojenih metala.

Rezerve uglja postoje u basenu Štavalj, i eksploatišu se u otežanim uslovima jamskog kopa.

Na području teritorije opštine Novi Pazar, eksploatacija se vrši na ležištu mermera „Roze“ u Suvoj Ćupriji, audezitske lave na Viniku (arhitektonsko-građevinski ili ukrasni kamen) i Malom kršu na Pazarištu (tehnički kamen).

Ležište mermera „Roze“ Suva ćuprija, sadrži rudne rezerve kategorije A+B+C1 od 93.487 m³ bruto sa koeficijentom iskorišćenja stenske mase u blokovima koji znatno varira od zone u kojoj se nalazi. Ove rezerve u Suvoj ćupriji, mogu se u daleko većoj meri upotrebiti za dobijanje tehničkog kamena, a manje za blokove arhitektonsko građevinskog kamena.

Pored ovog, u pripremi je otvaranje rudnog tela Suva Ćuprija III, sa potencijalnim rezervama od 40.000 m³ i nepoznatim iskorišćenjem. Na ležištu audezitske lave na Viniku kod Novog Pazara, nalaze se potencijalne rezerve kategorije D, u obimu od 174.647 m³, sa iskorišćenjem od skoro 15% u blokovima raznih dimenzija. U ležištu tehničkog kamena Mali krš „Koloritni Mermer“, nalaze se prognozne rezerve u obimu od oko 150.000 m³ bruto stenske mase (kategorije potencijalnih rezervi E)

U Ukrasovoj fabrici za preradu mermera i granita, gateriše se oko 2.000 m³ blokova godišnje.

Trenutno se eksploatacija gline vrši na tri lokaliteta i to: Tepe, Deževa i Šestovo. Ukupne rezerve sirovine gline, na detaljno i delimično istraženim parcelama su: nalazište Tepe - 2.776.300 t, nalazište Pološko polje - 5.583.437 t, nalazište Ivanča - 1.000.000 t, nalazište De-

ževa - 600.000 t i nalazište Šestovo - 50.000 t. To ukupno iznosi 10.009.737 t sirove gline. Otkop gline vrši AD „Sloga“ IGM.

AD „Novi Pazar put“ (RJ majdan i baze), eksploatiše krečnjak – tehnički kamen. Eksploatacija se vrši na lokalitetu kamenoloma Podstran potok pazarište – opština Novi Pazar. Poznate rezerve iznose 2.298.547 m³, a period eksploatacije prema projektovanom godišnjem kapacitetu od 150.000 m³, iznosio bi 15,3 god.

3.4 Mineralne,geotermalne vode i izvorišta

Grad Novi Pazar se može pohvaliti obiljem termalnih i mineralnih izvora, od kojih su najpoznatiji izvori u Novopazarskoj i Rajčinovića Banji, kao i Slatinski i Deževski kiseljak.

Novopazarska banjapo svom hemijskom sastavu spada u red natrijum-hidrokarbonatnih sulfidnih hipertermi. Temperatura vode je 43°C, pH7 (neutralna), 1,91 gr/l minerala, 1,17gr/l suvi ostatak.

Ova voda sadrži znatne količine sumporovodonika, tragove mangana i amonijaka.

Rajčinovića banjapo svom hemijskom sastavu voda, spada u red alkalno kiselih sa karakterom hipertermalne vode.

U slatinskom kiseljaku, geološku građu terena oko izvora čine izgužvani, polomljeni i izrasedani paleozojski kristalasti škriljci. Karakteristični miris sumporovodonika oseća se u vazduhu, i na udaljenosti od 15 metara. Iz bazena pod izvorom ističe slaba, kratka otoka koja se sliva u Slatinsku reku. Ova lekovita voda spada u red alkalnih kiseljaka. Ističe se jakom mineralizacijom i relativno visokim učešćem sumporovodonika.

Dobro poznat stanovništvu ovog kraja, Slatinski kiseljak smatra se veoma lekovitom vodom. Prema narodnom iskustvu ova voda blagotvorno deluje posebno kod oboljenja žuči. Eksploatacija geotermalnih, mineralnih voda, vrši se crpljenjem iz sabirnog bazena, u koji dotiču vode što su samoizlivom istekle, preko kaptaža od plitkih kopanih bunara.

Izvori: Novi Pazar i okolina, Mihailo Maletić, Beograd 1969.

Naselja Novopazarskog kraja, Fikret Sebečevac i Selim Šaćirović, Beograd 1995.

Internet prezentacija opštine Novi Pazar: www.novipazar.org

Kompletna fizičko-hemijska analiza mineralne vode iz Novopazarske banje – Novi Pazar i stručno mišljenje o njenoj terapijskoj vrednosti, Institut za rehabilitaciju Beograd, , Beograd, septembar 2003.godina

Elaborat o rezervama geotermalnih mineralnih voda izvorišta Novopazarske Banje, Rudarsko-geološki fakultet Beograd, Decembar 2001.

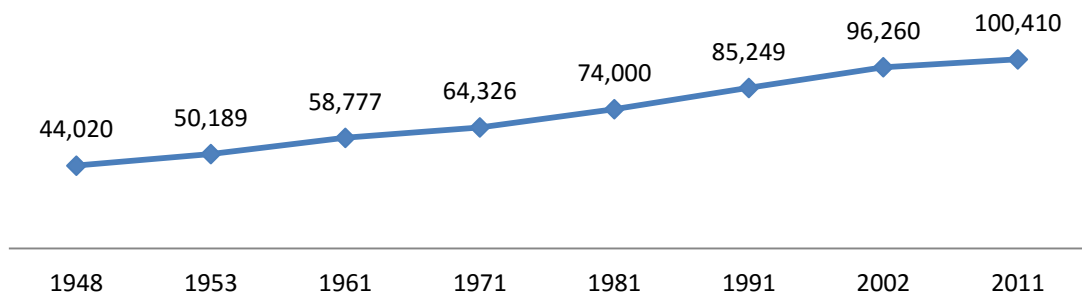
4 Ljudski resursi

4.1 Stanovništvo

Prema popisu iz 2011. godine Novi Pazar je imao 100.410 stanovnika, ili 2,3 puta više nego 1948. godine kada je u ovom gradu živelo 44.020 osoba. Od tog broja, urbana populacija činila je samo trećinu dok je ostatak živio u ruralnom području. U narednim godinama broj stanovnika u NovomPazaru je konstantno rastao. U period od 1971. do 2002. Godine došlo je do povećanja populacije za čak 33,7% što predstavlja trećinu od registrovanog broja stanovnika u 1971. godini.

NoviPazar je jedan od pet gradova u Srbiji čiji je broj stanovnika prema rezultatima poslednjeg popisa više struko uvećan u odnosu na prvi popis koji je rađen posle Drugog svetskog rata, pokazuju podaci Republičkog zavoda za statistiku (RZS).

Tabela 10: Broj stanovnika u gradu

Izvor: RGZ

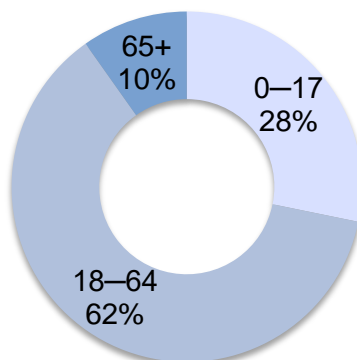
4.2 Struktura stanovništva prema polu

Tabela 11: Stanovništvo prema starosnim grupama i polu, 2015-2016 (ženskih i muških)

	2015		2016	
	Ž	M	Ž	M
Deca starosti do 6 godina (predškolski uzrast)	5402	5675	5210	5550
Deca starosti 7–14 godina (uzrast osnovne škole)	6752	7088	6860	7185
Deca starosti 15–18 godina (uzrast srednje škole)	2951	3223	2996	3249
Deca starosti 0–17 godina	14364	15206	14333	15200
Broj mladih (15–29 godina)	11347	11850	11362	11870
Radni kontingent stanovništva (15–64 godina)	34800	34326	35053	34553
Ukupan broj stanovnika	52261	51631	52613	52061

4.3 Starosna struktura stanovništva

Grafički prikaz- Stanovništvo prema starosnim grupama, 2016. god.

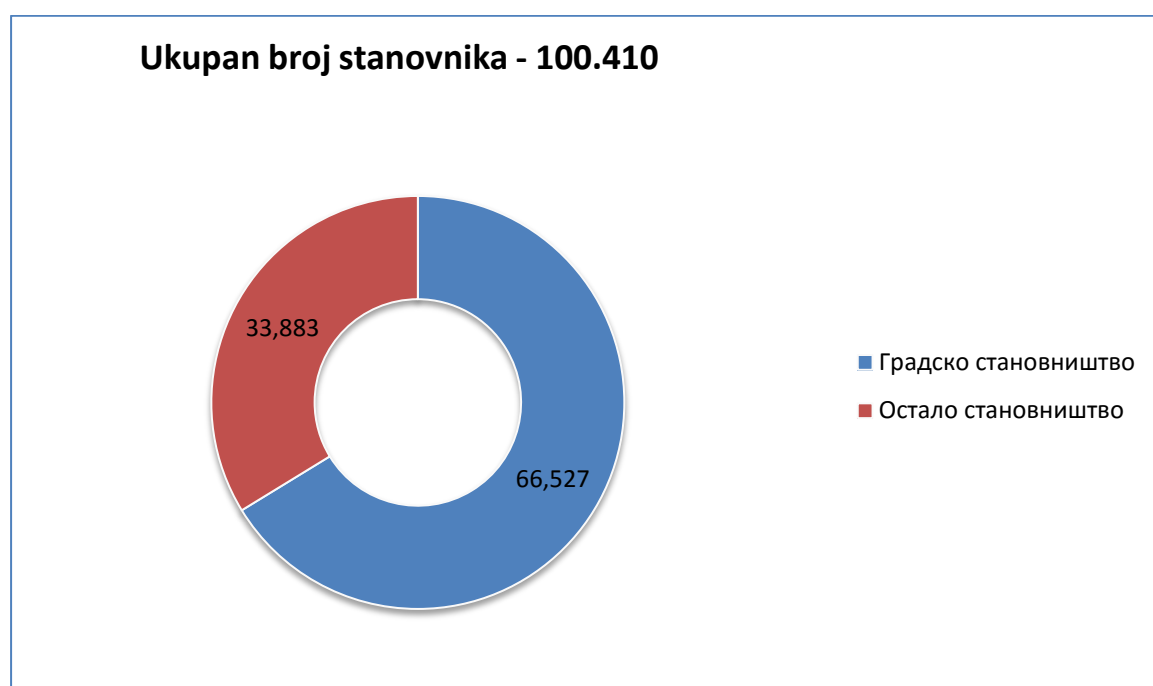

(godine starosti i procenti %)

4.4 Odnos urbanog i ruralnog stanovništva

Broj stanovnika u Novom Pazaru je konstantno rastao kako u gradskom tako i u ruralnom području. Prema zadnjem popisu iz 2011 godine, ruralno stanovništvo čini 40.56% od ukupnog broja popisanog stanovništva.

Tabela:12 Grafički prikaz-Ukupan broj stanovnika

Izvor: Republički zavod za statistiku

4.5 Etnička pripadnost stanovništva

U gradu Novom Pazaru prema nacionalnoj pripadnosti, najbrojniji su Bošnjaci (77,44%), zatim Srbi (16,23%) i muslimani (4,09%) stanovništva.

Tabela 13. Struktura stanovništva prema etničkoj i nacionalnoj pripadnosti, 2011.

	Grad		Okrug		Srbija	
	Broj	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)	Broj	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)	Broj	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)
Srbi	16.234	16,17	188.208	60,86	5.988.150	83,32
Crnogorci	44	0,04	740	0,24	38.527	0,54

Jugosloveni	67	0,07	214	0,07	23.303	0,32
Albanci	202	0,20	267	0,09	5.809	0,08
Bošnjaci	77.443	77,13	105.488	34,11	145.278	2,02
Bugari	5	0,05	61	0,02	18.543	0,26
Bunjevci	1	0,00	2	0,00	16.706	0,23
Vlasi	0	0,00	5	0,00	35.330	0,49
Goranci	246	0,24	334	0,11	7.767	0,11
Mađari	6	0,01	60	0,02	253.899	3,53
Makedonci	7	0,01	289	0,09	22.755	0,32
Muslimani	4.102	4,09	5.255	1,70	22.301	0,31
Nemci	2	0,00	19	0,01	4.064	0,06
Romi	566	0,56	2.435	0,79	147.604	2,05
Rumuni	0	0,00	23	0,01	29.332	0,41
Rusi	13	0,01	67	0,02	3.247	0,05
Rusini	0	0,00	1	0,00	14.246	0,20
Slovaci	0	0,00	21	0,01	52.750	0,73
Slovenci	4	0,00	43	0,01	4.033	0,06
Ukrajinci	4	0,00	26	0,01	4.903	0,07
Hrvati	20	0,02	215	0,07	57.900	0,81
Ostali	312	0,31	453	0,15	17.558	0,24
Nisuseizjasnili	216	0,22	1.345	0,43	160.346	2,23
Regionalnapri padnost	70	0,07	115	0,04	30.771	0,43
Nepoznato	846	0,84	3.572	1,16	81.740	1,14
Ukupno	100.410	100	309.258	100	7.186.862	100

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji

Tabela 14. Struktura stanovništva prema veroispovesti 2011.

	Grad		Okrug		Srbija	
	Broj	(%)	Broj	(%)	Broj	(%)
Islamska	82.710	82,37	112.520	36,38	222.828	3,10
Judaistička	0	0,00	0	0,00	578	0,01
Katolička	51	0,05	436	0,14	356.957	4,97
Pravoslavna	16.051	15,99	188.112	60,83	6.079.396	84,59
Protestantska	3	0,00	118	0,04	71.284	0,99
Ostalehrišćanske	4	0,00	11	0,00	3.211	0,04
Onikojisuseizjasnilikaohrišćani	296	0,29	1.652	0,53	45.083	0,63
Istočnjačkeveroispovesti	1	0,00	13	0,00	1.237	0,02
Ostaleveroispovesti	0	0,00	22	0,01	1.776	0,02
Agnostici	3	0,00	28	0,01	4.010	0,06
Nijevernik	71	0,07	643	0,21	80.053	1,11
Nisuseizjasnili	360	0,36	1.782	0,58	220.735	3,07
Nepoznato	860	0,86	3.921	1,27	99.714	1,39
Ukupno	100.410	100,00	309.258	100,00	7.186.862	100,00

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji; 3.3. Stanovništvo prema veroispovesti, popis 2011

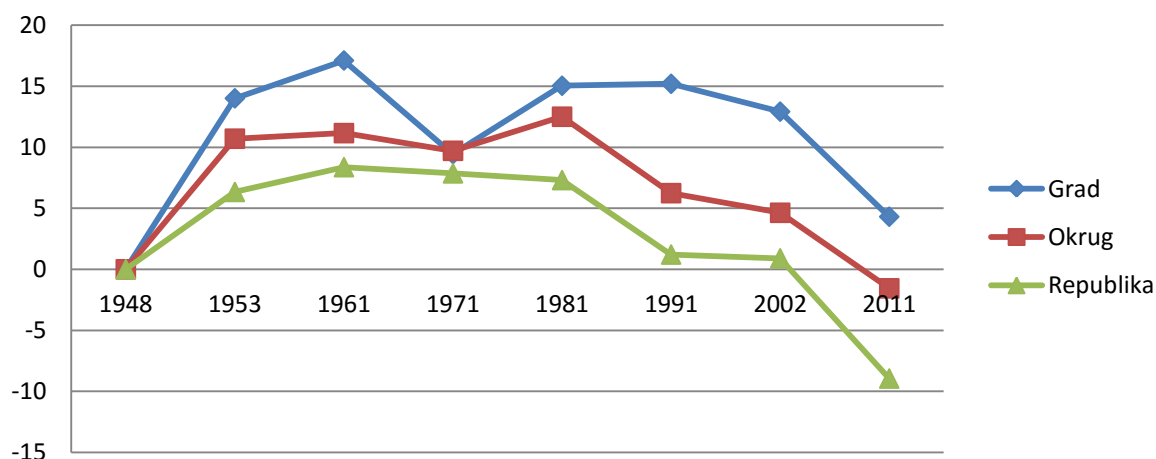
Tabela:15 Uporedni pregled broja stanovnika, podaci iz popisa. *

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Broj stanovnika u gradu	44.020	50.189	58.777	64.326	74.000	85.249	96.260	100.410
Promena broja stanovnika u gradu	/	6.169	8.588	5.549	9.674	11.249	11.011	4.150
Stopa rasta broja stanovnika u gradu (%)	/	14,01	17,11	9,44	15,04	15,20	12,92	4,31
Broj stanovnika u okrugu	186.092	206.008	228.991	251.230	282.644	300.274	314.167	309.258
Stope rasta broja stanovnika u okrugu (%)	/	10,70	11,16	9,71	12,50	6,24	4,63	-1,56
Broj stanovnika u Srbiji	5.794.837	6.162.321	6.678.247	7.202.915	7.729.246	7.822.795	7.893.125	7.186.862
Stopa rasta broja stanovnika u Srbiji (%)	/	6,34	8,37	7,86	7,31	1,21	0,90	-8,95

* Broj stanovnika po prethodnoj metodologiji (ranijih popisa – pre 1991. godine), sem za 2011.god
Izvor: RZS, Opštine u Srbiji-Popis stanovništva 2011.

Tabela 16. Stopa rasta stanovnika

Stopa rasta stanovnika (%)

4.6 Obrazovanje

U okviru javno-socijalne infrastrukture Novog Pazara, veoma važnu ulogu zauzima obrazovanje. U gradu postoje ustanove koje se bave predškolskim, osnovnim, srednjim i visokim obrazovanjem.

Tabela 17. Predškolsko obrazovanje

Broj objekata	Broj dece korisnika	Prema dužini dnevnog boravka					
		do 6 časova dnevno	Do 6 časova dnevno do tri puta nedeljno	Od 9 do 12 časova	u višednevnom trajanju – duže od 24 sata	U PPP koji traje 4 sata dnevno	U PPP u celodnevnom programu
26	2.302	0	0	1078	0	1052	172

Izvor: Repubički zavod za statistiku – Opštine u Srbiji

U gradu postoji predškolska ustanova “Mladost” koja obuhvata pet objekata (radne jedinice “Mladost”, “Naše Dete”, “Dečija radost”, „Pčelica” i “Abu Dabi”). Objekti se nalaze u gradu i u njima se obavljaju delatnosti sa decom jaslenog uzrasta (od 12 meseci do 36 meseci) i sa decom vrtićkog uzrasta (od 3 do 7 godina). Broj dece predškolaca na gradskom području obuhvaćene u celodnevnom boravku (od 11 časova) kao i poludnevnom boravku je 742. Na seoskom području obuhvaćena su pri objektima osnovnih škola, deca pripremnog predškolskog programa kojih ima 413. Ukupan broj dece pripremnog predškolskog programa je 1.155 u predškolskoj ustanovi – Mladost- Sveukupan obuhvat dece u predškolskim ustanovama u gradu je 2.302 gde se nastava obavlja u 26 objekata.

Tabela 18. Pregled broja dece u pripremnom predškolskom programu na seoskom području

Mesto	Broj dece	Broj grupa	Vreme rada
Selakovac	87	4	08 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
Dojeviće	67	3	08 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
Sebečevo	9	1	08 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
Požega	20	1	08 ⁰⁰ -16 ⁰⁰

Lukare	23	2	08 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
Mur	53	3	08 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
Kominje	6	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Trnava	20	2	10 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
Deževa	14	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Postenje	10	2	08 ⁰⁰ -16 ⁰⁰
Šaronje	5	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Osaonica	5	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Bele Vode	8	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Bagri	5	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
N.P. Banja	6	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Muhovo	5	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Zunjeviće/Grubet	7	2	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
OS„M.Selimovic,,	64	3	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Buće	6	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Kovacevo	4	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Brđani	3	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Vranovina	5	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
Vitos	5	1	08 ⁰⁰ -12 ⁰⁰
U K U P N O	413	36	08⁰⁰-12⁰⁰

U predškolskoj ustanovi realizuje se rad sa razvojnim grupama (deca sa teškoćama u razvoju)

Tabela 19. Pregled broja dece sa smetnjama u razvoju obuhvaćena integracijom

4.6.1.1.1.1.1 a	DV"MLADOST"		DV"NAŠE DETE"		DV"DEČJA RADOST"		UKUPNO	
	Br. dece	Br. grupa	Br. dece	Br. grupa	Br. dece	Br. grupa	Br. dec e	Br. grup a
I grupa	5	1					5	1
UKUPNO							5	1

Pregled broja dece ometene u razvoju na dužem bolničkom lečenju u Novopazarskoj banji je 18 učenika organizovani u jednoj grupi

Tabela 20. Broj dece uključene u inkluzivni program po objektima dečijih vrtića :

Objekat Vaspitna grupa	DV "Mladost"	DV "Naše dete"	DV "Dečja radost"	DV.P celica	Dv.A bu- Dabi	UKUP NO
MLAĐA VRTIĆA	2			1		3
SREDNJA VRTIĆA	2		1			3
STARIJA VRTIĆA			3	1	1	5
PRIPREMNA			5		1	6
PPP- poludnevni	2	3	4			9
UKUPNO	6	3	13	2	2	25

Tabela 21. Prema istaknutim podacima broj upisane dece u svim obaveznim oblicima vaspitno-obrazovnog organizovanja u gradu.

Uzrast dece	DV "Mladost"		DV "Naše dete"		DV "Dečija radost"		DV "Pčelica"		DV "Abu Dabi"		SVEGA	
	Br. dec e	Br. gru pa	Br. dec e	Br. gru pa	Br. dec e	Br. gru pa	Br. dec e	Br. gru pa	Br. dec e	Br. grup a	Br. dec e	Br. grup a
od1-3 godine	237	8	129	4	92	5	56	3	15	1	529	21
od 3-4godine	128	3	44	1	23	1	38	1	12	1	345	7
od 4 do 5,5 godina	199	5	115	3	127	4	76	2	19	2	536	16
PPP /celodnevni boravak/	89	3	68	2	36	2	34	1			227	8
PPP /u sedištu/	138	7	111	6	125	6	75	4	64	3	515	26
PPP /van sedišta/											413	36
Na bolničkom lečenju											25	3
Na dužem bolničkom lečenju											18	1
Sa smetnjama u razvoju											4	1
UKUPNO	791	26	466	16	396	18	279	11	108	7	2625	119

Tabela 22. Površina smeštajnih kapaciteta- prostorija po objektima i vaspitnim grupama po objektima PU "Mladost"

Naziv objekta	Ja sl en i uz ra st	Vrtički uzrast	Deca sa smet nj. U razvo ju	Progra m Male škole	Ukup an broj prost orija	Ukupna povr.s mešt. kapacit eta	Površina dvorišta
DV "Mladost" I smena	5	7	--	4	16	896 m ²	3768 m ²
DV "Mladost" II smena	3	5	--	4	12	672 m ²	-----
DV "Naše dete"	4	4	--	2	10	560 m ²	1460 m ²
DV "Dečja radost"	4	5	--	4	13	728 m ²	10561 m ²
DV "Pčelica"	3	3				750m ²	410m ²
DV "Abu Dabi"	4	4			11	792m ²	-----
Zavod N.P. Banja	--	--	2	--	2	96 m ²	-----
SVEGA	23	28	2	14	64	3760 m²	15789 m²

Tabela:23 Osnovno obrazovanje

Naziv osnovne škole	Mesto	Ukupan br. Učenika	Istureno odeljenje		Nastav. osoblje	Nenastav. osoblje
			mesto	br.uč.		
Bratstvo	N.Pazar	1603	-	-	78	19
Jovan Jovanović Zmaj	N.Pazar	685	-	-	44	12
Rifat Burdžević Tršo	N.Pazar	1149	-	-	57	16
Vuk Karadžić	N.Pazar	1897	-	-	84	17
Stefan Nemanja	N.Pazar	1126	-	-	83	32
Desanka Maksimović	N.Pazar	968	-	-	67	32
Mur	N.Pazar	695				
Avdo Medjedović	N.Pazar	881				
Čamil Sijarić	N.Pazar	765				
Meša Selimović	N.Pazar	608				
Rastko Nemanjić Sava	Deževa	346	Postenje	133	59	18
			Šaronje	73		
			Zavod Banja	4		
			Kuzmičev	7		
			Kovačevo	6		
			Vranovina	8		
			Kosuriće	4		
			Novopaz. Banja	21		
			Tušimije	3		
			Vitoš	2		
Đura Jakšić	Trnava	326	Rajetiće	2	24	12
			Leča	4		
			Odojeviće	2		
			Brđani	9		
Halifa bin Zaid Al Nanjan	Dojević	934	Sebečevo	107	83	18
			Sopoćani	58		
			Požega	163		
			Pope	0		
			Baletiće	1		
Jošanica	Lukare	369	Kominje	57	69	28
			Kruševo	2		
			Žunjeviće	9		

			Grubetiće	2		
			Vrbasiće	1		
			Lukare	298		
Dositej Obradović	Osaonice	215	Bele Vode	102	48	15
			Vučiniće	5		
			Svilanovo	6		
			Štitare	0		
			Muhovo	13		
			Krće	12		
			Buče	15		
Stevan Mokranjac	N.Pazar	491	Raška	109	21	4

U Novom Pazaru postoji 10 osnovnih škola na gradskom području koje pohađa 12.545 đaka. Na ruralnom području postoji 5 matičnih osnovnih škola, koje ukupno broje 2.190 đaka. Ove matične škole imaju i isturena odeljenja po pojedinim selima.

Takođe treba napomenuti i da u Novom Pazaru funkcioniše niža muzička škola „Stevan Mokranjac“ sa 491đaka, kao i specijalna škola u Novopazarskoj banji. Imajući u vidu demografski trend depopulacije seoskih sredina, u pojedinim selima se četvororazredna odeljenja osnovnih škola gase.

U osnovnim školama u gradu Novom Pazaru zaposleno je 717 nastavnika i 219 nenastavnika. Osnovne škole imaju zadovoljavajuće kapacitete vezane za ljudske resurse. Eventualne promene može uneti planirana izgradnja.

Tabela 24. Srednje obrazovanje

Naziv srednje šk.	Ukupan br. uč.	Nastavno osoblje	Nenastavno osoblje	Obrazovni profil	Broj odeljenja	Broj učenika
Gimnazija	1221	85	27	Opšti	12	402
				Društveno jezički	16	495
				Prirodno matematički	12	320
				Informatički	0	0
Ekonomska	1.206	97	32	Ekonomski tehničar	5	154
				Finansijski	5	152

				administrator		
				Pravni tehničar	8	248
				Tehničar obezbedjenja	4	124
				Komercijalista	4	114
				Poslovni administrator	3	90
				Službenik u bankarstvu i osiguranju	2	60
				Muški frizer pedikir i manikir	3	90
				Ženski frizer	3	90
				Pekar		
Tehnička škola	900	112	20	Maš. tehničar za komp. konstr.	5	131
				Pogonski tehn. Mašinske obrade	2	62
				Automehaničar	1,75	53
				Autolimar	0,75	48
				Mašinbravar	0,25	4
				Instalater	0,25	13
				Bravar	1	18
				Elektrotehničar računara	5	152
				Elektroteh. Elektromot. Pogona	2	43
				Elektroteh. Radio i video tehnike	3	81
				Elektrotehničar energetike	2	57
				Autoelektričar	2	59
				Elektromeh. Za maš. i opremu	1	23
				Elektroinstalater	0,5	17
				Elektromeh. Za term. i rashl. Ur.	2	63
				Tehničar drumskog saobraćaja	6	184
				Vozač motornih vozila	3	85
				Tehničar za kompjutersko upravljanje		

				Elektrotehničar elektronike		
				Elektrotehničar za term. i maš. ur.		
				Elektromonter mreža i postrojenja		
Škola za dizajn tekstila i kože	570	80	22	Modelar odeće	5	129
				Tehničar modelar odeće	1	21
				Tehničar dizajna grafike	1	8
				Tehničar dizajna odeće	3	75
				Dizajner odeće	1	20
				Tehničar modelar kože	4	75
				Arhitektonski tehničar	4	109
				Ggradjevinski tehničar visoko.	4	80
				Dizajner odeće		
				Dizajner proizvoda od kože		
				Medicinska škola	864	86
Pedijatrijska sestra tehničar	4	144				
Farmaceutski tehničar	4	144				
Ginekološko- akušerska sestra	4	144				
Stomatološka sestra	4	144				
Fizioterapijski tehničar	4	144				
Ugostiteljs ko turiastička škola	469	61	8	Turistički tehničar	4	101
				Ugostiteljski tehničar	4	72
				Trgovinski tehničar	4	96
				Kulinarski tehničar	4	77
				Prehrambeni tehničar	4	65
				Konobar i kuvar	2	49
				Trgovac	1	9

U Novom Pazaru postoji šest srednjih škola koje imaju 5.230 đaka. Sve ustanove su locirane u samom gradu Novom Pazaru, i ne postoje isturena odeljenja u ruralnom području. U okviru srednjoškolskog obrazovanja, postoji velika raznovrsnost obrazovnih profila, koji se svake upisne godine usklađuje sa potrebama identifikovanim u Zavodu za zapošljavanje.

U srednjim školama radi 521 nastavnika i 126 nenastavnih radnika. Kreiranje novih obrazovnih profila znači i potrebu za zapošljavanjem novih nastavnih kadrova, što može da predstavlja značajan problem u razvoju obrazovanja opštine. Eventualne izmene mogu nastati i kao posledica sprovođenja reforme obrazovanja Republike Srbije.

Uvođenje novih područja rada i zanimanja će bitno uticati na smanjenje fonda časova dela upošljenih kadrova, ali će zato uvećati mogućnosti zapošljenja obrazovnog kadra i brzog zapošljenja učenika koji završe srednju školu.

Osim toga, u Novom Pazaru radi Gazi Isa Begova medresa kao srednje školska ustanova. Koja broji 7 ženskih i 6 muških odeljenja, a sve ukupno 340 učenika i učenica. U 2017. godini je diplomiralo 55 učenika. U vaspitno-obrazovnom procesu učestvuje 46 profesora i 28 lica, pomoćnog osoblja

Tabela 25. Učenici upisani u srednjim školama.

Učenici upisani u srednje škole	5139		- 2016
Obuhvat dece srednjim obrazovanjem (u %)	-		-
Učenici koji završavaju srednju školu	1266		- 2016
Stopa završavanja srednje škole (u %)	-		-
Stopa odustajanja od školovanja u srednjem obrazovanju (u %)	1,4		- 2016
Broj dece obuhvaćene srednjim obrazovanjem za decu sa smetnjama u razvoju	18		- 2016

Državni univerzitet u Novom Pazaru spada u najmlađe visokoobrazovne institucije u Srbiji. Osnovan je Odlukom Vlade Republike Srbije u oktobru 2006. godine, sa ciljem da doprinese ravnomernijem i bržem razvoju regiona u Srbiji, obrazovanju mladih i adekvatnijem izboru potrebnih profesija. Prvi je integrisani državni univerzitet u Republici Srbiji. Departmanski model organizacije nastavnog procesa i dinamični studijski programi, usklađeni sa zahtevima Bolonjske deklaracije, pružaju mogućnost stvaranja novih i savremenih profila visokoobrazovanih stručnjaka značajnih za razvoj regije, ali i profila konkurentnih na tržištu znanja, kako u zemlji, tako i u inostranstvu. Na Univerzitetu se obrazuju sledeći departmani sa odgovarajućim studijskim programima

- Departman za pravne nauke
- Departman za ekonomske nauke

- Departman za filozofske nauke i umetnost
- Departman za filološke nauke
- Departman za matematičke nauke
- Departman za biomedicinske nauke
- Departman za tehničke nauke
- Departman za hemijsko-tehnološke nauke
- Departman za multidisciplinarne nauke

Državni univerzitet u Novom Pazaru je među prvim državnim univerzitetima u Srbiji u aprilu 2008. godine akreditovan za izvođenje osnovnih, master i doktorskih akademskih studija. Ponovo je akreditovan 2018. godine i nastava se izvodi na ukupno 50 studijskih programa. Danas ima oko 4 000 studenata i 250 nastavnika i saradnika.

Sarađuje sa brojnim univerzitetima, institutima, visokim školama i drugim naučno-istraživačkim institucijama u zemlji i to u različitim oblastima, kao i sa univerzitetima u inostranstvu, počev od zemalja okruženja pa do Francuske, Austrije, Italije, Engleske, Mađarske, Turske, Bugarske, Rusije, Ukrajine, Belorusije, Slovačke. Univerzitet je nosilac i partner kako na nacionalnim naučno istraživačkim projektima tako i na međunarodnim projektima Evropske zajednice Tempus i Erasmus+.

Državni univerzitet ima dve zgrade, sa 16.000 m², savremeno opremljene učionice, kabinete i laboratorije sa modernom opremom za: računarsku tehniku, audio i video tehnologije, biologiju, hemiju, fiziku, elektrotehniku, elektroniku, biomedicinska istraživanja, rehabilitaciju, energetska efikasnost, građevinarstvo, ispitivanje vode, zemlje i hrane itd.

Deo laboratorijskog prostora je opremljen tehnikom koja omogućava kako savremena istraživanja tako i mogućnosti prenosa tehnologija i obuka široj društvenoj zajednici. Laboratorija za Audio video tehnologije poseduje opremu kojom se može producirati AV materijal visoke rezolucije za sve vrste medijskih potreba (HDTV emisije, kratkometražni filmovi, prenosi on line emisije).

Laboratorija za biomedicinska istraživanja bavi se naučno-istraživačkim radom u oblasti ispitivanja uloge oksidaciono/antioksidacionog metabolizma u patofiziološkoj osnovi bolesti, proliferaciji i migraciji ćelija, uslužnih ispitivanja citotoksičnosti.

Laboratorija za hemijska istraživanja pruža usluge drugim istraživačima u raznim oblasti hemije, prehrambene tehnologije, poljoprivredne proizvodnje i biologije.

Laboratorija za ispitivanja građevinskih materijala saraduje sa drugim istraživačima u oblasti ispitivanja građevinskih materijala realizuje uslužna ispitivanja kvaliteta betonskih uzoraka (čvrstoća betona na pritisak) prema standardu : SRPS EN 12390-3 : 2010/AS : 2014.

Laboratorija za rehabilitaciju je opremljena najsavremenijom opremom za pružanje vežbi i usluga iz oblasti fizikalne terapije.

Univerzitet je pionir u oblasti obnovljivih izvora električne energije na ovim prostorima i ima instaliranu solarnu elektranu kapaciteta 10 kW.

Univerzitet ima u sastavu niz centara koji pružaju podršku studentima i nastavnicima. Karijerni centar pruža usluge i podršku studentima neophodnu radi lakšeg zapošljavanja. Posедуje kompletnu bazu podataka o 1050 studenta, 400 studenata je prošlo specijalizovane obuke, uspostavljena je saradnja sa 79 firmi i potencijalnih poslodavaca. U toku je opremanje kreativnog centra koji će promovisati kreativnost, inovativnost i samozapošljivost kod studentske populacije.

Studenti DUNP godinama postižu odlične rezultate na svim državnim i međunarodnim smotrama i takmičenjima znanja i inovativnosti.

Rektor Državnog univerziteta je prof. dr Miladin Kostić.

Izvor: Državni univerzitet-N.Pazar, 2018. god.

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru je nastao na tlu vjekovnog susretanja i prožimanja raznih naroda i kultura. Osnovan je 2002. godine, kao zadužbina (vakuf), sa ciljem da obrazovanje i neprestana težnja za sticanjem znanja budu najbolji i najprepoznatljiviji brendovi ovog podneblja. Ova visokoobrazovna institucija je među prvima u našoj zemlji koncipirala sistem studija po modelu zapadnoevropskih zemalja. Ovakve intencije osnivača – zadužbinara ili vakifa, potvrđene su prije svega ostvarivanjem saradnje sa brojnim uglednim univerzitetima u zemlji i inostranstvu. Shodno tome, Internacionalni Univerzitet je postao članica asocijacije balkanskih univerziteta (*Balkan Universities Association*) sa sjedištem u Edirne, Turska, rektorske konferencije Univerziteta iz regije “Alpe-Jadran” (*Rectors' Conference of the Alps Adriatic Universities*) i asocijacije evropskih pravnih fakulteta (*European Law Faculties Association*).

Glavna misija Univerziteta je da da svoj doprinos društvu kroz obrazovanje, učenje i istraživanje na najvišem međunarodnom nivou. Njegova misija je da istražuje, očuva i širi znanje; stvara sredinu za kreativan rad i podstiče kulturu koja obuhvata široka shvatanja unutar i izvan akademske zajednice. Univerzitet, također, teži da kroz svoj javni rad, unaprijedi živote studenata, ali i šire društvene zajednice.

Osnivanjem Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru ostvaruju se sljedeći ciljevi:

1. Broj stanovnika u Sandžaku sa stečenim visokim obrazovanjem se povećava,
2. Stvaraju se uslovi gdje mladi i obrazovani intelektualci dobijaju prostor za ispoljavanje svojih intelektualnih sposobnosti,
3. Privreda i cjelokupna društvena zajednica koriste visokostručne kadrove što dugoročno dovodi do razvoja i efikasnosti te zajednice.

Univerzitet je definisan kao integrisan i čine ga departmani:

- Departman za pravne nauke,
- Departman za ekonomske nauke,
- Departman za filološke nauke,
- Departman za računarske nauke,
- Departman za pedagoško-psihološke nauke i
- Departman umjetnosti.

Naučni rad Univerziteta odvija se preko časopisa, nacionalnih i međunarodnih projekata, tribine i simpozijume koje Univerzitet osniva i organizira. Univerzitet izdaje tri naučna časopisa: Univerzitetska misao, Ekonomski izazovi i Pravne teme.

Internationalni Univerzitet učestvovao je u brojnim nacionalnim i međunarodnim istraživačkim projektima, kao što su Tempus projekti i projekti prekogranične saradnje, finansirani od strane Evropske Unije.

Univerzitet i redovno organizuje umjetničke kolonije i izložbe.

Univerzitet trenutno ima oko 2.000 studenata i oko 150 nastavnika i asistenata.

Univerzitet dosledno širi akademske slobode studenata i profesora, posebno princip slobode nauke sa pozicije internacionalizma i univerzalizma. To je imperativ i podsticaj za još brži razvoj Internacionalnog univerziteta u osmišljavanju svojih nastavnih programa, kao i omogućavanja studentima iz šireg regiona da pod povoljnim uslovima studiraju na ovoj visokoškolskoj ustanovi.

Izvor: Internacionalni univerzitet-N.Pazar,2018.god.

4.7 Porodice (po strukturi,domaćinstva)

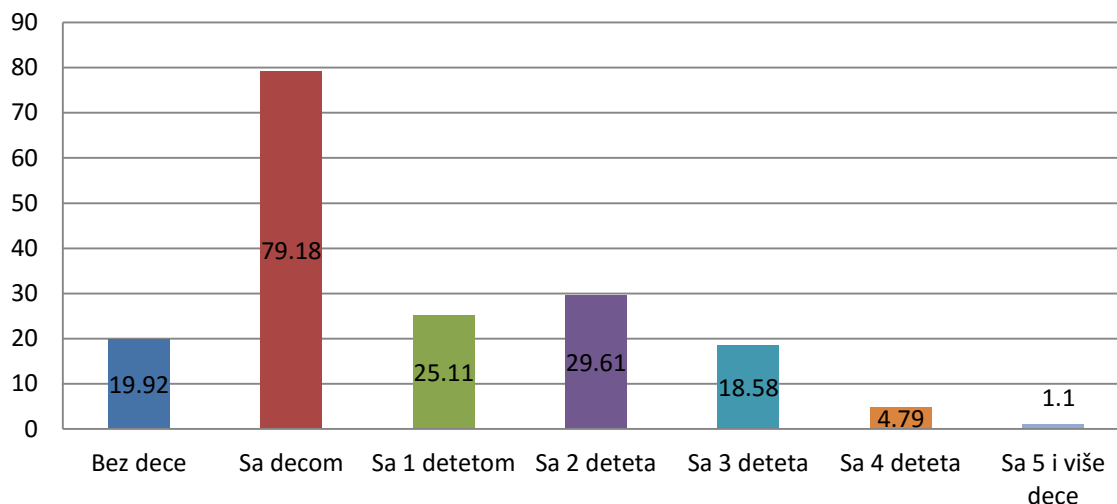
Tabela 26. Struktura porodica prema broju dece, 2011.

	Grad	Udeo u ukupnom broju porodica u gradu (%)
Broj porodica - ukupno	26.560	100
Broj porodica bez dece	5.290	19,92
Broj porodica sa decom	21.031	79,18
Broj porodica sa 1 detetom	6.669	25,11
Broj porodica sa 2 deteta	7.864	29,61
Broj porodica sa 3 deteta	4.934	18,58
Broj porodica sa 4 deteta	1.271	4,79
Broj porodica sa 5 i više dece	293	1,10
Broj dece mlađe od 25 godina	37.300	/
Prosečan broj dece mlađe od 25 godina po porodici	1,40	/
Prosečan broj dece u porodici	2,08	/

Izvor: Popis 2011,Knjiga 17- 2. Porodice sa decom prema tipu porodice, broju i starosti dece, po opštinama, Knjiga 12- 2. Porodice prema tipu i broju članova

Tabela 27. Struktura porodica prema boju dece%,2011.god.

Struktura porodica prema broju dece (%), 2011.

4.8 Domaćinstva

Tabela 28. Struktura domaćinstava prema broju članova, 2011.

	Broj	Udeo u ukupnom broju domaćinstava u gradu (%)	
Domaćinstva u gradu	ukupno	24.090	100
	sa 1 članom	2.057	8,54
	2	3.613	15,00
	3	3.320	13,78
	4	5.160	21,42
	5	4.536	18,83
	6 i više	5.404	22,43
Prosečan broj članova domaćinstva	Grad	4,17	/
	Okrug	3,41	/
	Srbija	2,88	/

Izvor: Popis 2011; Knjiga 10- domaćinstva prema broju članova;

4.9 Stanovništvo

4.9.1 Migracije stanovništva

Doseljenici

Tabela 29. Broj doseljenika po vremenskim periodima.

	Broj	Udeo u ukupnom broju doseljenika u gradu (%)	Udeo u ukupnom broju stanovnika u gradu (%)	
Ukupan broj stanovnika	100.410	/	100	
Od rođenja stanuje u istom mestu	72.744	/	72,45	
Doseljenici	Ukupno	27.666	100	27,55
	1980 i ranije	8.006	28,94	7,97
	1981-1985	1.893	6,84	1,89
	1986-1990	2.130	7,70	2,12
	1991-1995	1.929	6,97	1,92
	1996-2000	3.079	11,13	3,07
	2001-2005	2.536	9,17	2,53
	2006 i kasnije	2.576	9,31	2,57
	Nepoznato	5.517	19,94	5,49

Izvor: Popis 2011; Knjiga 9. Migracije; 9.2 Stanovništvo prema migratornim obeležjima; 9.3.

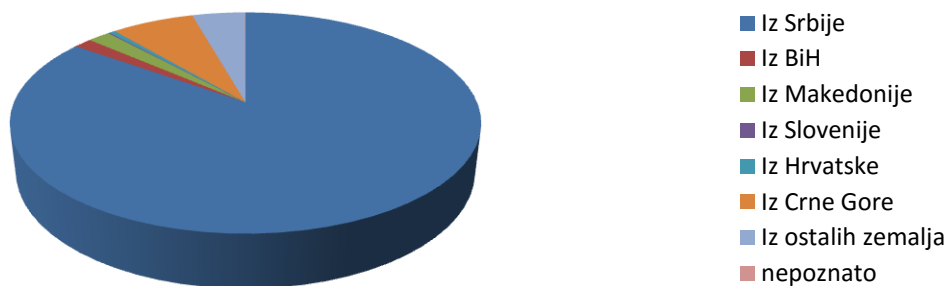
Tabela 30. Struktura doseljenika prema području sa kojeg su doseljeni, 1980.i ranije- 2006.i kasnije

MESTO iz kog su doselili		Ukupno doseljenika	Udeo u ukupnom broju doseljenika u gradu (%)
Doseljenici		27666	100
Doseljenici iz Republike Srbije	Svega	23.485	84,89
	Iz drugog naselja iste opštine	8.730	31,55
	Iz druge opštine	7.145	25,83
	Iz druge oblasti	7.610	27,51
Doseljeno iz drugih zemalja	Svega	4.181	15,11
	iz BiH	406	1,47
	iz Makedonije	512	1,85
	iz Slovenije	36	0,13
	iz Hrvatske	130	0,47
	iz Crne Gore	1.885	6,81
	iz ostalih zemalja	1.200	4,34
	nepoznato	12	0,04

Izvor: Popis 2011 Knjiga 9. Migracije; 9.3. Doseljeno stanovništvo prema području sa kojeg se doselilo, vremenu doseljenja I polu po opštinama I gradovima

Tabela 31. Struktura doseljenika prema području %

Struktura doseljenjika prema području (%)

Dnevne migracije

Tabela 32. Dnevne migracije prema tipu migranata.

			Grad	Udeo u ukupnom broju dnevnih migranata (%)
Dnevni migranti - ukupno			8.879	100
Dnevne migracije aktivnog stanovništva koji obavljaju zanimanje	Ukupno		3.682	41,47
	U istoj oblasti	U okviru iste opštine	3.336	37,57
		U drugoj opštini	211	2,38
	U drugoj oblasti		110	1,24
	U stranoj državi		25	0,28
Dnevne migracije učenika i studenata	Ukupno		5.197	58,53
	U istoj oblasti	U okviru iste opštine	4.845	54,57
		U drugoj opštini	52	0,59
	U drugoj oblasti		267	3,01
	U stranoj državi		33	0,37

Izvor: Popis 2011, Knjiga 11-Dnevni migranti; 2.Dnevni migranti aktivnog stanovništva koje obavlja zanimanje, po opštinama;

5 Stambeni resursi

5.1 Stambena statistika

Grad Novi Pazar ima izraženo rastući broj stambenih jedinica. Prema popisu iz 2011.godine, evidentan je porast broja stanova za 27,89% što je, obzirom na geografsku rasprostranjenost i ekonomsku situaciju, dobar rezultat. Svakako, prema porastu broja stanovnika, takođe se očekuje srazmeran broj novih stambenih jedinica.

Tabela 33. Struktura stambenih jedinica, 2011.

			Grad	Udeo u ukupnom broju (%)
Broj stambenih jedinica	ukupno		28.688	100
	Površina (m ²)		2.284.565	/
Stanovi za stalno stanovanje	Nastanjeni		23.022	80,25
	Nenastanjeni	Privremeno	3.857	12,50
		Napušteni	1.378	4,80
	Stanovi koji se povremeno koriste	Za odmor i rekreaciju	541	1,89
		U vreme sezonskih radova	83	0,29
	U kojima se isključivo obavlja delatnost		77	0,27

Izvor: Popis stanova 2011; Knjiga 22 – Broj i površina stambenih jedinica

Tabela 34.

Struktura stambenih jedinica prema nastanjenosti, 2011

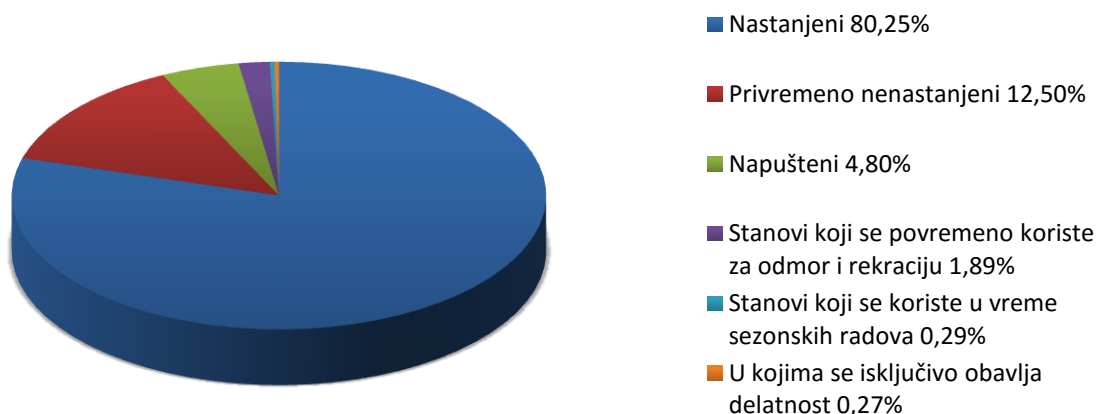

Tabela 35. Uporedni pregled broja stanova po popisima.

		1971	1981	1991	2002	2011
Broj stanova u gradu		11.187	14.849	19.539	22.432	28.688
Grad	broj stanova na 100 stanovnika	17,4	20,1	22,9	23,3	28,6
	porast broja stanova (%)	/	32,73	31,58	14,81	27,89
Okrug	broj stanova na 100 stanovnika	22,5	25,9	28,4	29,8	38,4
	porast broja stanova (%)	/	29,30	16,54	9,99	26,85
Srbija	broj stanova na 100 stanovnika	26,6	30,4	32,7	34,8	45,0
	porast broja stanova (%)	/	22,83	8,67	7,35	17,78

Izvor: Uporedni prikaz stanova 1971-2002 i Popis stanova 2011

Tabela 36. Broj i površina stanova, drugih nastanjenih prostorija, kolektivnih stanova i nastanjena lica, 2011.

	Grad		Okrug	Republika
	Ukupan broj/površina	Prosek po stanu		
Broj stanova	28.688	/	118.890	3.231.931
Površina stanova (m ²)	2.284.565	79,63	8.722.900	230.518.414
Broj lica u stanovima	100.059	3,5	307.149	7.120.978
Broj drugih stambenih jedinica	97	/	454	13.198
Površina drugih stambenih jedinica (m ²)	2.523	26,01	12.476	431.877
Broj lica u drugim nastanjenim prostorijama	310	3,2	1.254	34.735
Broj kolektivnih stanova	4	/	24	702

Izvor: Popis stanova 2011; Knjiga 22 I Knjiga 26 - Stambene jedinice prema broju lica I domaćinstvima po opštinama i gradovima prema svojini

Tabela 37.

Struktura stanova prema obliku svojine (%), 2011.

Tabela 38.

Stanovi po osnovu po kojem domaćinstva koriste stan (%), 2011.

Tabela 39. Stanovi i instalacije

	Novi Pazar	Broj stanova
1.	Stanovi - ukupno	28688
2.	Nastanjeni stanovi	23022
3.	Nenastanjeni stanovi	4965
4.	Stanovi koji se koriste povremeno	624
5.	Stanovi koji se koriste za obavljanje delatnosti	77
6.	Javni vodovod	19209
7.	Javna kanalizacija	17537
8.	Septička jama	9345
9.	Električna energija	28202
10.	Centralno grejanje	6338
11.	Stanovi bez instalacija	276

Izvor: Popis 2011; Knjiga 26: Stambene jedinice prema broju lica i domaćinstava 1.3. Nastanjeni stanovi prema broju soba, domaćinstava i lica, po opštinama i gradovima

Tabela 40. Stambene jedinice prema nivou opremljenosti infrastrukturom

	Grad (%)	Okrug (%)	Srbija (%)
Procenat stambenih jedinica priključenih na elektrodistributivnu mrežu	98.3	98.2	98.3
Procenat stambenih jedinica priključenih na vodovodnu mrežu	93.7	92.9	92.5
Procenat stambenih jedinica priključenih na kanalizacionu mrežu	61.1	53	51.7

Procenat stambenih jedinica priključenih na gas	0	0.9	8.7
Procenat stambenih jedinica sa centralnim grejanjem	22.1	26.7	40.2

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2012.; Knjiga 24- Instalacije i pomoćne prostorije u stanovima;

5.2 Stambena izgradnja

Tabela 41. Stambena izgradnja

		Grad	Okrug	Srbija
Broj stanova – ukupno		155	1.151	32.569
Broj završenih stanova	Ukupno	68	598	15.223
	U privatnoj svojini	68	554	11.802
Broj nezavršenih stanova		87	553	17.346
Prosečna površina završenih stanova (m ²)		85,87	49,22	62,09
Broj izgrađenih stanova na 1000 stanovnika		0,7	1,9	2,1

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2013; 12.2 Stambena izgradnja

Tabela 42. Vrednost izvedenih građevinskih radova

	Grad (€)*	Udeo u vrednosti svih građevinskih radova (%)
Vrednost izvedenih građevinskih radova - ukupno	12.832.944	100
Stambena izgradnja - ukupno	2.316.415	18,05
Stambena izgradnja u privatnoj svojini	1.541.430	12,01
Stambena izgradnja u ostalim oblicima svojine	774.985	6,04

*po srednjem kursu NBS za 31. 12.2012. godinu (1€=113,72rsd)

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2013, 12.1 Vrednost izvedenih radova

5.3 Cene na tržištu

Tabela 43. Cene stanova na tržištu, 2017.

Veličina stambene jedinice	Lokacija	Cena (€/m ²)
Garsonjera	centar	800-1100
	periferija	550-700
Jednosobni	centar	750-1100
	periferija	500-700
Dvosobni	centar	750-1100
	periferija	500-700
Trosobni	centar	700-1000
	periferija	500-700
Preko tri sobe	centar	700-950
	periferija	500-700
Kuće	centar	700-1000
	periferija	400-600

Izvor: Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj, LER

6 Privreda

6.1 Privredna struktura

Privredna struktura se kreće u pravcu dominantne uloge industrije (tekstila, kožne obuće, drvne industrije) i jako opadanje učešća poljoprivrede uz pojačano učešće tercijarnih delatnosti i usluga i to u privatnom sektoru. Uvođenjem tržišnih principa privređivanja i prestrukturiranjem, razvoj privatnog sektora dobija sve više na značaju tako da privatni kapital ulazi polako u sve privredne delatnosti.

Počev od 1990. godine došlo je do naglog razvoja privatnog sektora. Osniva se veliki broj privatnih preduzeća, radnji, agencija i slično. Njihov razvoj je doživeo vrhunac krajem devedesetih i početkom 2000.-tih. Umrežavanje na lokalnu, na nivou republike, u regionu i šire je omogućio veliko zapošljavanje i izvoz domaćih proizvoda na inostrana tržišta.

Najveće učešće privatnih subjekata je u tercijalnom sektoru. Relativno visoko učešće sektora trgovine, posledica je niskog nivoa ukupne privredne aktivnosti, a ne objektivnog rasta i modernizacije privredne strukture. Privatna preduzeća na teritoriji grada Novi Pazar su prosečne starosti 10-15 godina i sa jednostavnom organizacionom strukturom - vlasnik je ujedno i menadžer. Na osnovu analiza potreba fokus grupe najveći problemi u poslovanju su nedostatak stručne radne snage i menadžerskog kadra kao i komplikovane administrativne procedure za izvoz i uvoz robe. Vremenom, privatni subjekti su uviđali sve češće promene na tržištu i njegove zahteve, te su mu se morali prilagođavati. Organizaciona strukutra preduzeća se morala unaprediti i zapošljavati kvalifikovani kadar u samom rukovodstvu.

U tom pogledu, iskazane su, na lokalnom i širem nivou, potrebe u pružanju nefinansijskih usluga: istraživanje i analiza tržišta, poslovno povezivanje i marketinška podrška za nove proizvode. Evidentna je bila potreba za institucionalnom podrškom u cilju formiranja različitih oblika udruživanja, razmene iskustava i zajedničkih nastupa na tržištu, imajući u vidu izvoznu orijentisanost većine preduzeća.

Određene oblike podrške kao što su: izrada biznis planova i konsultacije opšteg tipa, mala i srednja preduzeća mogu dobiti od lokalne Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka (SEDA), koja pruža konsultantsku podršku na teritorijama Novi Pazar, Sjenica i Tutin.

Grad ima velike potencijale za održivi razvoj - proizvodnju zdrave hrane i razvoj svih vidova turizma.

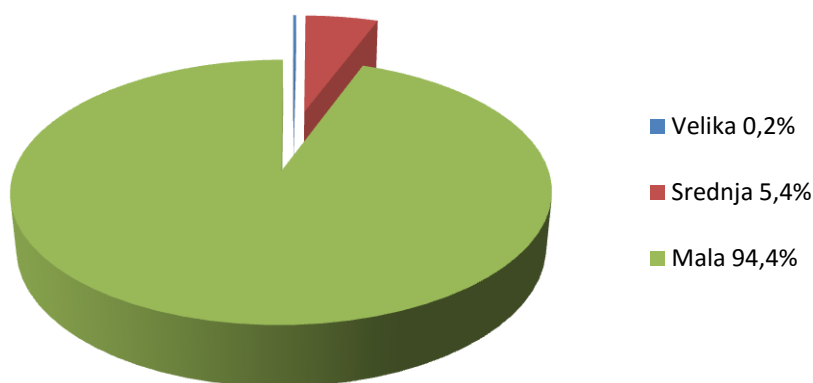
Tabela 44. Broj preduzeća po veličini, 2017.

	Broj preduzeća				Udeo u ukupnom broju preduzeća istog sektora (%)			Udeo u ukupnom broju preduzeća (%)
	velika	srednja	mala	ukupno	velika	srednja	mala	
Ukupno	2	67	1.171	1240	0,2	5,4	94,4	100

Izvor: Agencija za privredne registre

Tabela 45. Struktura preduzeća po veličini, 2017.

Struktura preduzeća po veličini, 2017.

Novi Pazar odlikuje postojanje 1.240 preduzeća, koja su najvećim delom malog i srednjeg karaktera. Najveće procentualno učešće imaju trgovine na veliko i malo 48,47%. U okviru prerađivačke industrije koja u ukupnom broju preduzeća učestvuje sa 22,47%, najviše je zastupljena tekstilna proizvodnja sa 10,12%, a zatim proizvodnja i prerada predmeta od kože sa 2,71%. Saobraćaj i veze iznose 10,71%, zatim slede građevinarstvo 6,71% i poljoprivreda sa 1,41% učešća u ukupnom broju preduzeća prema delatnostima.

Tabela 46. Struktura preduzeća po sektorima delatnosti, 2010.

Struktura preduzeća po sektorima delatnosti, 2010.

- Poljoprivreda 1.41%
- Prerađivačka industrija 22.47%
- Građevinarstvo 6.71%
- Trgovina na veliko i malo 48.47%
- Saobraćaj i veze 10.71%
- Ostalo 10.23%

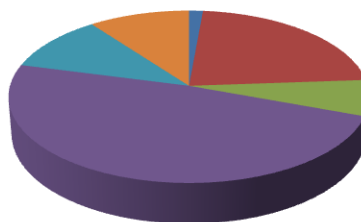

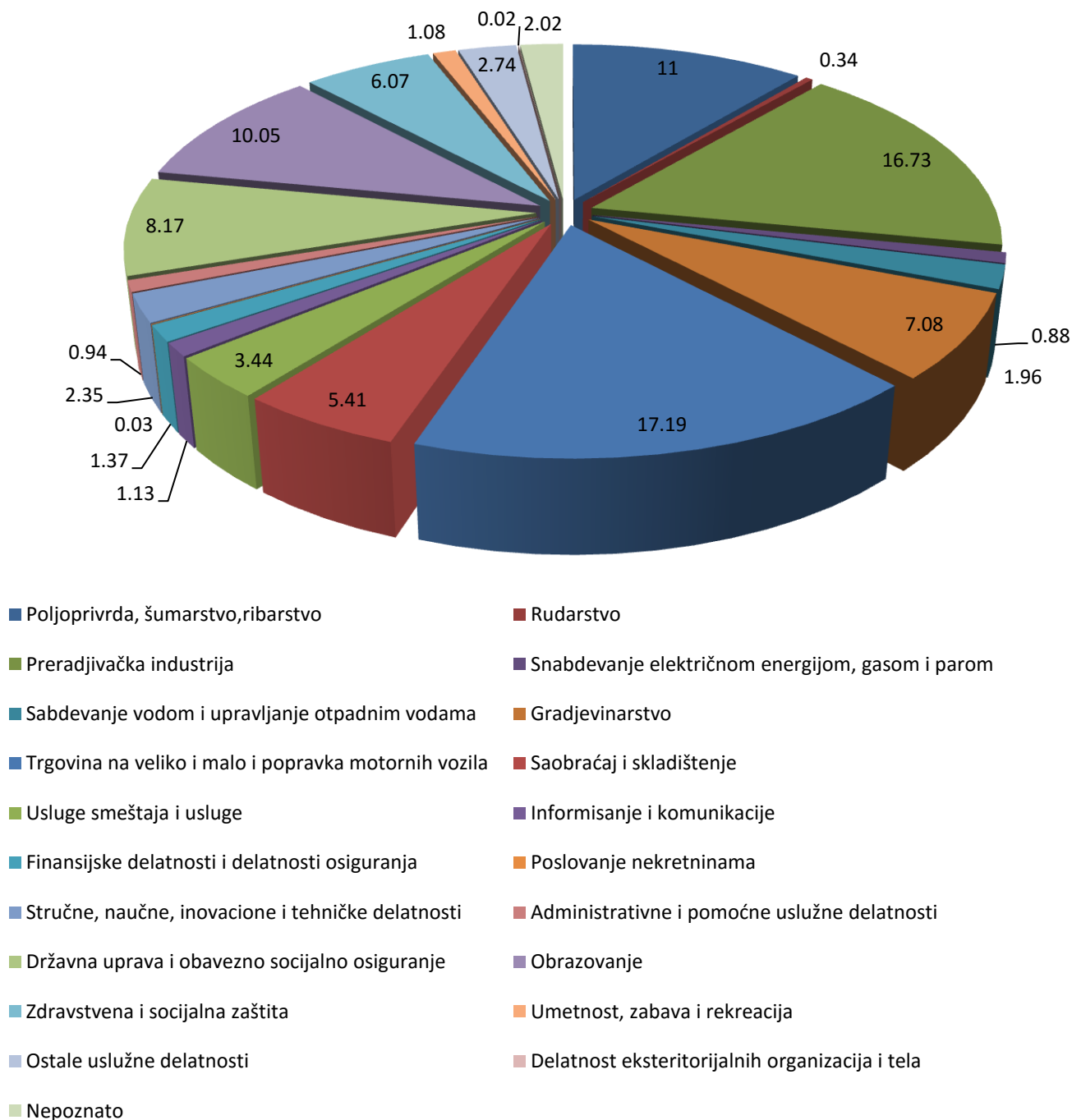
Tabela 47. Struktura aktivnog stanovništva koje obavlja zanimanje po delatnostima.

	Grad	Udeo u ukupnom broju aktivnog stanovništva (%)
Ukupno	19.605	100
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2.157	11,00
Rudarstvo	67	0,34
Prerađivačka industrija	3.280	16,73
Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom	172	0,88
Sabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama	384	1,96
Gradjevinarstvo	1.389	7,08
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	3.371	17,19
Saobraćaj i skladištenje	1.060	5,41
Usluge smeštaja i usluge	674	3,44
Informisanje i komunikacije	222	1,13
Finansijske delatnosti i delatnosti osiguranja	268	1,37
Poslovanje nekretninama	6	0,03
Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti	461	2,35
Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	184	0,94
Državna uprava i obavezno socijalno osiguranje	1.601	8,17

Obrazovanje	1.970	10,05
Zdravstvena i socijalna zaštita	1.190	6,07
Umetnost, zabava i rekreacija	211	1,08
Ostale uslužne delatnosti	537	2,74
Delatnost eksteritorijalnih organizacija i tela	4	0,02
Nepoznato	397	2,02

Izvor: Popis 2011; Knjiga 15 – Delatnost; 2.1 Ekonomski aktivno stanovništvo

Tabela 48. Struktura stanovništva po delatnostima %

6.2 Industrija

6.2.1 Tekstilna industrija

U Novom Pazaru su instalirani kapaciteti koji mogu da prerade - konfekcioniraju cca 15.000.000m denim platna (teksas platna) na godišnjem nivou. Najčešće se u novopazarskoj proizvodnji koristi platno od 9 do 12 unci.

Trenutna proizvodnja broji cca 10.000.000 komada odevnih predmeta na godišnjem nivou. Najzastupljenije su muške i ženske pantalone, košulje, jakne, suknje i haljine od džinsa, kao i dečija konfekcija. Vodeći proizvođači imaju svoju robnu marku. Mašinski park je vrlo savremen. Kvalitet proizvedenih odevnih predmeta u pomenutim konfekcijama je na evropskom nivou. Veliki izbor modela, zastupljenost svih veličina i izrada dovedena do savršenstva, čine finalne proizvode prepoznatljivim, kako na domaćem tako i na inostranom tržištu. Dugogodišnje iskustvo garantuje izuzetan kvalitet, konkurentne cene, brzu isporuku, poštovanje ugovora i rokova.

Radna snaga je obučena i vrlo kvalitetna. Svaka firma ima svog modnog kreatora koji prati svetske trendove.

Naši konfekcionari izvoze 70% svoje proizvodnje. Sem toga, rade i lon poslove, rade kooperantske poslove sa proizvođačima denim platna.

Novopazarski konfekcionari imaju instalirane dorađivačke kapacitete za cca 20.000.000 komada odevnih predmeta na godišnjem nivou. Postoji više vrsta dorađivanja konfekcije, kao što su:

- kamenovanje;
- brušenje;
- peskarenje.

Četiristo preduzeća i radnji za proizvodnju tekstila. Kapacitet dorade od 20.000.000 komada odevnih predmeta godišnje. Oko 1500 zaposlenih radnika. Prisustvo na tržištima Bosne, Hrvatske, Crne Gore, kao i zemljama EU i Rusije.

6.2.2 Industrija obuće

Zastupljena je proizvodnja muške, ženske i dečije obuće. Preduzeća iz ove oblasti prate zahteve tržišta, kada je u pitanju dizajn obuće, pa zahvaljujući tome kao i dugoj tradiciji u izradi kvalitetne i udobne obuće, uživa poverenje potrošača na domaćem ali i na inostranom tržištu.

Broj preduzeća koja se bave proizvodnjom obuće je 50, sa instaliranim proizvodnim kapacitetima cca 3.100.000 godišnje. Stvarni obim proizvodnje je cca 120.000 komada obuće godišnje. Broj zaposlenih radnika je 3.000. Novopazarski obućari zastupljeni su na tržištima Ruske federacije, Češke republike, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Slovenije, Makedonije, Hrvatske, Belorusije.

6.2.3 Drvno-prerađivačka industrija i proizvodnja nameštaja

Industrija za preradu drveta je razvijen sektor u gradu Novom Pazaru. Instalirani su značajni kapaciteti u industriji tapaciranog kao i pločastog nameštaja. Proizvodnja se zasniva na bogatoj domaćoj sirovinskoj osnovi. Fabrike raspolažu dobrim kadrovskim i tehnološkim potencijalom, a zahvaljujući dizajnerima i konstruktorima razvijen je širok proizvodni program, koji se stalno unapređuje i dopunjava. Proizvodi se izrađuju od kvalitetnih sirovina i repromaterijala. Izbor vrhunskog, modernog i udobnog nameštaja je velik: garnitura u koži, garnitura u štofu, troseda, dnevnih boravaka, spavaćih soba, dečjih soba, ležajeva, komoda, predsoblja, masivnog i pločastog nameštaja, uz mogućnost izbora boja i dezena. Prate se svetski trendovi, ali se zadržava prepoznatljivost i originalnost, što garantuje uspešan razvoj sektora.

Uspešni nastupi na Sajmovima nameštaja, brojne nagrade i plasman proizvoda u svim krajevima Srbije i regiona, najbolji su pokazatelj da je tržište prihvatilo proizvode ovih fabrika. Svi subjekti imaju zaokružen proces proizvodnje, što podrazumeva da se ceo postupak od ideje do gotovog proizvoda može sprovesti u pogonima fabrika. Postoji mogućnost zajedničkih ulaganja u proizvodnju sa inopartnerima i nastupanje na trećem tržištu.

6.2.4 Građevinska industrija

Građevinarstvo - oblast privrede koja je zbog uticaja svetske ekonomske krize na ovim prostorima, izložena usponima i padovima. Najveća ekspanzija u stambenoj izgradnji dogodila se u 2005. godine i dalje traje, što je direktno uticalo na unapređenje rada građevinskih firmi u Novom Pazaru.

Nedostatak sredstava kod proizvođača građevinskog materijala dovodi do otvaranja mogućnosti za zajednička ulaganja (STRATEŠKO PARTNERSTVO) u ovoj oblasti, što bi dovelo do povećanja iskorišćenosti proizvodnih kapaciteta.

Građevinske firme iz Novog Pazara angažovane su kao izvođači ili podizvođači na izgradnji kapitalnih objekata u našem gradu, za koje su projektno-tehničku dokumentaciju radial javna preduzeća i projektantske kuće iz Novog Pazara. Izgradnja kapitalnih objekata u našem gradu uočljiva je kroz:

- Dve Osnovne škole (sa radom počele septembra 2014.)
- Izgradnja fudbalskog stadiona po evropskim standardima
- Izgradnja Gerontološkog centra
- Izgradnja Sportske dvorane Pendik
- Izgradnja dva nova obdaništa
- Izgradnja pešačke zone u centru grada
- Izgradnja brojnih stambenih zgrada na različitim mestima u gradu
- Atletski stadion

Izvor: Informator- Grada Novog Pazara, odeljenje za Lokalni ekonomski razvoj

6.3 Poljoprivreda

Grad Novi Pazar se nalazi u jugozapadnom delu Srbije na raskršću puteva za Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu i Kosova i Metohije. Grad se prostire na površi od 739 km², podeljen je na 99 naselja, od kojih je jedno gradskog tipa. Udaljen je 265 km od Beograda. Grad Novi Pazar se svrstava u planinsko-poljoprivredni rejon. Gotovo polovina teritorije, površina 36.270 ha, nalazi se pod poljoprivrenim zemljištem. Značaj poljoprivrede u novopazarskoj privredi potiče iz odličnih prirodnih uslova za razvoj primarne poljoprivrede i prehrambene industrije.

Novi Pazar ima očuvane prirodne resurse, tradiciju i ostale bitne uslove za uspešnu proizvodnju visoko kvalitetne i konkurentne hrane. Zbog toga, nezavisno od problema i dilema kroz koje danas prolazimo, sigurno je da kvalitetna poljoprivreda ima vrlo dobre razvojne perspektive, koje treba iskoristiti. Velika šansa leži u mogućnosti (pre) orijentacije na oblike visokokvalitetne proizvodnje koji stvaraju povećanu novu vrednost: kvalitetno voće i povrće, integralna i organska proizvodnja, autohtone prerađevine i dr.

Grad Novi Pazar ima veliki tržišni i proizvodni potencijal za proizvodnju organske hrane, zbog svog geografskog položaja i umereno kontinentalne klime višedecenijskog niskog stepena hemizacije zemljišta i sačuvanog biodiverziteta kao i značajnog ljudskog potencijala u proizvodnji i trgovini hranom.

Zdrava, kvalitetna i visoko vredna hrana je proizvod s kojim Novi Pazar može biti konkurentno. Ostvarivanje ovakve vizije podrazumeva proces u kojem se domaći proizvođači restrukturiraju, specijalizuju i razvijaju savremene proizvodne kapacitete i tako osiguravaju konkurentnost, isplativost i dugoročnu održivost.

Brdsko planinsko područje predstavlja veliki potencijal za sertifikaciju pašnjačkih i livadskih površina za organsku stočarsku proizvodnju. Stočarska proizvodnja, proizvodnja maline i proizvodnja alternativnih žitarica imaju najveći potencijal za razvoj organske proizvodnje.

Prema Popisu poljoprivrede iz 2012. godine, na teritoriji Grada Novi Pazar, veličina korišćenog poljoprivrednog zemljišta iznosi 19.952 ha, koja je korišćena od strane 5.032 poljoprivrednih gazdinstava.

Struktura korišćenog poljoprivrednog zemljišta na teritoriji Grada Novog Pazara je:

- Oranice i bašte – 4.997,00 ha (23,77 % ukupnog korišćenog poljopr. zemljišta).
- Livade i pašnjaci – 13.669,00 ha (70,85 % ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta).
- Voće i bobičasto voće – 1.179,00ha (5,38 % ukupnog korišćenog poljopr. zemljišta)
- Vinogradi - 2,00 ha (0,25 % ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta)
- Ostalo -11,00 ha (2,28 % ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta)

Tabela 49. Struktura korišćenog poljoprivrednog zemljišta – KPZ – Novi Pazar

	Površina (ha)	Udeo u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu (%)
Oranice i bašte	4.997,00	25,05
Livade i pašnjaci	13.669,00	68,51
Vinogradi	2,00	0,25
Voće i bobičasto voće	1.179,00	5,91
Ostalo	11,00	2,28
KPZ	19.951	1

Tabela 50. Struktura korišćenog poljoprivrednog zemljišta – KPZ (ha) – Novi Pazar

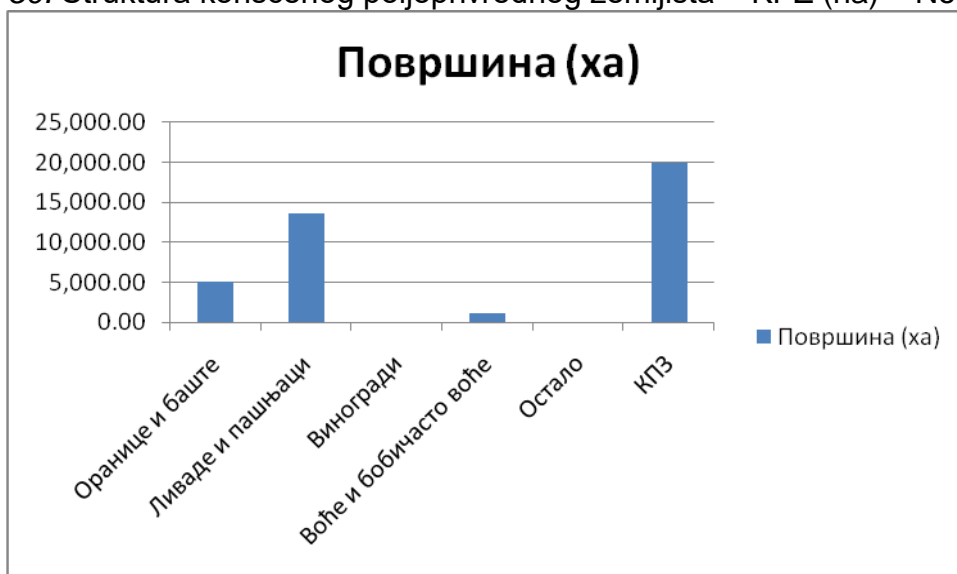
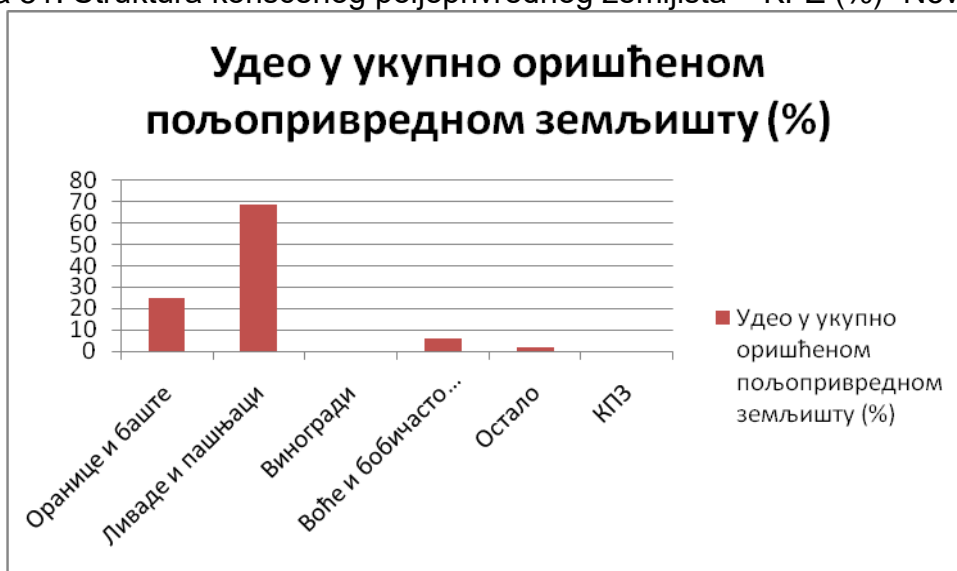

Tabela 51. Struktura korišćenog poljoprivrednog zemljišta – KPZ (%) - Novi Pazar

6.3.1 Stanje poljoprivrede u Novom Pazaru

U dolinama reka: Raške, Jošanice, Trnavice, Ljudske, Deževske kao i njihovih pritoka, na aluvijalnim ravnima locirane su oranične površine sa ratarskim proizvodima. Na ovim površinama najviše se gaje: kukuruz, heljda, pšenica, pasulj, krompir i ostale povrtarske kulture. Pšenica zauzima najveće površine u ratarskoj proizvodnji. Raznolika klima je stvorila jedinstvene mogućnosti za primarnu proizvodnju različitih sorti povrća. Značajan potencijal je poljoprivredno zemljište posebno pogodno za razvoj povrtarstva i voćarstva. Povrtarska proizvodnja rasprostranjena je u rečnim dolinama reka: Raške, Jošanice, Trnavice, Deževske i Ljudske kao i njihovih pritoka. Kvalitetno zemljište dovoljno sunca i vode za navodnjavanje omogućavaju proizvodnju kvalitetnog povrća. Osnovni uzrok niskih prinosa jeste činjenica da je proizvodnja dosta usitnjena, uz neodgovarajuću primenu agrotehničkih mera, pre svega navodnjavanja za postizanje visokih i stabilnih prinosa.

U poslednje vreme povećava se proizvodnja (paradajz, spanaća salata, krastavac i paprika) u zaštićenom prostoru što će pozitivno uticati na porast prinosa i povećanje ponude na domaćem tržištu u cilju povećanja profitabilnosti proizvodnje. Najveća proizvodnja povrća u plastenicima postoji u naseljima koja su locirana u neposrednoj blizini Novog Pazara. Proizvodnja pšehice i kukuruza beleži drastične oscilacije u ukupnim i prosečnim prinosima koji su, pre svega, posledica uticaja pogodnih ili nepogodnih vremenskih uslova za uzgoj, ali i usitnjenosti poseda, nepostojanja tržišno orijentisane proizvodnje, propasti velikih agrokombinata (-Vojin Popović- i –Pešter-), nedostatka agrotehničkih mera i tehnološki zaostale mehanizacije. Prema Popisu poljoprivrede iz 2012. godine, na teritoriji Grada Novog Pazara, od ratarskih kultura najviše se gaji pšenica, na 1.510 ha, zatim slede kukuruz, na 732 ha pa sledi ječam, na 181 ha zatim je pasulj, na 120 ha, pa ovas na 114 ha zatim je raž, na 26 ha i ostala žita, na 37 ha.

Tabela 52. Struktura ratarske proizvodnje – Novi Pazar
Površine pod žitima i mahunarkama

	Površina (ha)	Udeo u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu (%)
Pšenica	1510	55,51
Kukuruz	732	26,91
ječam	181	6,65
pasulj	120	4,41
ovas	114	4,19
Raž	26	0,96
Ostala žita	37	1,37
KPZ	2720	1

Tabela 53. Struktura ratarske i povrtarske proizvodnje (ha)- Novi Pazar

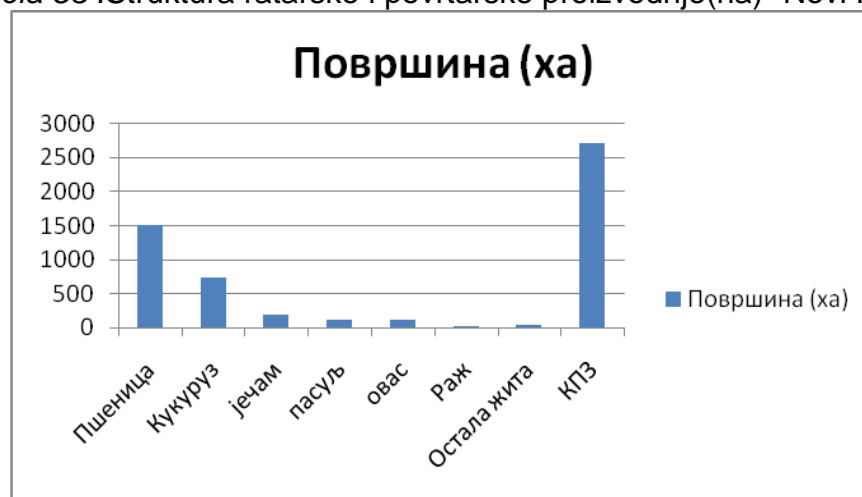

Tabela 54. Udeo u strukturi ratarske i povrtarske proizvodnje

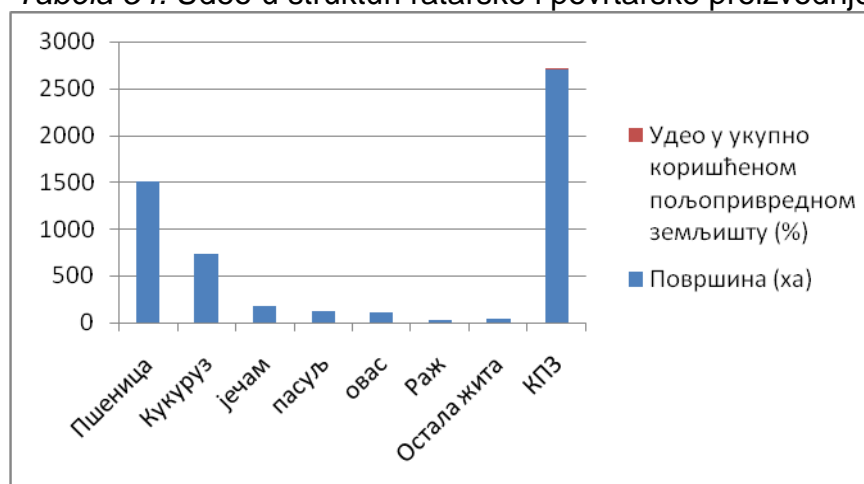

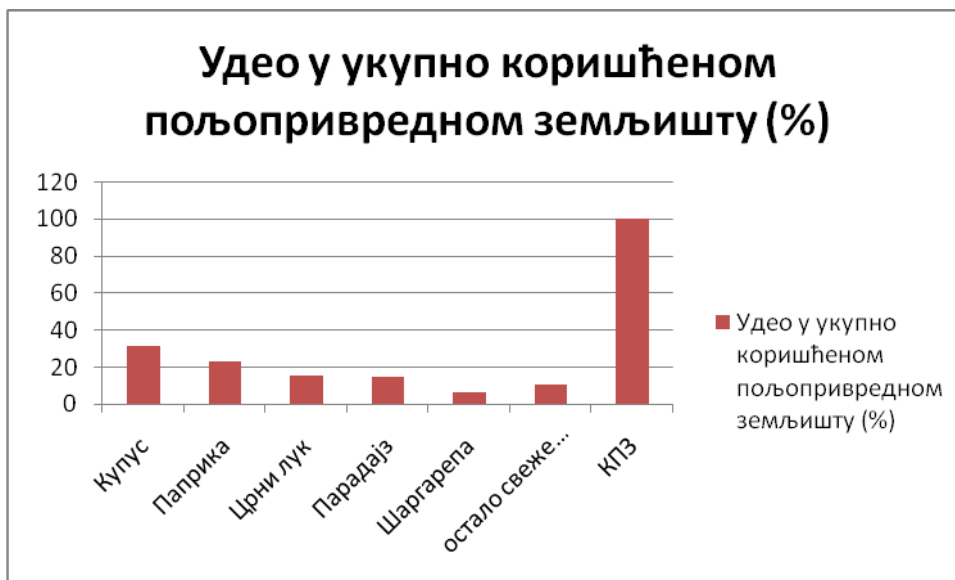
Tabela 55 .Površine pod povrćem u Novom Pazaru su:

	Površina (ha)	Udeo u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu (%)
Kupus	89	31,23
Paprika	65	22,81
Crni luk	43	15,09
Paradajz	41	14,38
Šargarepa	5	6,32
ostalo sveže povrće	29	10,17
KPZ	285	1

Tabela:56 Površine povrća u ha

Tabela 57. Udeo u ukupnom korišćenom poljoprivrednom zemljištu%

Reljef Novopazarske regije ima uglavnom brdsko planinska svojstva. Izdvaja se Pešterska visoravan, uske doline Ibra i Lima na istočnim, odnosno na zapadnim granicama, i nevisoke planine (Golija Radočelo, Rogozna, Giljeva, Ninaja, Jadovnik i Zlatar) po obodnim delovima Pešterske visoravni. Novopazarska kotlina koja se nalazi između Golije, Rogozne i Pešterske visoravni, proteže se pravcem severozapad-jugoistok, a prečnik gornjeg oboda iznosi oko 40 km. U voćnjacima su najviše zastupljena stabla šljiva, jabuka, krušaka i oah.

Postoji sirovinaska baza za izgradnju fabrike za preradu voća do finalnog proizvoda (sokova, džemova i sl.) jer sirovina ima dovoljno.

Prema Popisu poljoprivrede iz 2012. godine, na teritoriji Grada Novog Pazara, voće se gaji na 1.179 ha (23,43 % ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta) od strane 3.282 gazdinstava. Na korišćenoj površi ni pod voćem najviše je za stupljena šljiva na površini od 2351, a slede jabuka na 534 ha i kruška 202 ha. Plantažni - intenzivni način gajenja voća i vinograda je zastupljen na površini od 1187 ha, a ekstenzivni na 2379 ha.

Tabela 58. Struktura voćarske proizvodnje – Novi Pazar

	Površina (ha)	Udeo u površinama pod voćem (%)
Jabuka	256	21,71
Kruška	68	5,77
Breskva	2	0,17
Kajsija	2	0,17
Višnja	14	1,19
Šljiva	770	65,31
Orah	39	3,31
Lešnik	4	0,42
Ostalo voće	23	1,95
Malina	-	-
Kupina	-	-
Ostalo bobičasto voće	-	-

Tabela 59. Struktura voćarske proizvodnje (ha) – Novi Pazar

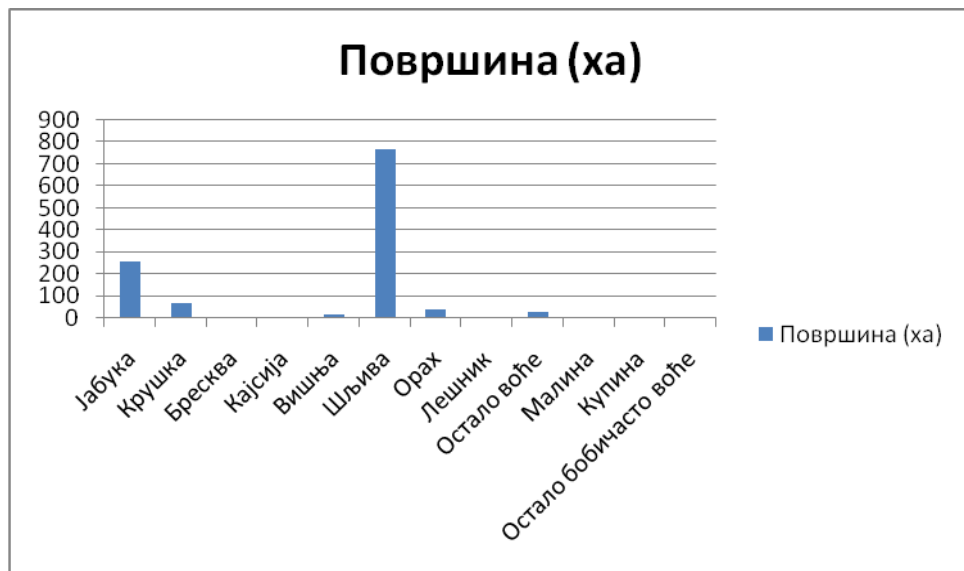
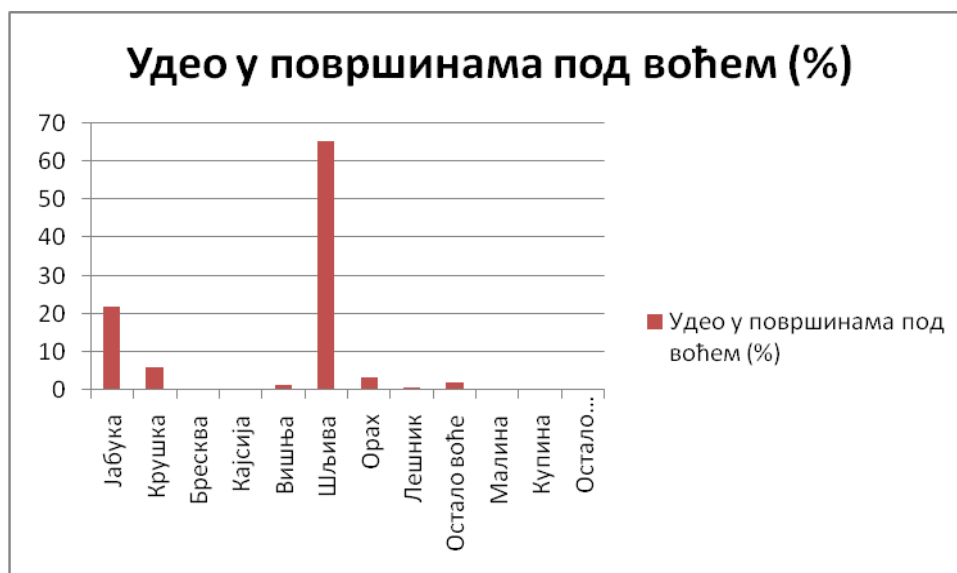

Tabela 60. Struktura voćarske proizvodnje (%) – Novi Pazar

Novopazarski kraj ima dugogodišnje iskustvo i tradiciju u razvoju stočarstva. Stočarstvu se daje prioritetan značaj zatim biljnoj proizvodnji koja je u funkciji stočarstva (radi obezbeđenja dovoljne količine kvalitetne i jeftine stočne hrane).

Prema prioritetu, shodno prirodnim uslovima u stočarstvu, dominantno mesto ima govedarstvo, zatim ovčarstvo, pa živinarstvo. Novi Pazar je uvek bio poznat po proizvodnji junadi (tov junadi). Velike količine mesa poznatog po dobrom kvalitetu bile su plasirane na evropsko tržište. Dominantno je zastupljena simentalska rasa goveda 95%, a manji procenat su autohtone vrste –buša-.

Proizvodnja mleka u Novom Pazaru je dosta skromna u odnosu na druge regionalne centre.. Preko 90% od ukupne proizvodnje mleka je kravlje mleko, dok je ostatak ovčije i kozije mleko.

Prema Popisu poljoprivrede iz 2012. godine, na teritoriji Grada Novog Pazaraa ima 12.329 uslovnih grla stoke, što iznosi 1,00 uslovno grlo po ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta. Od stoke najviše ima živine – 49.368, a slede ovce – 16091, goveda – 9645, svinja – 3304, koze-1567-. Sve ostale domaće životinje su zastupljene sa po ispod 300 grla. Pčelarstvo je zastupljeno sa 6657 košnice pčela.

Tabela 61. Struktura stočarske proizvodnje – Novi Pazar

	Broj grla/ komada stoke
Goveda	9.645
Ovce	16.091
Svinje	3.304
Koze	1.576
Konji magarci mule	194
Živina	49.368
Košnice pčela	6.657

Tabela 62. Struktura stočarske proizvodnje – Novi Pazar

Tabela 63. Broj uslovnih grla po ha KPZ – svi gradovi

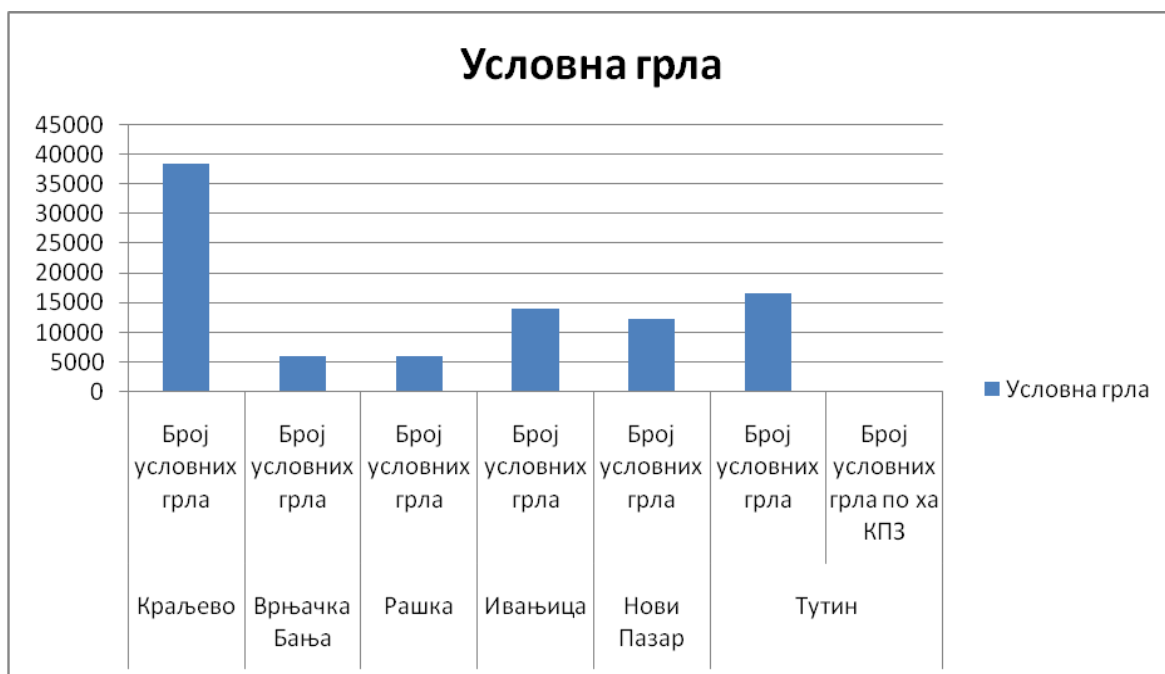
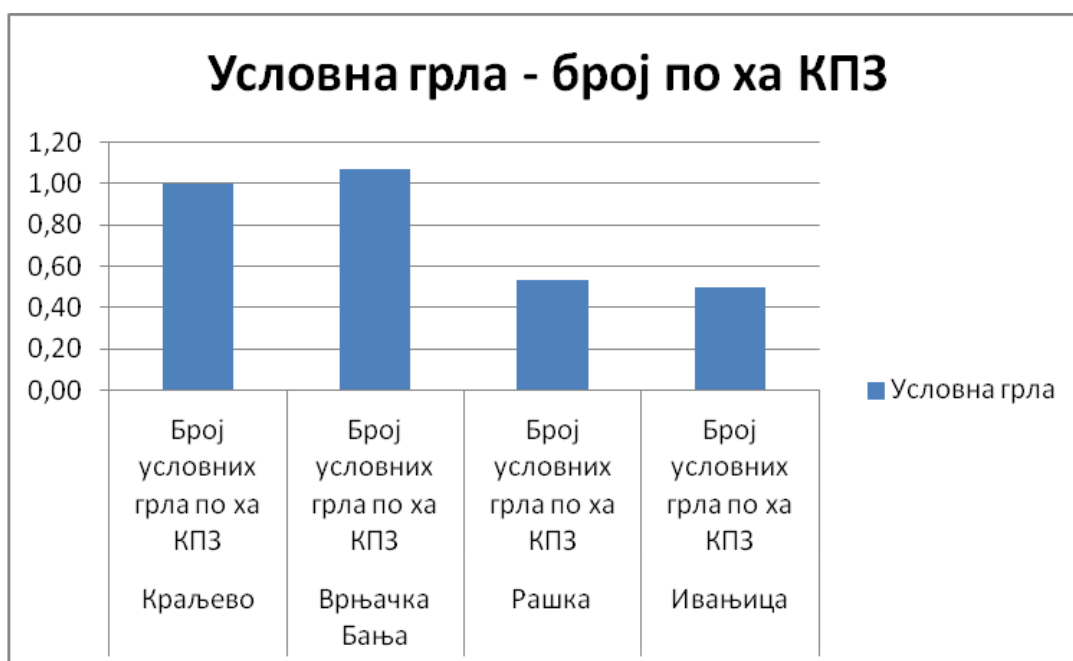

Tabela 64. Uslov grla-broj po ha KPZ

Na teritoriji Grada Novog Pazara, navodnjava se 793 ha (3,97 % ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta).

6.4 Problemi na terenu

Najčešći problemi s kojim se susreću poljoprivrednici su neisplaćene subvencije, usitnjenost poseda, suženo tržište za plasman poljoprivrednih proizvoda, loša putna

infrastruktura, nedovoljno razvijeni sistemi za navodnjavanje, nedovoljno efikasna protivgradna zaštita.

6.5 Korišćeni pojmovi

6.5.1 Korišćeno poljoprivredno zemljište

Korišćeno poljoprivredno zemljište čine: poljoprivredno zemljište na okućnici, oranice i bašte (uključujući i ugare), stalni zasadi (voćnjaci, vinogradi, rasadnici, i ostali stalni zasadi), livade i pašnjaci koje gazdinstvo redovno obrađuje - koristi.

6.5.2 Poljoprivredno gazdinstvo

Tehnički i ekonomski samostalna proizvodna jedinica koja ima jedinstveno upravljanje i na kojoj privredno društvo, zemljoradnička zadruga, ustanova ili drugo pravno lice, preduzetnik ili porodično poljoprivredno gazdinstvo obavlja poljoprivrednu proizvodnju kao primarnu ili sekundarnu delatnost.

6.5.3 Porodično gazdinstvo

Podrazumeva se svaka porodična ili druga zajednica lica koja zajedno stanuju i zajednički troše svoje prihode za podmirivanje osnovnih životnih potreba (uključujući i samačko domaćinstvo), čiji se članovi (jedan ili više) bave poljoprivrednom proizvodnjom, bilo kao primarnom bilo kao sekundarnom aktivnošću, koja ima jedinstveno upravljanje, zajednički koristi sredstva za proizvodnju (zemljište, mašine, objekte) i rad svojih članova, čiji je nosilac fizičko lice i pri tome:

- obrađuje (koristi) 50 i više ari poljoprivrednog zemljišta na kojem obavlja poljoprivrednu proizvodnju, bez obzira na to da li je ta proizvodnja namenjena tržištu ili ne, ili
- obrađuje (koristi) manje od 50 ari poljoprivrednog zemljišta ali obavlja intenzivnu ratarsku, voćarsku, vinogradarsku, povrtarsku proizvodnju ili proizvodnju cveća (uključujući proizvodnju pod staklenicima i plastenicima), proizvodnju pečuraka ili stočarsku proizvodnju, odnosno obavlja poljoprivrednu proizvodnju koja je namenjena tržištu;
- na dan 30.09.2012. gaji najmanje:
 - 2 grla goveda, ili
 - 1 grlo goveda i dva grla sitne stoke (svinja, koza, ovaca), ili
 - 5 grla ovaca, ili
 - 3 grla svinja, ili
 - 4 grla ovaca i svinja zajedno, ili

- 50 komada živine, ili
- 20 pčelinjih društava.

6.5.4 **Pravno lice**

Privredna društva, zemljoradničke zadruge i drugi oblici udruživanja registrovani u Agenciji za privredne registre da obavljaju poljoprivrednu proizvodnju sa statusom pravnog lica, ili registrovani u drugoj delatnosti ali obavljaju poljoprivrednu proizvodnju pod tim statusom.

6.5.5 **Preduzetnik**

Fizičko lice registrovano u Agenciji za privredne registre da obavlja poljoprivrednu delatnost u vidu zanimanja, radi sticanja dobiti, ili je registrovano u drugoj delatnosti, ali obavlja poljoprivrednu proizvodnju pod tim statusom.

6.5.6 **Uslovno grlo**

Uslovno grlo jeste standardna obračunska jedinica kojom se broj grla različitih vrsta i kategorija svodi na uporedivu vrednost. Za izračunavanje uslovnog grla korišćeni su koeficijenti koji se primenjuju u EU (Handbook on implementing the FSS and SAPM definitions, Annex1), i to za:

- Kopitare – 0,800 UG po grlu;
- Goveda < 1 godine starosti – 0,400 UG po grlu;
- Goveda 1-< 2 godine starosti – 0,700 UG po grlu;
- Goveda starosti 2 godine i više, muška grla – 1,000 UG po grlu;
- Junice, starosti 2 godine i više – 0,800 UG po grlu;
- Muzne krave – 1,000 UG po grlu;
- Ostale krave – 0,800 UG po grlu;
- Ovce i koze – 0,100 UG po grlu;
- Prasad mase do 20 kg – 0,027 UG po grlu;
- Priplodne krmače mase preko 50 kg – 0,500 UG po grlu;
- Ostale svinje – 0,300 UG po grlu;
- Brojlere – 0,007 UG po grlu;
- Kokoške nosilje – 0,014 UG po grlu;
- Ostalu živinu (osim nojeva) – 0,030 UG po grlu;
- Nojeve – 0,350 UG po grlu;
- Kuniće, ženke za priplod – 0,020 UG po grlu.

Izvor: PSS Novi Pazar

6.6 Šumarstvo

Tabela 65. Pošumljene površine i posečena drvena masa

	Grad	Srbija	Udeo u Srbiji (%)
Ukupna površina grada (ha)	74.200	8.850.900	0,84
Obrasla šumska površina (ha)	34.263	1.962.335	1,75
Pošumljeno u šumi (ha)	lišćarima	0	0,00
	četinarima	2,99	0,66
Pošumljeno van šume (ha)	lišćarima	0	0,00
	četinarima	29,01	4,39
Posečena drvena masa – ukupno (m ³)	lišćara	15.283	0,60
	četinara	1.766	0,65
Posečana drvena masa – tehničko drvo (%)	lišćara	13	40,63
	četinara	60	76,92

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2013.; 10.1. Pošumljene površine i posečena drvena masa

6.7 Struktura izvoza i uvoza prema vrsti proizvoda i usluga

Tabela 66. Struktura izvoza prema vrsti proizvoda i usluga.

	2015 (\$)	2016 (\$)
Kupoprodaja	50.017.001	65.903.522
Poslovi nakon oplemenjivanja	2.485.317	4.736.550
Vraćanje robe	8.199	133.698
Oplemenjivanje	33.032	38.880
Drugi poslovi	53.249	5.196
Isporuke pomoći (individualne ili nevlad.org)	5.615	3.710
Druge isporuke vladinih pomoći	18.893	-
Pošiljke robe finansirane od EU	13.861	-
Probni uzorci, komisioni poslovi	2.522	-
UKUPNO	52.637.689	70.821.556

Izvor: Regionalna privredna komora

Tabela 67. Struktura uvoza prema vrsti proizvoda i usluga.

	2012 (\$)	2013 (\$)
Kupoprodaja	57.212.522	69.801.670
Poslovi nakon oplemenjivanja	482.985	949.804
Ulog stranog lica	1.005.045	453.077
Isporuke pomoći (individualne ili nevlad.org)	108	182.512
Vraćanje robe	17.482	123.194
Drugi poslovi	31.094	50.482
Probni uzorci, komisioni poslovi	-	61
Ostali oblici spoljnotrgovinskih poslova	30	-
UKUPNO	58.749.266	71.560.800

Izvor: Regionalna privredna komora

6.8 Struktura izvoza i uvoza prema destinaciji

Tabela 68. Struktura uvoza prema destinaciji.

	2015 (\$)	2016 (\$)
Turska	30.343.298	36.990.361
Kina	8.865.148	10.221.020
Nemačka	4.247.761	6.900.496
Italija	1.973.116	3.042.528
Pakistan	3.189.000	2.775.846
Albanija	410.284	2.094.341
Grčka	1.553.008	1.527.576
Bosna i Hercegovina	1.420.487	1.378.536
Poljska	625.144	1.091.833
Kosovo	913.986	1.001.822
Republika Makedonija	693.891	519.511
Holandija	210.670	493.981
Indija	459.213	484.107
Tajland	378.017	381.621
Švedska	187.837	247.880
Slovenija	279.332	227.977
Crna Gora	164.904	163.881
Francuska	175.374	160.318
Španija	171.773	144.682
Danska	78.478	133.962
Argentina	615.012	128.431
Ostali	1.793.533	1.450.090
UKUPNO	58.749.266	71.560.800

Izvor: Regionalna privredna komora

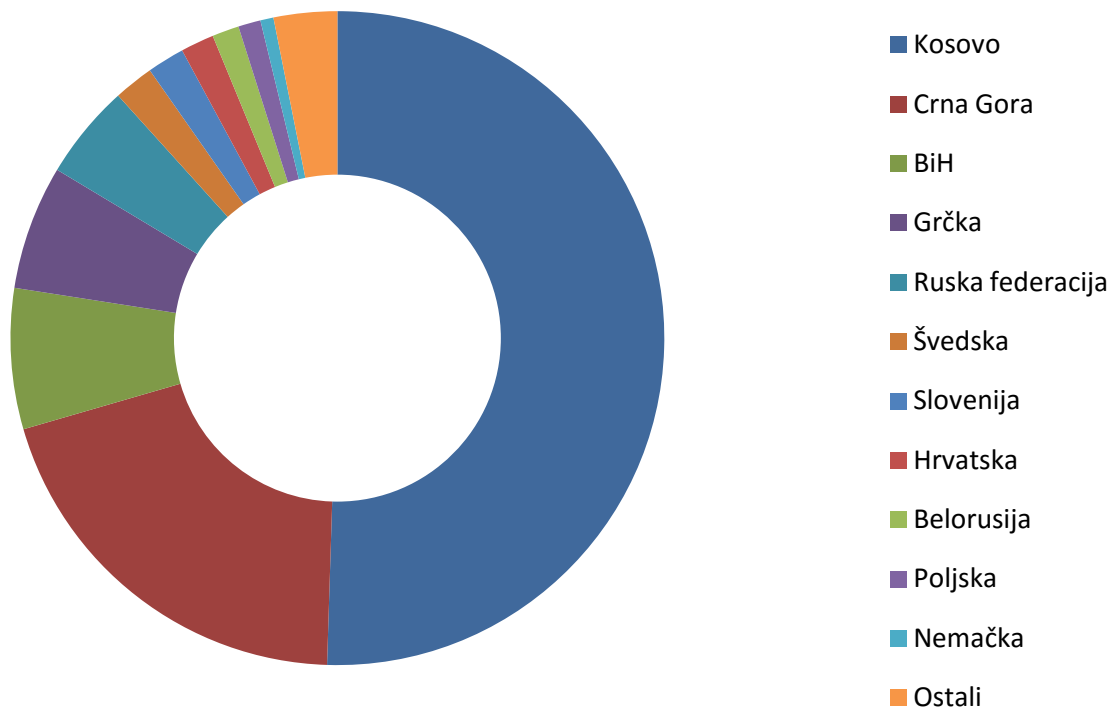
Tabela 69. Struktura izvoza prema destinaciji.

	2012 (\$)	2013 (\$)
Kosovo	22.064.861	35.767.478
Crna Gora	16.627.269	14.164.031
Bosna i Hercegovina	4.075.467	4.927.848
Grčka	2.234.524	4.351.564
Ruska federacija	1.655.342	3.324.604
Švedska	819.325	1.398.136
Slovenija	1.325.172	1.309.954
Hrvatska	1.263.350	1.168.737
Belorusija	377.565	942.462
Poljska	213.304	785.911
Nemačka	206.952	458.507
Austrija	133.364	433.259
Republika Makedonija	323.059	401.513
Luksemburg	227.902	372.292
Italija	177.012	177.240
Turska	162.578	136.633
Švajcarska	129.732	127.371
Bugarska	82.716	74.885
Danska	67.895	66.519
Mađarska	2.251	63.965
Rumunija	20.768	62.302
Ostali	447.281	306.345
UKUPNO	52.637.689	70.821.556

Izvor: Regionalna privredna komora

Tabela:70. Struktura izvoza, prema destinaciji, 2017.god.

Struktura izvoza, prema destinaciji, 2017(\$)

6.9 Ekonomija (upravljanje finansijama)

Ekonomiju grada Novog Pazara karakterišu sektori trgovine, obučarski, drvno-prerađivačka industrija (pre svega proizvodnja tekstila i tekstilnih proizvoda, proizvodnja predmeta od kože), trgovinsko-ugostiteljski, građevinski, transportno-logistički, proizvodnja hrane, turizam i hotelijerstvo.

Broj zaposlenih, nezaposlenih, zarade, kao prihodi i rashodi budžeta lokalne samouprave prikazani su u sledećim tabelama. Aktivna privredna društva kao i preduzetnici. Ekonomiju grada Novog Pazara čini i ekonomska razmena s inostranstvom.

Tabela 71. Rashodi Gradskog budžeta

Stavka budžeta	Stvarni rashodi (2016 din)	Budžetski rashodi 2017 (din)	% promjene u odnosu na 2016
Skupština grada	42,074,714	21.982.940	-52,25
Gradonačelnik	18,769,644	12.633.840	-32,70
Gradsko veće	17,293,123	16.008.724	-7,43
Opštinska Uprava	1,304,663,249	1.329.050.454	1,87
Mesne zajednice	930,934	4.000.000	329,68
Osnovno obrazovanje	75,853,428	116.171.000	53,15
Srednje obrazovanje	46,134,265	62.855.000	36,24
Dečiji vrtić Mladost	129,045,961	165.972.850	28,62
Kultura	115,805,437	204.121.857	76,26
Komunalna delatnost	214,002,859	245.000.000	14,48
Putna infrastruktura	411,672,153	324.856.204	-21,09
Fizička kultura	139,654,866	258.202.160	84,89
Socijalna i dečija zaštita	73,294,706	102.885.000	40,37
Dotacije nevladinim organizacijama	65,059,812	14.000.000	-78,48
Lokalni razvoj i prostorno planiranje	40,039,432	43.839.000	9,49
Fond za razvoj poljoprivrede	4,214,519	5.000.000	18,64
Fond za zaštitu životne sredine	1,163,981	3.500.000	200,69
Zavod za javno zdravlje	3,736,154	3.000.000	-19,70
Kancelarija za mlade	8,021,016	11.583.000	44,41
Turistička organizacija Novi Pazar	11,701,903	15.196.275	29,86
Savet za bezbednost saobraćaja	2,630,642	25.000.000	850,34
Gradska uprava za naplatu javnih prihoda grada Novog Pazara	39,431,858	44.984.560	14,08
Gradsko javno pravobranilaštvo	7,429,375	10.521.000	41,61
Dom zdravlja	0	20.760.000	100,00

Tabela 72. Stvarni rashodi- 2016.god.

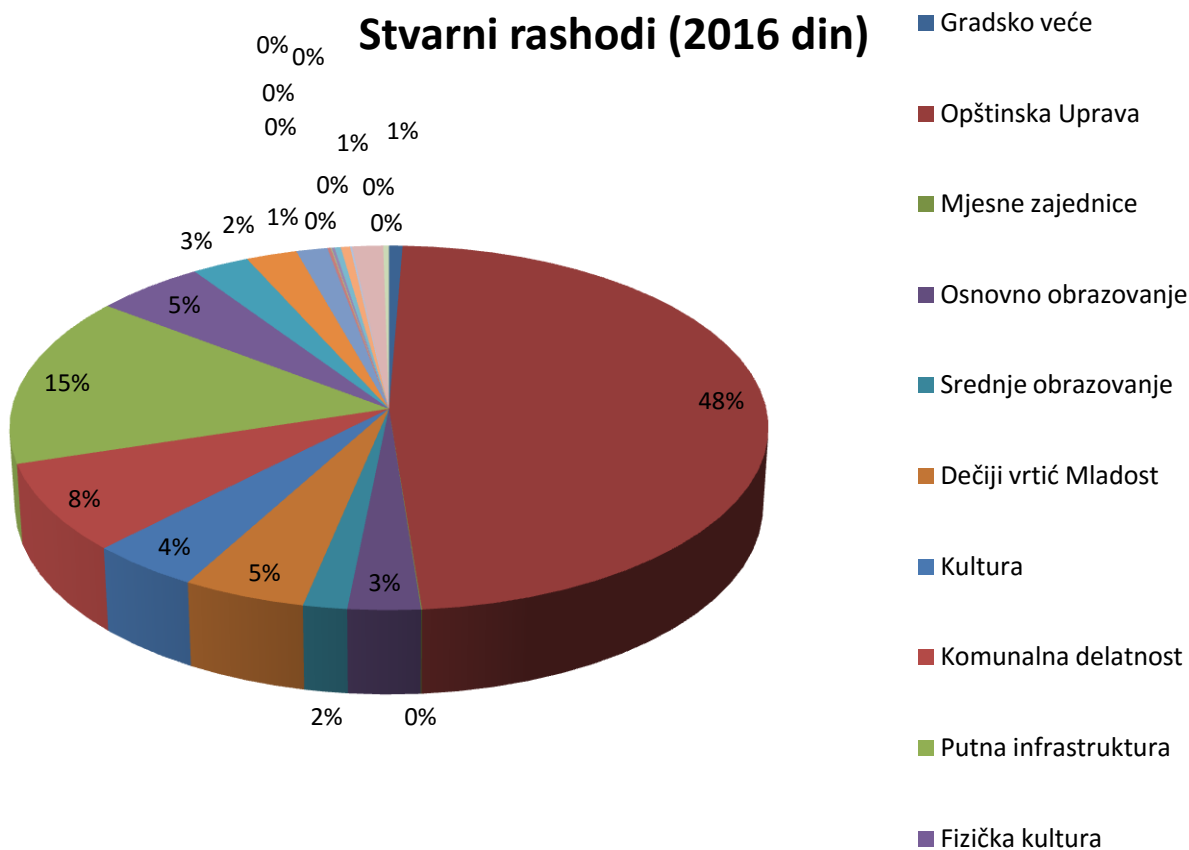

Tabela 73. Stvarni rashodi i budžetski rashodi

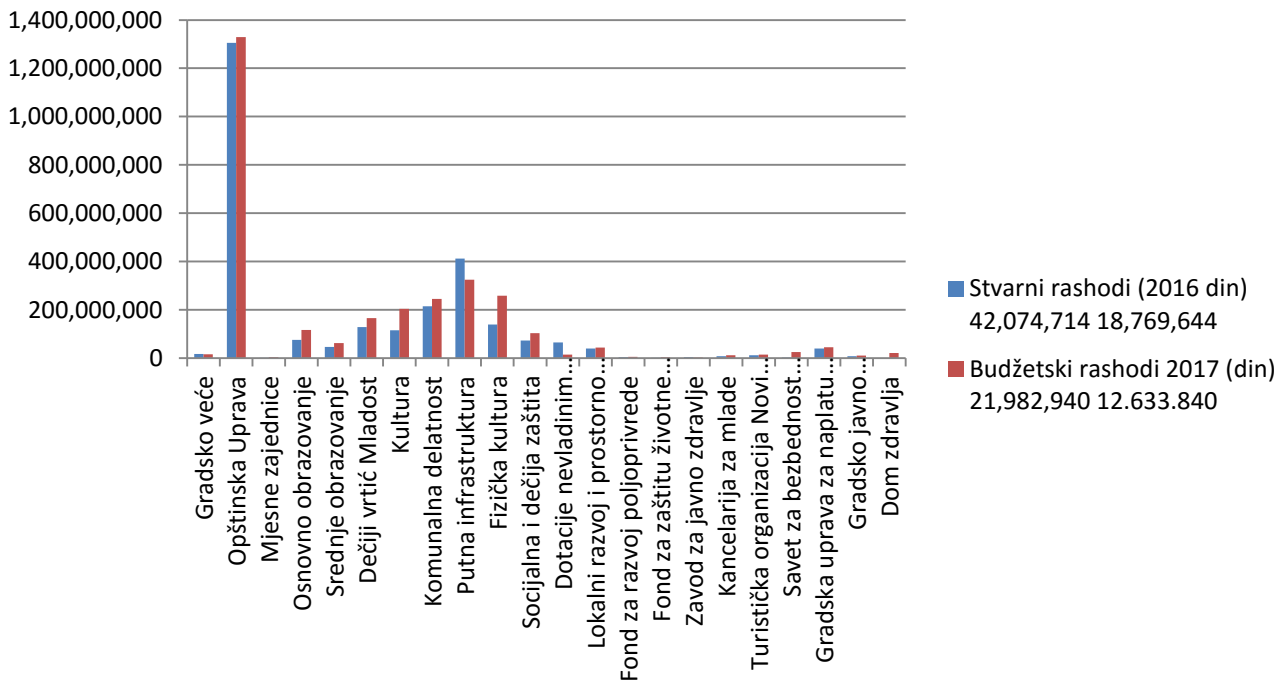
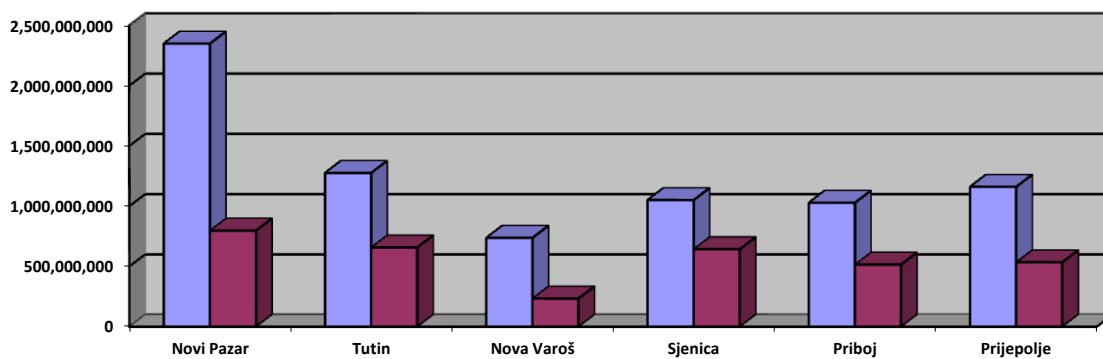

Tabela 74. Prihodi,rashodi i transfer po gradovima

	Novi Pazar	Tutin	Nova Varoš	Sjenica	Priboj	Prijepolje
Prihod	2,437,030,00	1,246,025,551	736,822,800	970,867,897	1,070,090,850	1,058,565,467
Rashod	2,348,950,000	1,275,833,478	736,822,800	1,050,575,165	1,028,090,850	1,160,502,898
Transfer	797,121,000	657,242,154	233,487,800	642,581,239	514,949,705	534,376,887

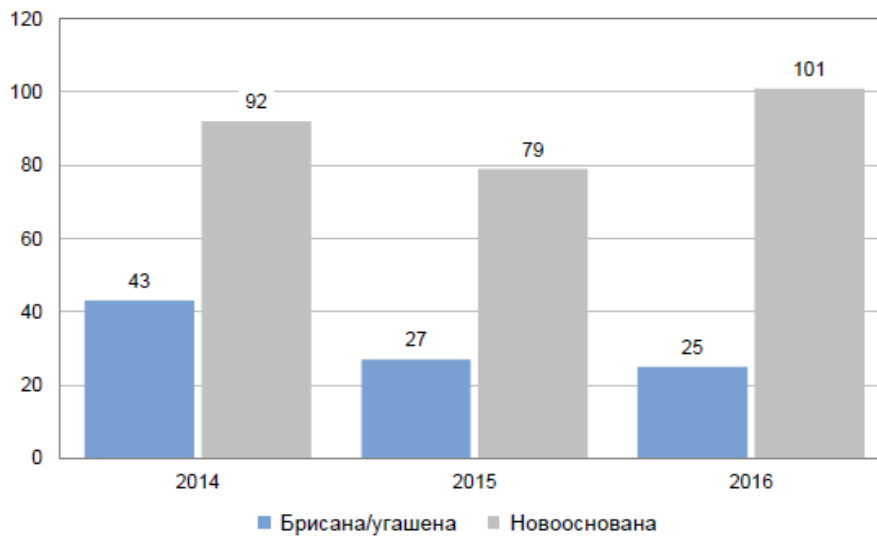
Tabela: 75 Grafički prikaz,prihoda,rashoda i transfera po gradovima

Broj aktivnih privrednih društava i preduzetnika u periodu 2016 godine, iznosio je 1217 i preduzetnika 3254. Novoosnovana preduzeća, njihov broj se povećao u odnosu na prethodne dve godine, 101 preduzeće. Odnos brisanih, ugašenih i novoosnovanih privrednih društava prikazani su u sledećim tabelama.

Tabela 76. Brisana, ugašena i novoosnovana privredna društva, 2014-2016. god.

Брисана/угашена и новооснована привредна друштва, 2014–2016.

Извор: Агенција за привредне регистре.

Tabela 77. Brisani, ugašeni i novoosnovani preduzetnici, 2014-2016. god.

Брисани/угашени и новоосновани предузетници, 2014–2016.

Извор: Агенција за привредне регистре.

6.10 Ekonomska razmena sa inostranstvom

Vrednost ukupne trgovinske razmene sa inostranstvom u gradu Novom Pazaru pokazuje kako pozitivnu tako negativnu tendenciju. Izvoz je u 2016 godini bio manji u odnosu na 2017 godinu. Dok se uvoz u gradu u 2017 godini, smanjio u odnosu na prethodnu godinu. U tabeli je dat odnos izvoza i uvoza sa ostalim zemljama inostranstva.

Tabela 78. Izvoz i uvoz 2016 i 2017.god.prema ostalim državama

Grad/Države	Izvoz			Uvoz		
	2016	2017	Indeks	2016	2017	Indeks
NOVI PAZAR	28.333,0	30.007,9	105,9	66.371,3	58.076,9	87,5
Turska (TR)	38,8	53,9	138,9	36.116,5	30.448,0	84,3
Bosna i Hercegovina (BA)	8.179,6	8.588,5	105,0	1.294,3	2.700,2	208,6
Republika Crna Gora (ME)	8.839,8	8.211,1	92,9	16,5	45,2	273,2
Nemačka (DE)	1.022,2	1.812,7	177,3	6.325,0	5.710,9	90,3
Kina (CN)	8,0	46,9	584,9	8.979,4	6.538,7	72,8
Italija (IT)	1.689,8	1.922,9	113,8	3.138,6	1.923,9	61,3
Hrvatska (HR)	1.683,3	2.154,5	128,0	104,2	281,9	270,5
Grčka (GR)	1.823,6	1.498,2	82,2	689,4	785,1	113,9
Albanija (AL)	56,5	36,9	65,2	2.540,2	1.971,8	77,6
Pakistan (PK)	0,0	0,0	-	1.690,3	1.673,9	99,0
Republika Makedonija (MK)	554,2	1.106,1	199,6	422,7	405,7	96,0
Ruska federacija (RU)	747,9	1.172,0	156,7	0,0	2,3	-
Slovenija (SI)	790,1	778,5	98,5	87,9	392,6	446,6
Hongkong (HK)	0,0	0,0	-	513,2	983,1	191,6
Švedska (SE)	973,5	758,6	77,9	473,8	98,7	20,8
Poljska (PL)	43,0	29,6	68,8	754,9	807,4	107,0
Bugarska (BG)	194,3	229,8	118,3	277,3	454,0	163,7
Austrija (AT)	536,2	270,2	50,4	112,5	184,0	163,6
Luksemburg (LU)	114,8	397,3	346,2	0,0	0,0	-
Velika Britanija (GB)	16,4	21,8	133,2	91,7	355,1	387,2
Indija (IN)	0,0	0,0	-	403,1	349,7	86,8
Mađarska (HU)	218,4	176,7	80,9	144,7	151,3	104,6
Holandija (NL)	0,0	14,1	-	330,9	268,6	81,2
Rumunija (RO)	35,5	123,5	348,1	96,2	126,8	131,9
Belorusija (BY)	186,8	196,2	105,1	0,0	45,1	-
Bahrein (BH)	0,0	0,0	-	369,2	240,4	65,1
SAD (US)	0,0	0,0	-	15,7	176,0	1122,0
Francuska (FR)	49,8	132,1	265,6	41,5	29,0	69,9
Španija (ES)	55,4	6,1	11,1	64,2	153,6	239,2
Češka Republika (CZ)	27,5	44,8	162,6	60,3	104,1	172,6
Švajcarska (CH)	71,0	107,1	150,8	104,8	33,4	31,9
Mauricijus (MU)	0,0	0,0	-	0,0	106,9	-
Egipat (EG)	0,0	0,0	-	131,1	97,5	74,4
Danska (DK)	0,0	0,0	-	73,1	93,4	127,9

Bangladeš (BD)	0,0	0,0	-	80,7	69,7	86,3
Liban (LB)	0,0	65,9	-	0,0	0,0	-
Belgija (BE)	252,6	0,0	0,0	488,6	41,2	8,4
Saudijska Arabija (SA)	0,0	0,0	-	0,0	34,9	-

Izvor: Privredna komora Srbije

-Izvoz i uvoz grada Novog Pazara, prikazan prema oblastima i ostalim delatnostima u tabeli za 2016-2017. godinu.

-Izvoz je povećan u 2017. god. i iznosi 30.007,9 rsd, dok je uvoz smanjen za 2017. god. u odnosu na prethodnu godinu a iznosi 58.076,9 rsd.

Tabela 79. Izvoz i uvoz 2016 i 2017.god.prema oblastima u gradu

Grad / Oblast KD	Izvoz			Uvoz		
	2016	2017	Indeks	2016	2017	Indeks
NOVI PAZAR	28.333,0	30.007,9	105,9	66.371,3	58.076,9	87,5
01-Poljoprivredna proizvodnja, lov i uslužne delatnosti	0,0	7,5	-	0,0	0,0	-
02-Šumarstvo i seča drveća	0,0	0,0	-	0,0	1,3	-
08-Ostalo rudarstvo	0,0	0,0	-	81,3	65,6	80,7
10-Proizvodnja prehrambenih proizvoda	761,3	375,5	49,3	587,8	488,9	83,2
13-Proizvodnja tekstila	20,1	82,8	412,2	3,5	54,8	1572,7
14-Proizvodnja odevnih predmeta	12.687,6	12.462,5	98,2	12.624,7	9.540,3	75,6
15-Proizvodnja kože i predmeta od kože	2.365,8	2.510,5	106,1	756,4	699,2	92,4
16-Prerada drveta i proizvodi od drveta, osim nameštaja	1.282,7	1.005,6	78,4	33,1	48,2	145,6
18-Štampanje i umnožavanje audio i video zapisa	64,6	82,3	127,4	28,7	104,4	364,0
20-Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	0,0	0,0	-	0,4	0,0	0,0
22-Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	323,1	246,2	76,2	455,0	270,4	59,4
23-Proizvodnja proizvoda od nemetalnih minerala	497,0	761,3	153,2	794,3	601,3	75,7
25-Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina	560,4	827,2	147,6	548,9	831,0	151,4
27-Proizvodnja električne opreme	93,3	45,3	48,6	63,9	29,3	45,9
28-Proizvodnja nepomenutih mašina i opreme	0,0	0,0	-	62,8	4,9	7,8
31-Proizvodnja nameštaja	1.953,2	2.586,3	132,4	1.955,3	1.477,5	75,6
32-Ostale prerađivačke delatnosti	0,0	0,0	-	0,0	22,3	-
35-Snabdevanje električnom	0,0	0,0	-	22,0	6,0	27,1

energijom, gasom i parom						
41-Izgradnja zgrada	494,0	1.082,9	219,2	545,6	639,9	117,3
42-Izgradnja ostalih građevina	376,2	19,2	5,1	343,9	97,7	28,4
43-Specijalizovani građevinski radovi	8,9	100,5	1125,7	146,3	137,1	93,7
45-Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	133,5	0,9	0,7	703,5	1.054,2	149,8
46-Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima	6.388,8	7.430,3	116,3	38.763,9	33.638,7	86,8
47-Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima	164,1	341,2	207,9	3.084,5	4.007,9	129,9
49-Kopneni saobraćaj i cevovodni transport	143,4	35,9	25,0	2.938,1	2.143,5	73,0
52-Skladištenje i prateće aktivnosti u saobraćaju	0,0	1,8	-	0,0	26,5	-
53-Poštanske aktivnosti	13,6	0,0	0,0	1.620,6	1.655,6	102,2
55-Smeštaj	0,0	0,0	-	0,0	23,7	-
56-Delatnost pripremanja i posluživanja hrane i pića	0,0	0,0	-	20,0	27,3	136,1
61-Telekomunikacije	0,0	1,3	-	7,4	57,9	785,8
68-Poslovanje nekretninama	0,0	0,0	-	0,0	0,4	-
71-ArHITEKTONSKE I INŽENJERSKE delatnosti	0,0	0,0	-	91,1	175,2	192,3
79-Delatnost putn. agencija, tur-operatora i rezervacije	0,0	0,0	-	19,8	0,0	0,0
82-Kancelarijsko-administrativne i pomoćne delatnosti	0,0	0,0	-	0,3	0,5	175,1
84-Javna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	0,0	0,0	-	12,0	70,2	584,0
85-Obrazovanje	0,0	0,0	-	0,2	0,0	0,0
86-Zdravstvene delatnosti	0,0	0,0	-	1,4	8,0	577,8
93-Sportske, zabavne i rekreativne delatnosti	0,0	0,0	-	2,3	0,0	0,0
94-Delatnost udruženja	0,0	0,0	-	47,9	62,6	130,6
95-Popravka računara i predmeta za ličnu upotrebu	1,5	1,0	70,3	0,8	1,0	125,4
96-Ostale lične uslužne delatnosti	0,0	0,0	-	3,4	3,6	104,7

Izvor: Privredna komora Srbije

Regionalna privredna komora Moravičkog i Raškog okruga

6.11 Javna komunalna preduzeća

Tabela 80. Spisak javno-komunalnih preduzeća.

Br.	Naziv preduzeća	Delatnost
1	JKP "Vodovod I kanalizacija"	Vodosnabdevanje, otklanjanje kvarova na vodovodnoj mreži
2	JKP "Čistoća"	Odstranjivanje otpada, uređenje i održavanje zelenih površina
3	JKP "Gradska toplana"	Grejanje

Izvor: www.novipazar.rs

6.12 Javna preduzeća

Tabela 81. Spisak javnih preduzeća.

Br.	Naziv preduzeća	Delatnost
1	JP "Zavod za urbanizam grada Novog Pazara"	Uređivanje grada
2	JP "Direkcija za izgradnju grada Novog Pazara"	Izgradnja
3	JPI "Novi Pazar"	Informisanje

Izvor: www.novipazar.rs

6.13 Javne ustanove

Tabela 82. Spisak javnih ustanova.

Br.	Naziv ustanova
1	Kulturni centar Novi Pazar
2	Narodna biblioteka "DOSITEJ OBRADOVIĆ"
3	Istorijski arhiv "RAS"
4	Muzej "RAS"
5	Predškolska ustanova "MLADOST"
6	Centar za decu i omladinu "DUGA"
7	Sportski centar Novi Pazar
8	Turistička organizacija Novi Pazar
9	Regionalno pozorište Novi Pazar
10	Sportsko-sajamska ustanova "PENDIK"

Izvor: www.novipazar.rs

6.14 Investicije

Novi Pazar intenzivno radi na poboljšanju uslova života i rada svojim građanima. Ulaganja u infrastrukturu su velika i shodno mogućnostima kako lokalne samouprave, tako i domaćih i stranih donatora.

Uglavnom su zastupljene infratsrukturane investicije (izgradnja i asfaltiranje puteva i ulica, komunalna infrastruktura, izgradnja i rekonstrukcija škola i obdaništa i sl.), dakle, ulaganja u poboljšanje opšteg kvaliteta života u gradu.

Započeti procesi privatizacije i stečajni postupci su, sa druge strane, su mnogo usporili dolazak stranih investitora. Svi pregovori su u toku i očekuje se njihovo skorije rešavanje.

6.14.1 Struktura investicija

Tabela 83. Struktura ostvarenih investicija prema karakteru izgradnje i tehničkoj strukturi.

		Grad(€)*	Udeo u ukupnim investicijama u gradu (%)
Ukupne investicije		6.134.668	100
Karakter izgradnje	Novi kapaciteti	282.887	4,61
	Rekonstrukcija, dogradnja i proširenje	2.880.209	46,95
	Održavanje	2.971.573	48,44
Tehnička struktura	Građevinski radovi	2.406.152	39,22
	Domaća oprema	2.667.833	43,49
	Uvozna oprema	1.024.246	16,70
	Ostalo	36.436	0,59

*po prosečnom srednjem kursu NBS za 2012. godinu

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2013; 7.1 Ostvarene investicije

Tabela 84. Lokacije, površina i vlasništvo u ha.

Br.	Naziv lokacije	Površina ukupno (ha)	Vlasništvo		Raspoloživa komunalna infrastruktura
			privatno (%)	državno (%)	
1	Novi Pazar-Raška	68	60	40	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica
2	Raška-Rogozna-Trnava (dolina Trnavske reke)	20	20	80	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica

3	Novi Pazar-Rožaje (dolina Jošanice)	16	10	90	Struja,voda,kanalizacija, telefon,pristupna saobraćajnica
4	Novi Pazar-Sjenica-Tutin	56	20	80	Struja,voda,kanalizacija, telefon,pristupna saobraćajnica
5	Radna zona 5 (u zonama stanovanja)	/	100	/	Struja,voda,kanalizacija, telefon,pristupna saobraćajnica
8	Deževa,Lukare,Bele vode,Vranovina,Šaronje	/	100	/	Struja,voda,kanalizacija, telefon,pristupna saobraćajnica

Izvor: Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj-Gradska uprava, Novi Pazar

6.15 Mala i srednja preduzeća

U gradu Novom Pazaru je aktivno 1189 malih i srednjih preduzeća u privatnom vlasništvu (novembar 2017. godine). Dakle, sektor malih i srednjih preduzeća u privatnom vlasništvu čini 94,3% svih preduzeća u opštini. Mala preduzeća čine 98% preduzeća u sektoru malih i srednjih preduzeća.

Relativno visoko učešće sektora trgovine, kako u stvaranju narodnog dohodka tako i u ukupnom broju malih i srednjih preduzeća, pre svega je posledica niskog nivoa ukupne privredne aktivnosti, a ne objektivnog rasta i modernizacije privredne strukture. Privatna preduzeća na teritoriji opštine Novi Pazar su prosečne starosti 10-15 godina i sa jednostavnom organizacionom strukturom - vlasnik je ujedno i menadžer. Na osnovu analiza potreba fokus grupe¹ najveći problemi u poslovanju su nedostatak stručne radne snage i menadžerskog kadra kao i komplikovane administrativne procedure za izvoz i uvoz robe.

Najveći broj posluje na domaćem tržištu i ima oblik organizovanja DOO i AD. Takođe iskazane su potrebe u pružanju nefinansijskih usluga: istraživanje i analiza tržišta, poslovno povezivanje i marketinška podrška za nove proizvode. Evidentna je potreba za institucionalnom podrškom u cilju formiranja različitih oblika udruživanja, razmene iskustava i zajedničkih nastupa na tržištu, imajući u vidu izvoznu orijentisanost većine preduzeća. Određene oblike podrške kao što su: izrada biznis planova i konsultacije opšteg tipa, mala i srednja preduzeća mogu dobiti od

¹ Anketa sprovedena u preduzećima za potrebe izrade sektorskih analiza

Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka (SEDA), koja pruža konsultantsku podršku na teritoriji opština Novi Pazar, Sjenica i Tutin.

Najveći broj malih i srednjih preduzeća nalazi se u sektoru trgovine i prerađivačke industrije, što čini 75% ukupnog broja malih i srednjih preduzeća u privatnom vlasništvu.

Tabela 85. Spisak privrednih društava, uključujući i preduzetnike smeštenih u industrijskim zonama / parkovima, 2017.god.

Naziv preduzeća	Sektor delatnosti	Mail adrese
Medaki DOO	Tekstil (džins)	office@medaki.com
Stig DOO	Tekstil	stig@ptt.rs
Conto Bene,DOO	Tekstil	edihalcompany@yahoo.com
Nesal,DOO	Tekstil	nesal@nesal.com
Menus,DOO	Tekstil	hajrudin.coric@maxers.com
Brug-join,DOO	Tekstil (džins)	nihat@brugjeans.com
Nar jeans	Tekstil (džins)	szkrnar@verat.net
Ceco line	Proizvodnja obuće	info@cecoline.co.rs
Extra Beso	Proizvodnja obuće	ebstudio@verat.net
Antilop	Proizvodnja obuće	mehmed87@nadlanu.com
Alivo	Klanica i prerada mesa	memnp@verat.net
Cambio	Proizvodnja odevnih predmeta	cambio.carape@gmail.com
Tahirovići – nameštaj	Drvena industrija	office@tahirovic-namestaj.com
Numanovic,DOO	Drvena industrija	office@numanovic.com
Seco-namestaj	Drvena industrija	seco.doo@gmail.com
Đondić	Građevinsko preduzeće	g.p.djondic@gmail.com
Elmir	Građevinsko preduzeće	office@elmir.rs
Dacic	Građevinsko preduzeće	office@dacicprom.com;dacicprom@live.com

AD Put	Građevinsko preduzeće	office@np-put.rs
Ademovic Company	Klanica i prerada mesa	office@ademovic.rs
Delontrans	Prevoz putnika	delontrans@gmail.com
Gameks	Prevoz putnika	office@gameks.biz
Minel	Metalno prerađivačka industrija	minelnpazar@ptt.rs
Karavan	Turizam	kamila1@open.telekom.rs

Izvor : Agencija za privredne register

6.16 Udruživanje

Značaj tržišta raste sa razvojem robne proizvodnje i danas je život nezamisliv bez tržišta na kome deluju razna udruženja, asocijacije i klasteri.

U Novom Pazaru su aktivni:

- ASSTEX-Tekstilna asocijacija
- NP Shoes
- Pešter-Agro klaster
- Udruženje proizvođača hrane "Pešter food"
- Udruženje mesara
- Udruženje pekara
- Klasteri turističkih agencija i hotelijera
- Udruženja poslovnih žena Jugozapadne Srbije.

Udruženja koja se bave proizvodnjom i preradom hrane, poseduju HACCP standard i HALAL sertifikat. Grad Novi Pazar ima odličnu saradnju sa međunarodnim organizacijama koje su prisutne u Srbiji (TIKA, PROGRES, USAID i dr.) Saradnja se ogleda u brojnim projektima koji su realizovani na teritoriji grada. U oblasti poljoprivrede aktivno deluju 45+1 (Udruženje studenata Poljoprivrednog fakulteta) udruženja, integrisanih u Međupštinsku uniju poljoprivrednih udruženja. Grad Novi Pazar aktivno deluje na formiranju razvojnog ambijenta u sektoru MSP kroz formiranje klastera i udruženja, te različitih asocijacija.

Sektori:

-Tekstil, obućarski, drvno-prerađivački, trgovinsko-ugostiteljski, građevinska industrija, transportno-logistički, proizvodnja hrane, turizam i hotelijerstvo.

Struktura preduzeća po delatnostima:

Trgovina na veliko I malo 48,47%, prerađivačka industrija 22,47%, Saobraćaj i veze 10,71%, Građevinarstvo 6,71% Poljoprivreda 1,41%, Ostalo 10,23%

6.17 Finansijske institucije

Grad Novi Pazar ima ukupno 12 banaka, kao i 7 osiguravajućih društava. Sve finansijske institucije su locirane u gradu Novom Pazaru. Prosečan broj ekspozitura banaka na 10.000 stanovnika iznosi 2,3.

Banke koje posluju u Srbiji oslanjaju se u najvećoj meri na domaće, stabilne izvore finansiranja. Silazni trend odnosa kredita i depozita nastavljen je u toku 2017. god. kao posledica bržeg rasta depozita od kredita. Bankarski sistem Srbije je tokom 2016. god. bio adekvatno kapitalizovan u najvećoj meri zahvaljujući jakoj kapitalnoj bazi. Na kraju godine PAK (pokazatelj adekvatnosti kapitala) je iznosio 21,8 % što je znatno iznad regulatornog minimuma (12%) i dva i po puta iznad minimuma propisanog EU (8%).

Realna kreditna aktivnost koja pored domaćih kredita, obuhvata i zaduženost privrede i stanovništva u inostranstvu na kraju godine ostala u pozitivnoj zoni.

Tabela 86. Spisak poslovnih banaka, 2017 god.

Br.	Naziv institucije	Broj filijala u gradu
1	Komercijalna banka	2
2	Banca Intesa	1
3	AIK Banka-Niš	1
4	Alpha Bank Srbija	/
5	Banka Poštanska štedionica-Beograd	1
6	Credit Agricole banka Srbija	1
7	Halk Banka	1
8	Erste bank	1
9	Direktna banka	1
10	Piraeus bank	/
11	Procredit bank-Beograd	/
12	Raiffeisen bank-Beograd	1
13	Societe Generale bank-Srbija	1
14	Unicredit bank Srbija	1
15	Vojvođanska banka	1

Izvor: Agencija za privredne registre

Tabela 87. Spisak osiguravajućih društava.

Br.	Naziv institucije	Broj filijala u gradu
1	Dunav osiguranje	1
2	Winner osiguranje	1
3	Triglav osiguranje	1
4	Millenijum osiguranje	1
5	Sava osiguranje	1
6	DDOR Novi Sad osiguranje	1
7	Delta osiguranje	1

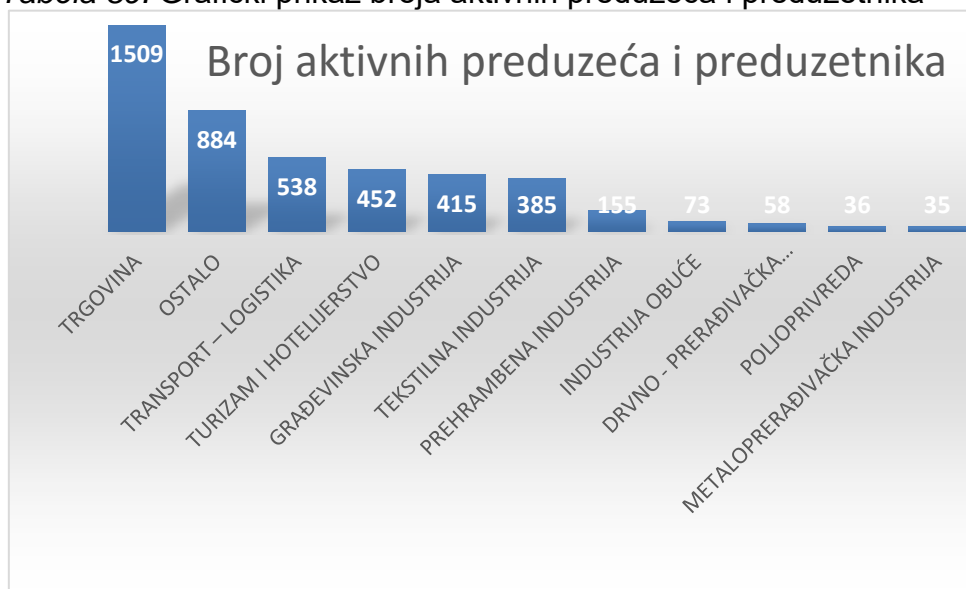
Izvor: Agencija za privredne registre

Tabela 88. Broj aktivnih preduzeća i preduzetnika

Oblast	Broj aktivnih preduzeća i preduzetnika	Procenat
TRGOVINA	1509	33,2%
OSTALO	884	19,5%
TRANSPORT – LOGISTIKA	538	11,9%
TURIZAM I HOTELIJERSTVO	452	10,0%
GRAĐEVINSKA INDUSTRIJA	415	9,1%
TEKSTILNA INDUSTRIJA	385	8,5%
PREHRAMBENA INDUSTRIJA	155	3,4%
INDUSTRIJA OBUĆE	73	1,6%
DRVNO - PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA I PROIZVODNJA NAMEŠTAJA	58	1,3%
POLJOPRIVREDA	36	0,8%
METALOPRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	35	0,8%
Total	4.540	100,0%

Izvor: Podaci Agencije za privredne registre iz 2017.godine.

Tabela 89. Grafički prikaz broja aktivnih preduzeća i preduzetnika

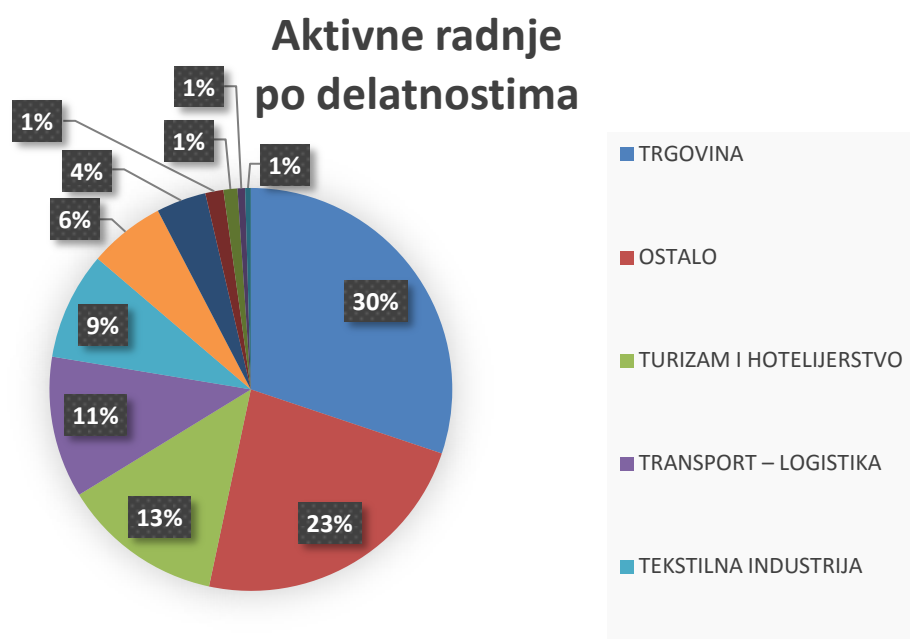
6.18 Radnje

Broj aktivnih radnji po oblastima je 3.300. U trgovini ima najviše u odnosu na ostale oblasti 995 radnji. Pregled je dat u sledećim tabelama, prema izvoru Agencije za privredne registre u 2017 godini.

Tabela 90. Broj aktivnih radnji i u %

Oblast	Broj aktivnih radnji	Procenat
TRGOVINA	995	30,2%
OSTALO	765	23,2%
TURIZAM I HOTELIJERSTVO	426	12,9%
TRANSPORT – LOGISTIKA	375	11,4%
TEKSTILNA INDUSTRIJA	285	8,6%
GRAĐEVINSKA INDUSTRIJA	202	6,1%
PREHRAMBENA INDUSTRIJA	132	4,0%
INDUSTRIJA OBUĆE	48	1,5%
DRVNO - PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA I PROIZVODNJA NAMEŠTAJA	37	1,1%
METALOPRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	20	0,6%
POLJOPRIVREDA	15	0,5%
Total	3300	100,0%

Tabela 91. Grafički prikaz aktivnih radnji po delatnostima u %

Izvor : Podaci Agencije za privredne registre iz 2017.godine.

Tabela 92. Grafički prikaz broja aktivnih radnji po delatnostima

Izvor: Podaci Agencije za privredne registre iz 2017.godine.

6.19 Veliki privredni sistemi

Od 2000. godine u Republici Srbiji nastavlja se započeti proces tranzicije koju karakteriše završetak procesa privatizacije i dalja liberalizacija cena i spoljnotrgovinskog poslovanja. Tempo kao i uspeh privatizacije uzrokuju dva procesa od kojih je jedan objektivni (dugovanja preduzeća, višak radne snage, visok nivo potrebnih investicija, zastarela tehnologija), a drugi subjektivni (često netransparentan i društveno neodgovoran proces). Društvena svojina je, kao i u većini lokalnih samouprava u Srbiji, u proteklim decenijama, zapošljavala najveći broj radnika i bila dominantni pokretač društveno-ekonomskog razvoja.

Tekstilna industrija predstavljena nekada velikim TK „Raška“ (sada Raška holding) koja posedovala kapacitete za proizvodnju pređa (pamučnih, viskozni), tkanina, konfekcije i tekstila za domaćinstvo, evidentno je bila jedan od motora razvoja privatnog sektora prerade tekstila i proizvodnje tekstilnih proizvoda. Sada se nalazi u procesu privatizacije. Radi ilustracije postojećeg stanja dovoljno je reći da su nekada TK „Raška“, „Raška konfekcija“ i „Raška trikotaža“ zapošljavale preko 6.000 radnika.

Tabela 93. Preduzeća u toku privatizacije:

Preduzeće	Delatnost	Status
PPT Delovi	Proizv. delova i pribora za vozila	Iz stečaja
Raška - Holding	Holding poslovi	Iz stečaja

Izvor: Podaci objavljeni na web sajtu Agencije za privatizaciju

Tabela 94. Privatizovana preduzeća

Preduzeće	Delatnost	Status
Sandžaktrans – Autoremont – Servis	Održavanje i opravka motornih vozila	Privatizovano
Sloboda	Društveno preduzeće za trgovinu na veliko i malo, proizvodnju i usluge	Privatizovano
Iskra - metal	Proizvodnja metalne galanterije	Privatizovano
Ukras	Prerada kamena za građevinsartvo	Privatizovano
Polet	Proizvodnja hleba i peciva	Privatizovano
Uniprom DTP	Nespecijalizovana trgovina na malo	Privatizovano
Konfekcija Raška - Novi Pazar	Proizvodnja ostale odeće	Privatizovano
Trikotaža Raška	Proizvodnja trikotaže	Privatizovano
Sandžakprojekt	Projektovanje građ. i drugih projekata	Privatizovano
HK Sandžaktrans	Holding poslovi	Privatizovano
Iskra - akumulatori	Proizvodnja akomulatora	Privatizovano
AD Minel rastavljači	Proizv. opreme za distribuciju el. energije	Privatizovano
AD Novi Pazar- Put / Putevi Užice	Izgradnja saobraćajnica, pista i sl.	Privatizovano
Jošanica	Trgovina na veliko građ. materijalom	Privatizovano
PUTTST Lipa- Novi Pazar	Hoteli i moteli, s restoranom	Privatizovano
Veterinarska stanica - Novi Pazar	Veterinarske aktivnosti	Privatizovano
FO „RAS“	Proizvodnja obuće	Privatizovano
FO „Rezni alat“	Proizvodnja burgija	Privatizovano
HK „Vojin Popović“	Trgovina, ugostiteljstvo, domaća radinost, klanica, proizvodnjai prerada ribe, poljoprivreda	Privatizovano
GP „Razvitak“	Izvođenje građevinskih radova	Privatizovano
AD „Deževa“	Proizvodnja pločastog nameštaja	Privatizovano
IGM „Sloga“	Proizvodnja građevinske opreme od pečene gline	Privatizovano

Izvor: Podaci objavljeni na web sajtu Agencije za privatizaciju

6.20 Ostale lokacije za investiranje

Bespovratna finansijska sredstva dodeljuju se domaćim ili međunarodnim kompanijama, za finansiranje investicionih projekata u proizvodnom sektoru, sektoru usluga koje mogu biti predmet međunarodne trgovine i za strateške projekte iz oblasti turizma.

Za greenfield i brownfield projekte u proizvodnom sektoru, sektoru usluga koje mogu biti predmet međunarodne trgovine ili strateške projekte iz oblasti turizma, bespovratna sredstva se dodeljuju u iznosu od 4.000 do 10.000 evra po svakom radniku zaposlenom na neodređeno vreme u roku od tri godine od dana zaključenja ugovora o dodeli sredstava.

Za projekte od posebnog značaja - investicija čija vrednost iznosi najmanje 200 miliona evra i kojom se obezbeđuje otvaranje najmanje 1.000 novih radnih mesta, u periodu od najviše deset godina od dana zaključenja ugovora o dodeli sredstava, bespovratna sredstva se dodeljuju u iznosu do 17% ukupne vrednosti investicije.

Za velike investicione projekte - investicija čija vrednost iznosi najmanje 50 miliona evra i kojom se obezbeđuje otvaranje najmanje 300 novih radnih mesta, u periodu od najviše deset godina od dana zaključenja ugovora o dodeli sredstava, bespovratna sredstva se dodeljuju u iznosu do 20% ukupne vrednosti investicije za investicije od 50 do 100 miliona evra, odnosno u iznosu od 17% ukupne visine investicije za investicije čija je vrednost veća od 100 miliona evra.

Za srednje investicione projekte - investicija čija vrednost iznosi najmanje 30 miliona evra i kojom se obezbeđuje otvaranje najmanje 150 novih radnih mesta, u periodu od najviše deset godina od dana zaključenja ugovora o dodeli sredstava, bespovratna sredstva se dodeljuju u iznosu do 17% ukupne vrednosti investicije.

Tabela 95. Ostale raspoložive lokacije za investiciona ulaganja.

Br.	Naziv lokacije	Vlasništvo	Površina (m ²)	Namena površine	Ostale informacije
1	Varevo	Privatno	10.000,00	Proizvodna delatnost	Struja, voda, kanalizacija, telefon,

					pristupna saobraćajnica
2	Sebečevo	Privatno	10.000,00	Slobodna parcela	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica
3	Deževa	Privatno	10.000,00	Pašnjaci	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica
4	Batnjik	Privatno	2.400,00	Slobodna parcela	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica, daljinsko grejanje
5	Mur	/	10.000,00	Ostalo	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica
6	Vrbovac 1	Državno	14.537,00	Ostalo-nepodno zemljište	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica
7	Vrbovac 2	Državno	1.585,00		Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajnica
8	Razvitak - ul.Save Kovačevića	Državno 28.5%	20.000,00	Slobodno zemljište	Struja, voda,

		Ostalo 71.5%			kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajni ca, daljinsko grejanje
9	Petoletka 	Državno	20.000,00	Slobodno zemljište	Struja, voda, kanalizacija, telefon, pristupna saobraćajni ca, daljinsko grejanje

Izvor: Odeljenje za LER i Odeljenje za privredu

6.21 Olakšice koje nudi lokalna zajednica

6.21.1 Podsticajne mere grada Novog Pazara

Povoljnosti za zakup građevinskog zemljišta u javnoj svojini

Pravo lokalne samouprave da može dati u zakup ili otuđiti građevinsko zemljište definisano je **Uredbom Vlade Republike Srbije** o uslovima i načinu pod kojima lokalna samouprava može da otuđi ili da u zakup građevinsko zemljište po ceni manjoj od tržišne, odnosno bez naknade (Objavljena u "Sl. glasniku RS", br. 13 od 12. marta 2010, 54/11, 21/12, 121/12).

Član 2.ove Uredbe definiše mogućnost da jedinica lokalne samouprave može otuđiti ili **dati u zakup građevinsko zemljište u javnoj svojini po ceni koja je manja od tržišne cene ili bez naknade**, po prethodno pribavljenoj saglasnosti Vlade u skladu sa Zakonom o planiranju i izgradnji. Jedan od uslova za dobijanje saglasnosti je i procena da je građevinsko zemljište namenjeno za izgradnju objekta u funkciji realizacije projekata ekonomskog razvoja.

Uslov je da lice kome se zemljište otuđuje ili daje u zakup nema u vlasništvu, odnosno zakupu ostvarenom u skladu sa Zakonom, drugo građevinsko zemljište na kome je predviđena izgradnja objekta koji može biti u funkciji realizacije projekata ekonomskog razvoja, na teritoriji jedinice lokalne samouprave na kojoj se nalazi građevinsko zemljište koje je predmet otuđenja, odnosno davanja u zakup.

Projekti ekonomskog razvoja iz člana 2.tačka 1) ove uredbe su definisani Članom 3. (projekti čijom realizacijom se povećava broj zaposlenih u privredi za najmanje 1% kao i projekti u kojima se broj zaposlenih u privredi povećava za najmanje 0,5%).

Posebnu pogodnost za grad Novi Pazar definiše Član 3:

Jedinica lokalne samouprave koja na svojoj teritoriji ima više od 100.000 stanovnika može da otuđi ili da u zakup građevinsko zemljište čija je površina veća od 25 ari, po ceni manjoj od tržišne ili bez naknade, po prethodno pribavljenoj saglasnosti Vlade u skladu sa Zakonom o planiranju i izgradnji, pod uslovom da je to građevinsko zemljište namenjeno za izgradnju objekata:

- 1) iz proizvodne delatnosti koji su u funkciji realizacije projekata lokalnog ekonomskog razvoja;
- 2) za obavljanje usluga u oblasti informaciono komunikacionih tehnologija koje mogu biti predmet međunarodne trgovine.

Sticalac prava svojine, odnosno prava zakupa na građevinskom zemljištu iz stava 1.ovog člana, dužan je da u roku od tri godine od dana sudske overe ugovora o otuđenju, odnosno ugovora o zakupu, zaposli na svaka dva ara otuđenog, odnosno zakupljenog građevinskog zemljišta, najmanje jedno lice na neodređeno vreme.

U slučaju da zakupac, ne ispuni navedenu obavezu jedinica lokalne samouprave ima pravo da jednostrano raskine ugovor ili zakupcu naplati cenu, odnosno zakupninu građevinskog zemljišta po tržišnoj ceni građevinskog zemljišta.

Ukoliko se radi o investicijama od šireg značaja za lokalnu zajednicu ili ako investitor učestvuje svojim sredstvima za izgradnju komunalne infrastrukture **moгуće je da Skupština grada donese odluku o dodatnim oslobađanjima.**

6.21.2 **Programi za obuku radne snage**

- Program subvencija uz podršku Nacionalne službe za zapošljavanje podrazumeva:
 - a. Javni radovi
 - b. Program otvaranja novih radnih mesta
 - c. Program samozapošljavanja
 - d. Program stručne praksa

6.21.3 **Finansijska pomoć i bezbednost**

1. Fond za razvoj Republike Srbije

Vrste kredita koje odobrava Fond za razvoj Republike Srbije:

Kratkoročni krediti za podsticanje konkurentnosti i likvidnosti domaće privrede biće odobravani privrednim subjektima sa rokom otplate od tri do dvanaest meseci, sa kamatnom stopom od 3% na godišnjem nivou, uz primenu valutne klauzule, po srednjem kursu NBS na dan uplate. Iznos vraćenog kredita ne može biti manji od nominalnog iznosa dodeljenog kredita.

Kreditiranje preduzetnika - Krediti/garancije za finansiranje preduzetnika odobravaće se na osnovu zahteva u kojima posebno moraju biti istaknuti ekonomski i tržišni aspekt programa i finansijski pokazatelji poslovnog plana. Maksimalni iznos kredita/garancija za preduzetnike iznosi 5.000.000,00 dinara, a minimalni 500.000,00 dinara.

Start-up krediti, krediti za podsticaj starih i umetničkih zanata i ženskog preduzetništva, finansiraće se iz naplate ranije odobrenih kredita, do ukupnog iznosa 694.500.000,00 dinara

Kreditiranje i starih umetničkih zanata - Krediti se odobravaju u visini od 500.000,00 dinara do 2.000.000,00 dinara, sa kamatnom stopom od 2% na godišnjem nivou, uz primenu valutne klauzule. Kreditiranje ženskog preduzetništva - Za podsticaj i razvoj ženskog preduzetništva (gde su osnivači žene koje i upravljaju svojim biznisom) odobravaće se krediti u visini od 500.000,00 do 5.000.000,00 dinara.

Kreditiranje privrednih društava i preduzetnika u nedovoljno razvijenim jedinicama lokalne samouprave - Za podsticaj razvoja privrede u nedovoljno razvijenim jedinicama lokalne samouprave, vlada je donela uredbu na osnovu koje privrednicima iz nedovoljno razvijenih područja, gde spada i grad Novi Pazar, odobravaju krediti po povoljnijim kamatnim stopama. Sredstva za ovu namenu u visini od 4.500.000.000,00 dinara su na raspolaganju privrednicima iz nedovoljno razvijenih lokanih samouprava, koji ispunjavaju uslove propisane Uredbom.

2. Evropska unija (skraćeno: EU) je unija (zajednica) dvadeset osam evropskih država, koje su, prije svega, locirane na teritoriji [Evrope](#)^[4]. Unija je oformljena pod sadašnjim imenom Ugovorom o Evropskoj uniji (više poznatim pod imenom [Mastrihtski ugovor](#)) 1992. godine. Mnogi aspekti EU su postojali i prije potpisivanja ovog ugovora, preko raznih organizacija oformljenih pedesetih godina dvadesetog vijeka.

Političke aktivnosti Evropske unije se ispoljavaju u mnogim sferama, od politike zdravstva i ekonomske politike do inostranih poslova i odbrane. U zavisnosti od razvijenosti svake zemlje ponaosob, organizacija Evropske unije se razlikuje u različitim oblastima. EU je definisana kao federacija u monetarnim odnosima, agrokulturi, trgovini i zaštiti životne sredine; konfederacija u socijalnoj i ekonomskoj politici, zaštiti potrošača, unutrašnjoj politici; i kao međunarodna organizacija u spoljnoj politici. Glavna oblast na kojoj EU počiva je jedinstveno tržište koje se bazira na carinskoj uniji, jedinstvenoj moneti (usvojenoj od strane 12 članica), zajedničkoj agrokulturnoj politici i zajedničkoj politici u sferi ribarstva.

3. Razvojna agencija Srbije-RAS je agencija Vlade Republike Srbije osnovana za obavljanje razvojnih, stručnih i operativnih poslova podsticanja i realizacije direktnih ulaganja, promocije i povećanja izvoza, razvoja i unapređenja konkurentnosti privrednih subjekata, ugleda i razvoja Republike Srbije u oblasti privrede i regionalnog razvoja.

4. Turska razvojna agencija-TIKA za međunarodnu pomoć i saradnju do sada je u Srbiji bila poznata po humanitarnim akcijama i projektima iz domena kulture i obrazovanja, ali danas sve više pažnje poklanja podršci poljoprivrednicima iz ruralnih i područja sa surovim klimatskim uslovima.

5. Evropski Progres je najveći razvojni program u Republici Srbiji koji se usredsređuje na određeno područje, a ima za cilj da podrži održivi razvoj 34 lokalne samouprave na jugoistoku i jugozapadu zemlje. Finansijska sredstva potrebna za ostvarivanje utvrđenih ciljeva.

6. USAID ili punim imenom United States Agency for International Development je američka državna agencija osnovana 1961. god. s ciljem pružanja ekonomske razvojne i humanitarne pomoći u skladu s vanjskom politikom SAD-a, a sa ciljem pružanja pomoći ljudima koji se bore za bolji život. Agencija za međunarodni razvoj (USAID), predstavlja direktno finansiranje u Srbiji, dodeljujući bespovratna sredstva za pet organizacija čime je upravljanje projektima u potpunosti stavljeno u njihove ruke.

7. Program ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) predstavlja najveći multilateralni izvor darovane tehničke podrške u svetu. Sedište programa je u Njujorku i to je najveća agencija unutar Ujedinjenih nacija. Ova organizacija koja se finansira putem donacija obezbeđuje obuku, stručne konsultacije i ograničenu pomoć.

8. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju- (OSCE) je najveća svetska međudržavna organizacija orjentisana za pitanje bezbednosti. Mandat joj uključuje oblasti kao kontrola naoružanja, ljudska prava, sloboda štampe i poštenu izbore. OSCE je ad hoc organizacija osnovana temeljom Povelje Ujedinjenih naroda, te se bavi ranim upozoravanjem, sprečavanjem konflikata, vođenjem kriza i post-konfliktnom obnovom.

Izvor: Web adrese, internet stranice
 Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj, LER

6.22 Jedinstvena prednost opštine za ulaganja i konkurentna matrica

Tabela 96. Ocena grada Novog Pazara prema glavnim referentnim tačkama za merenje jedinstvene privlačnosti opština kao lokacija za privlačenje DSI

Kriterijum	Ocena	Komentar
Kvalifikovana radna snaga	Srednja	Za rad u privrednim granama koje zahtevaju veće angažovanje visoko kvalifikovanog kadra (IT i ostale visoko tehnološke grane), grad Novi Pazar ne možemo oceniti najvećom ocenom. Međutim, ukoliko posmatramo grane industrije koje su prioritetne u razvoju (tekstilnu, obućarsku i drvnu), grad Novi Pazar raspolaže kvalifikovanu radnu snagu sa dugogodišnjim iskustvom u radu koje predstavlja veliku prednost
Troškovi radne snage	Visoka	Troškovi radne snage u Novom Pazaru su znatno niži od proseka u Srbiji. Prosečna bruto zarada u Novom Pazaru 2017. godine iznosila je 49.877 dinara (35.924 dinara neto zarade), dok je na nivou Srbije iznosila 65.976 dinara (47.893 neto)
Imovinski troškovi	Srednja	Imovinski troškovi su mnogo niži nego u većini gradova u Srbiji.
Pristup domaćem tržištu	Srednja	Novi Pazar ima dobar pristup glavnim urbanim zonama u regionu. Udaljenost od Niša je 220 km, a od Beograda 280 km, od Podgorice 200 km, Prištine 140 km, Sarajeva 300 km. Vezu sa ovim centrima Novi Pazar ostvaruje preko magistralnih puteva M 22 i M 8, što predstavlja veliku prednost u odnosu na gradove u Istočnoj i Zapadnoj Srbiji.
Pristup međunarodnom tržištu	Visoka	Novi Pazar je udaljen od Podgorice 200 km, Skoplja 220 km, Sarajeva 280 km, luke Bar 280 km. Nalazi se na raskrsnici međunarodnih puteva i koridora.
Pristup saobraćajnim koridorima i međunarodnom aerodromu	Visoka	Od puteva najznačajniji je put M 22 koji spaja Novi Pazar sa Beogradom i put M 8 koji je veza Novog Pazara i Podgorice. Novi Pazar je udaljen od Kraljeva 100 km, Beograda 280, Prištine 140 km, Skoplja 220 km. U svakom od ovih gradova postoji aerodrom, što stvara

		dobre uslove za transport robe.
Energetski troškovi	Srednja	Cene struje kao i cene benzina su na nivou Republike.
Dostupnost dobavljača	Visoka	Kao najveću prednost možemo izdvojiti lokalne dobavljače sa pešterske visoravni iz sektora poljoprivredne proizvodnje, jer su poljoprivredni proizvodi najbitniji resurs za razvoj „Zelene zone“. Takođe, vrlo uspešno se izdvajaju i mala i srednja preduzeća u domenu tekstilne, obućarske i drvne industrije.
Kvalitet lokalne uprave	Srednja	Kvalitet državne uprave u gradu je generalno dobar i građani u dobroj meri imaju poverenja u nju.
Bankarske usluge	Niska	Ekspoziture većih banaka su prisutne u Novom Pazaru, ali je bankarski sistem takav da krediti za razvoj privrede generalno nisu povoljni u poređenju sa razvijenijim evropskim zemljama.
Infrastruktura poslovne podrške i stimulacije	Visoka	Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj je na raspolaganju privredi za realizaciju investicija i novih radnih mesta. Podršku privredi pruža u kontinuiranom informisanju o podsticajima Republike i pruža pomoć u realizaciji. Takođe, grad sprovodi Javne pozive u partnerstvu sa NSZ-om o subvencijama privredi.
Privlačnost mesta	Srednja	Raznolika priroda, nasleđe i pejzaž, ali infrastruktura lošijeg kvaliteta
Pristup visokoškolskim ustanovama	Visoka	U Novom Pazaru postoje dva univerziteta. Državni Univerzitet u Novom Pazaru i Internacionalni Univerzitet.
Javni prevoz	Visoka	Pokrivenost međugradskim linijama je dobra.
Stanovanje	Srednja	Cene smeštaja su konkurentne u poređenju sa Beogradom, ali su istovremeno i visoke u poređenju sa gradovima slične veličine i razvijenosti u Srbiji.

Izvor: Plan Direktnih stranih investicija, Grad Novi Pazar

7 Radna snaga

7.1 Nezaposlenost

Prema statističkim podacima, broj nezaposlenih u opštini Novi Pazar se smanjivao do 2015. godine, a u 2016.godini je zabeležen porast od u odnosu na stanje iz 2015. godine. Inače porast broja nezaposlenih posledica je neaktivnosti velikih društvenih sistema, koji su, u fazi privatizacije ili stečaja, smanjili broj zaposlenih otpuštanjem jednog dela radne snage.

Tabela 97. Nezaposleni u gradu Novom Pazaru, 2013-2017.god

Godina	Ukupno	Prvi put traže zaposlenje		Bez kvalifikacija		Žene		Na 1000 stanovnika
		svega	%	svega	%	svega	%	
2013	19884	12055	60,7	8844	44,5	9589	48,2	205
2014	18933	11110	58,7	8838	46,7	8693	45,9	184
2015	18437	10490	56,9	8319	45,1	8577	46,5	177
2016	19144	10625	55,5	7818	41,0	8874	46,4	197
2017	18408	9863	53,6	7516	41,0	8668	47,0	190

Ovaj podatak treba uzeti sa rezervom jer određeni broj nezaposlenih nije evidentiran na tržištu rada, dok je, sa druge strane, određeni broj prijavljenih radno aktivan, ali ne i evidentiran u NSZ-u.

Institucionalna podrška države kroz subvencije i programe samozapošljavanja je presudno uticala na smanjenje broja nezaposlenih u periodu do 2015. godine

Restriktivna imena Zakona o radu dodatno je uticala na smanjenje sive ekonomije, a tako i na povećan broj registrovanih privrednih subjekata i broja prijavljenih radnika.

7.2 Nezaposlenost - struktura

Prema strukturi nezaposlenog stanovništva, tokom čitavog posmatranog perioda najveći je udeo nezaposlenih lica koja prvi put traže posao. Njihov broj varira od 53,6 % u 2017. godini, pa do 60,7 % u 2013. godini. Udeo lica koja su bez kvalifikacija varira oko 45 % u posmatranom periodu, a u 2017. godini je 41

%. U 2017. godini, u odnosu na prethodne godine, pojavljuje se manji broj nezaposlenih koji prvi

put traže posao, zajedno sa licima bez kvalifikacije. U ovom periodu, u kontingentu nezaposlenog stanovništva prednjače muškarci.

Stopa nezaposlenosti u 2016.godini iznosi 42% i određena je kao učešće nezaposlenih u zbiru zaposlenih i nezaposlenih.

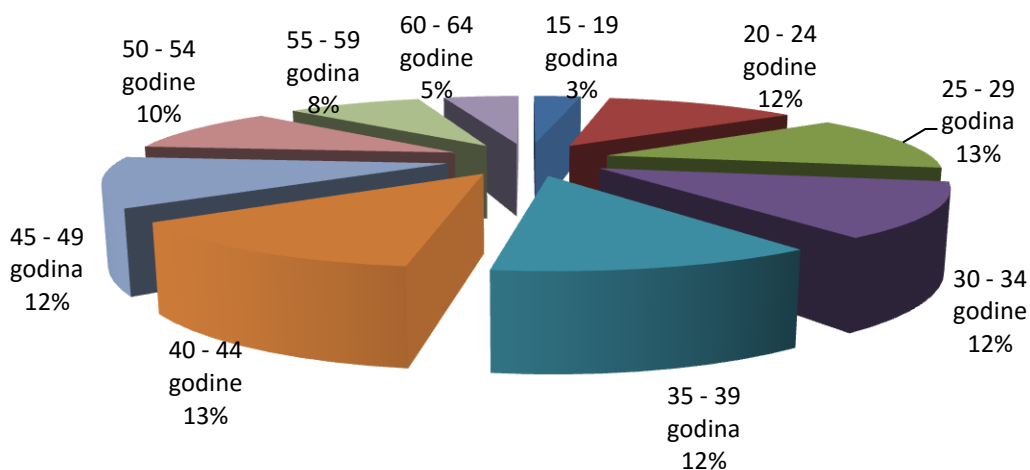
7.3 Starosna struktura nezaposlenih

Tabela 98. Starosna struktura nezaposlenih

Godine starosti	Nezaposlena lica		Prosečna starost		Prethodno radno iskustvo				Osobe sa invaliditetom	
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Prvi put traže zaposlenje / bez radnog iskustva		Bili u radnom odnosu / radno angažovani		Ukupno	Žene
15 - 19	541	249	18,55	18,61	529	244	12	5	1	1
20 - 24	2 197	1 023	22,03	22,1	1 813	811	384	212	14	7
25 - 29	2 407	1 135	27	26,95	1 483	649	924	486	13	5
30 - 34	2 266	1 031	32	31,99	1 140	496	1 126	535	10	3
35 - 39	2 211	1 036	36,97	36,96	1 133	583	1 078	453	20	7
40 - 44	2 350	1 158	41,96	42,02	1 238	714	1 112	444	9	7
45 - 49	2 122	1 132	47,01	46,96	1 044	660	1 078	472	13	5
50 - 54	1 912	979	51,95	51,91	708	434	1 204	545	15	7
55 - 59	1 539	685	56,79	56,71	514	311	1 025	374	14	6
60 - 64	863	240	61,7	61,13	261	137	602	103	8	3
Ukupno	18 408	8 668	38,9	38,68	9 863	5 039	8 545	3 629	117	51

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

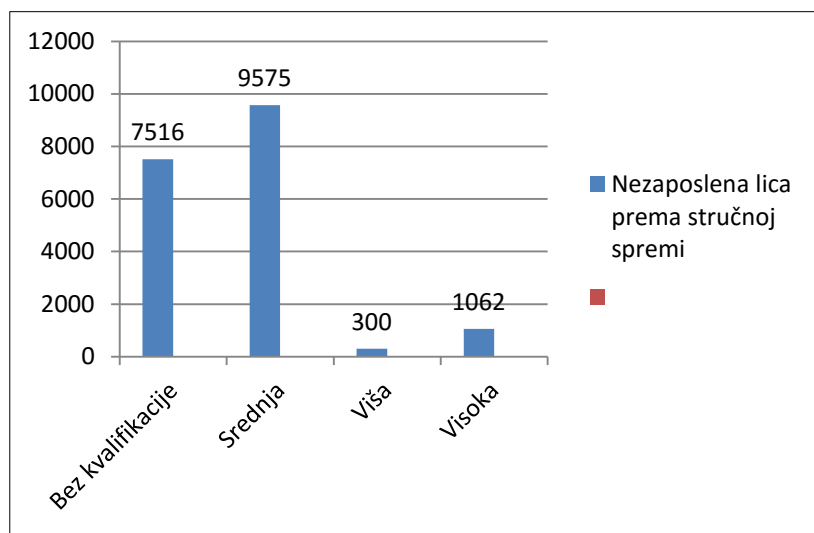
Tabela 99. Nezaposlenih prema godinama starosti, po godinama i u %

Starosna struktura nezaposlenih pokazuje da su najbrojnije kategorije stanovništva 25-29 godina i 40-44 godine koje zauzimaju po 13 % ukupno 26%. Visok udeo imaju i kategorije stanovništva **20-24 godine; 30-39 godina i 45-49 godina, koje zajedno čine 48%**.

Stanovništvo starosti do 30 godina zauzima oko 13 % u starosnoj strukturi nezaposlenosti.

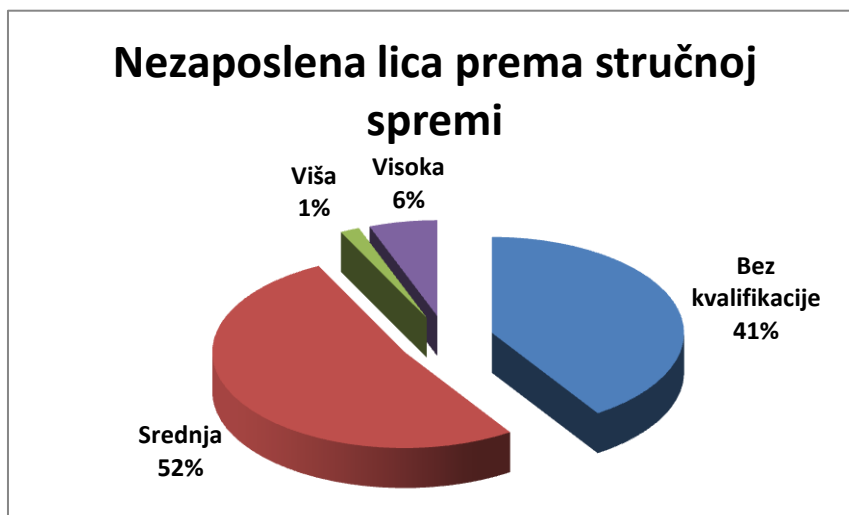
Tabela:100 Kvalifikaciona struktura nezaposlenih u 2017.godini

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

U kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih prednjači stanovništvo sa srednjom školskom spremom (52%), dok su sledeća po brojnosti lica koja nemaju nikakvu kvalifikaciju (41%).

Tabela 101. Nezaposlena lica prema stručnoj spremi u %

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Podaci ukazuje na neophodnost intenzivnog sprovođenja strateških mera podrške zapošljavanju na lokalnom i nacionalnom nivou. Takođe, određeni podsticaji usmereni ka rastu privredne aktivnosti i broja zaposlenih ogledaju se pre svega u dva pravca. Podrška međunarodnih donatorskih programa koji se ogledaju kroz podsticaje za započinjanje sopstvenog posla i podršku postojećim biznisima

Podrška lokalnih institucija kroz programe Nacionalne službe za zapošljavanje i Fonda za razvoj Republike Srbije (u 2017. Godini kroz programe Nacionalne službe za zapošljavanje sopstveni biznis je započelo 103 lica, a 127 osoba dobilo je subvencije za zapošljavanje.)

7.4 Zaposlenost

Broj zaposlenih u 2016. godini iznosi 19636, dok broj nezaposlenih radnika je 19 144. Dok je cifra prosečne zarade, bez poreza i doprinosa 34 192 rsd.

Tabela 102. Zaposlenost i zarade, 2016.god.

ЗАПОСЛЕНОСТ И ЗАРАДЕ		
Регистровани запослени* ¹	19636	(2016)
Регистровани запослени* у односу на број становника (у %) ¹	18,8	(2016)
Просечне зараве без пореза и доприноса (РСД) ¹	34192	(2016)
Регистровани незапослени ²	19144	(2016)
Регистровани незапослени на 1 000 становника ²	183	(2016)

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор:

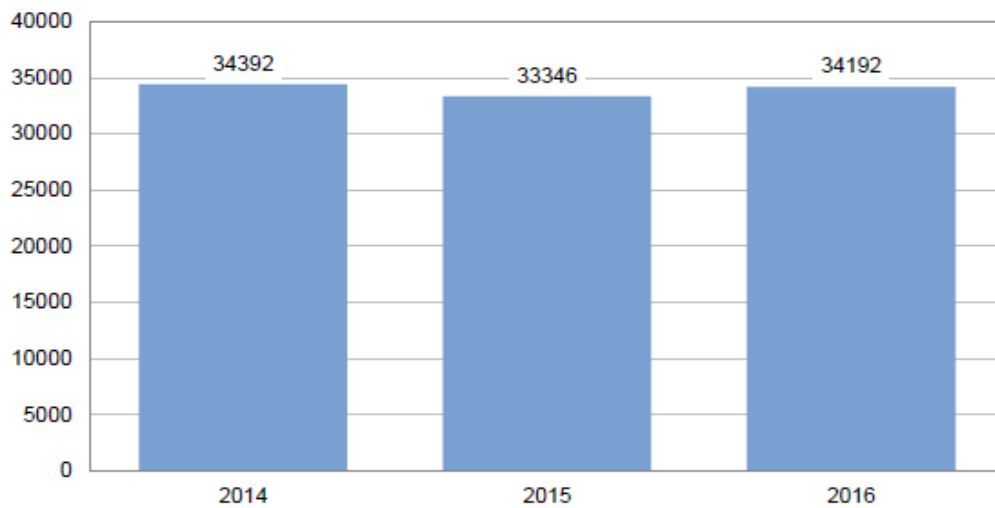
¹ Статистика запослености и зараве, РЗС

² Национална служба за запошљавање

Iznos prosečne zarade u 2016. godini se smanjio u odnosu na prethodne dve godine. Odnos možete pogledati u tabeli koja je data.

Tabela 103. Grafički prikaz prosečne zarade bez poreza i doprinosa, 2014-2016 u rsd

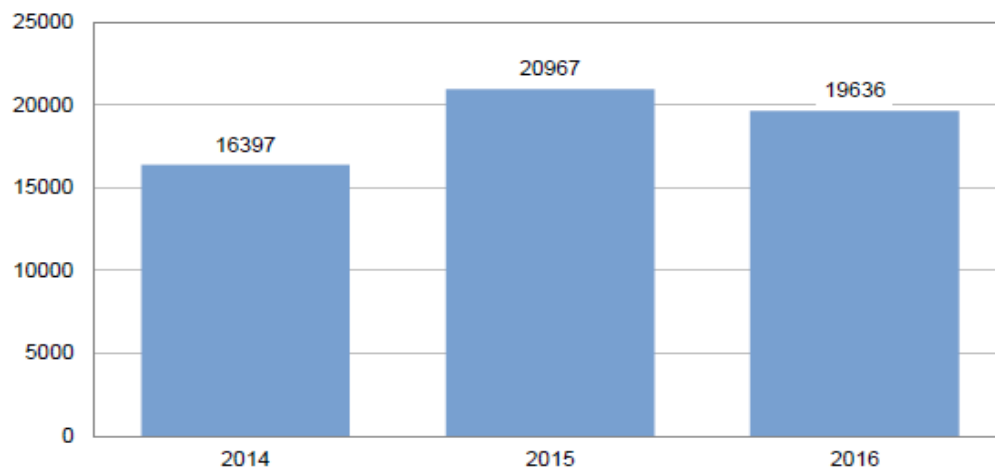
Просечне зараде без пореза и доприноса, 2014–2016. (у РСД)

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

Tabela: 104 Grafički prikaz, registrovanih zaposlenih, 2014-2016. god.

Регистровани запослени, 2014–2016.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

8 Javni resursi

8.1 Saobraćajna infrastruktura

8.1.1 Drumski saobraćaj

Od ukupne novopazarske putne mreže u dužini od 765 km, najveći deo predstavljaju državni putevi III reda, odnosno lokalni putevi (76,08%). Savremeni kolovoz čini 27,7% ukupne dužine puteva.

Veoma su značajna dva magistralna puta M22 i M8 koji se pružaju u pravcu sever-jug i istok-zapad, kao i regionalni putevi koji su samo oko 50% dužine zadovoljavajućeg kvaliteta.

Državni putevi I reda (magistralni putevi) zauzimaju 8,10%, dok državni putevi II reda (regionalni putevi) čine 15,82% ukupne mreže puteva.

Železnička putna mreža ne postoji u Novom Pazaru.

Grad Novi Pazar poseduje i nekategorisane puteve u dužini od 735 km, koji su uglavnom lošijeg kvaliteta, a ponekad i neprohodni u zavisnosti od vremenskih prilika.

Tabela 105. Dužina puteva, vodovodne mreže, kanalizacione mreže, domaćinstva, šume

Dužina puteva (u km)	735	(2016)
Dužina vodovodne mreže (u km) ²	240	(2016)
Domaćinstva priključena na vodovodnu mrežu	19870	(2016)
Dužina kanalizacione mreže (u km) ²	152	(2016)
Domaćinstva priključena na kanalizacionu mrežu	16074	(2016)
Teritorija pod šumom (u ha) ³	37565	(2014)
Proporcija teritorije pod šumom (u %) ³	51	(2014)
Izgrađeni stanovi na 1.000 stanovnika	1	(2015)
Telefonske linije (na 100 stanovnika) ¹	20	(2016)

Извор:

¹ Saobraćaj i telekomunikacije, P3C

² Statistika životne sredine, P3C

³ Statistika шумарства, P3C

⁴ Statistika грађевинарства, P3C

Tabela 106. Putna i železnička mreža u km

Ukupno	Savremeni kolovoz	Državni putevi I reda		Državni putevi II reda		Opštinski putevi	
		ukupno	savremeni kolovoz	ukupno	savremeni kolovoz	ukupno	savremeni kolovoz
765,2	212,15	61,55	61,55	121,4	73,4	582,3	82,8

Izvor: Repubički zavod za statistiku – Opštine u Srbiji 2015.godine

Od ukupne putne mreže u dužini od 765,2km, najveći deo predstavljaju lokalni putevi (76,1%), koji su u najvećoj meri lošeg kvaliteta (putevi od zemlje ili tucanog kamena).

Veoma su značajna dva državna puta I reda IB-22, IB-29 koji se pružaju u pravcu sever-jug i istok-zapad, kao i regionalni putevi koji su samo oko 50% dužine zadovoljavajućeg kvaliteta.

Državni putevi I reda zauzimaju 8,04%, a državni putevi II reda 15,86% ukupne mreže puteva.

Železnička putna mreža ne postoji u opštini Novi Pazar.

U opštini Novi Pazar postoje i nekategorisani putevi u dužini od 710km, koji su uglavnom veoma lošeg kvaliteta, a ponekad i neprohodni u zavisnosti od vremenskih prilika.

8.2 Komunalna infrastruktura

8.2.1 Vodovod i kanalizacija

Tabela 107. Vodovod i kanalizacija

Vodovod		Kanalizacija		Količina otpada (t)
pokrivenost vodovodom	broj priključaka	pokrivenost kanalizacijom	broj priključaka	
85%	22.050	8,5 km ² 70%	17.500	39.000,00

Izvor : JKP Vodovod i kanalizacija Novi Pazar

U pogledu vodosnabdevanja, grad Novi Pazar usmeren je na korišćenje izvorišta reke Raške i nekoliko manjih izvorišta koja se nalaze u neposrednoj blizini. Gradski vodovod u Novom Pazaru, koji datira još iz 1960. godine, zamenjen je novim vodovodom sa sistemom za prečišćavanje pijaće vode tokom 70-tih i 80-tih godina. Sistem je vremenom dograđivan, ali i pored toga, azbestno-cementne cevi koje su lošeg kvaliteta, često pucaju i dovode do neadekvatnog

vodosnabdevnja građana Novog Pazara. Sistem vodosnabdevanja je loše konfigurisan, a njegovo funkcionisanje prate veliki gubici, i mali pritisci.

Po popisu iz 2017. godine, vodovod ima 22.050 priključaka, što čini skoro 85% pokrivenosti grada. Ukupna realizovana primarna dužina mreže iznosi 185 km, a rekonstruisana je samo u dužini od 10 km. Realno se procenjuje da je potrebno dograditi još nekih 20 km primarne vodovodne mreže.

U seoskim sredinama se nalaze javni seoski vodovodi, koji crpe vodu iz lokalnih izvorišta. Takođe je u velikoj meri prisutno i individualno snabdevanje domaćinstava iz sopstvenih bunara ili kaptaža malog kapaciteta.

Što se tiče kanalizacione infrastrukture, kanalizacija u Novom Pazaru je projektom planirana da bude separacionog tipa, što i jeste. Fekalna kanalizacija ima nedovoljan kapacitet, a poseban problem predstavlja priključenje kišnih kanalizacija privatnih kuća na kanalizacionu mrežu, što često dovodi do zagušenja sistema i izlivanja otpadnih voda. Potrebno je da se kišna kanalizacija od objekata –oluci i dvorišta priključi na kišnu kanalizacionu mrežu kako bi rasteretili fekalnu kanalizaciju. Ukupna dužina primarne mreže fekalne kanalizacije iznosi 120 km, a kišne kanalizacije 100 km. Glavni kolektori su u lošem stanju i zahtevaju rekonstrukciju u dužini od 20 km. U opštini ne postoji postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda. U seoskim sredinama uglavnom se otpadne vode iz domaćinstava odvođe u septičke jame, koje su improvizovane i dovode do zagađenja okolnog terena. U mnogim slučajevima otpadne vode se nekontrolisano odvođe u okolne vodotokove i tako direktno ugrožavaju okolno stanovništvo, kao i biljni i životinjski svet. JKP-Gradska čistoća-organizovano vrši usluge iznošenja smeća na teritoriji grada. Tom uslugom obuhvaćeno je oko 70% domaćinstava i privrede.

Da se otpad ne bi nekontrolisano pojavljivao u rečnim koritima i divljim deponijama neophodno je proširiti organizovano odnošenje smeća na teritoriji grada.

Konačno odlaganje otpada vrši se na deponiji Golo brdo. Ukupna količina otpada koja se deponuje u 2017. Godini iznosi oko 39.000 tona, od čega je 26.000 tona poreklom od domaćinstava, 13.000 poreklom od privrede.

Deponija Golo brdo nije uradjena po važećim standardima što predstavlja veliki problem pri njoj eksploataciji i održavanju. Strateški treba predvideti novu deponiju koja bi bila

locirana nizvodno od grada prema gradu Raška, što bi omogućilo zajedničko korišćenje deponije od strane ova dva grada koji su najveći produceri smeća u regionu

Od 2008. godine u funkciji je reciklažni centar. U toku 2017. Godine na mesečnom nivou se prosečno sakupi oko 60 tona papira i kartona, 10 tona stakla i oko 2 tone PET ambalaže. U narednom periodu planirano je povećanje navedenih količina.

Izvor: Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj, LER

8.2.2 Pokrivenost uslugama prikupljanja otpada

70% stanovništva grada je direktno obuhvaćeno uslugama prikupljanja otpada JKP, a 15% indirektno (domaćinstva koja nemaju kontakt sa JKP ali odlažu otpad u kontejnere JKP). Ostalih 15% stanovništva grada odlaže otpad na nekontrolisani način, mahom na divljim deponijama u ruralnim oblastima, u vodene tokove itd. Na teritoriji obuhvaćenoj uslugama JKP se prikupi 95% generisanog otpada.

Kontrolisano prikupljanje otpada se vrši u gradu Novom Pazaru i 16 naselja na celoj teritoriji grada. Celo područje obuhvaćeno uslugom prikupljanja otpada se deli na zone prikupljanja. Program prikupljanja komunalnog otpada je zamišljen da bi definisao dinamiku, mašineriju i kadrove potrebne za vršenje usluga u svakoj od zona prikupljanja. U centru grada otpad se prikuplja svakodnevno.

Kontejneri za čvrsti otpad – otvoreni kontejneri od 5m³ i zatvoreni kontejneri od 1,1 m³ se koriste za prikupljanje otpada u gradskim stambenim oblastima, iz ustanova, organizacija i preduzeća. Individualno opsluživanim klijentima (npr. domaćinstva) pruža se usluga „od vrata do vrata“ korišćenjem kanti za smeće (80, 100, 120, 140 i 240 litara) koje su mahom nestandardnih veličina.

Ostali otpaci poput otpada koji se prikuplja u uličnim kantama za smeće, otpada sa zelenih površina i smeća prikupljenog pri pranju ulica se privremeno odlažu u najbliže kontejnere, a kasnije prevoze i odlažu na gradskoj deponiji. Otpad životinjskog porekla i lešine se prikupljaju u kontejnere od 5m³ i odlažu se na gradsku deponiju u posebnim keramičkim kutijama.

Sledeći tipovi kontejnera se koriste za prikupljanje komunalnog otpada i sekundarnih sirovina u Novom Pazaru:

Tabela 108. Prikupljanje otpada

Kontejner za prikupljanje otpada	Broj
1.100 l za komunalni otpad	589
5m ³ za komunalni otpad	46
1.100 l za PET, plastičnu foliju	28
1.100 l za PAPIR/KARTON	89
2m ³ za PAPIR/KARTON	11
Ukupno	763

Izvor : JKP –Čistoća- Novi Pazar

JKP „Čistoća“ poseduje dva kontejnera od 5 m³ sa presom za sabijanje otpada.

Prikupljanje sekundarnih sirovina

-JKP „Čistoća“ trenutno prikuplja papir, karton, plastičnu foliju i PET. Ovi tipovi otpada se prikupljaju zajedno u vidu mešanog otpada. Jedan kamion i trotočkaš-transporter se koriste za prevoz prikupljenih SS (uglavnom 350 kg SS po turi) do skladišta JKP gde se vrši dalje sortiranje i baliranje. JKP radi sa dve mašine za baliranje - jedna za baliranje otpada koje prikupi JKP (papir, karton, PET i plastična folija) i druga koja se koristi za obradu PET otpada koje prikupe Romi – sakupljači sekundarnih sirovina – koji rade na gradskoj deponiji. Baliranim SS se upravlja pomoću mini električnog viljuškara, i odlažu se u skladište JKP. Prevoz baliranog otpada obavljaju reciklažne firme koje imaju ugovor sa JKP. Dva vozača, četiri utovarivača otpada, dva radnika za sortiranje i baliranje, dva administrativna radnika (rukovodilac i pomoćnik) su zaposlena na pružanju usluga upravljanja otpadom SS.

Kontejneri za SS su postavljeni u blizini osam osnovnih škola, dve srednje škole, državnog univerziteta, velikih firmi i maloprodajnih lanaca, gradskih pijaca, javnih ustanova (policije, Doma zdravlja, lokalne samouprave, gradskog centra, sportske hale itd), stanova i na pojedinim gradskim ulicama. SS se prikupljaju pet dana nedeljno.

(Izvor: Analiza sektora otpada i izrada reciklažnog modela u jugozapadnoj Srbiji – Studija izvodljivosti maj 2013)

8.2.3 Sistem daljinskog grejanja

JKP „ Gradska Toplana „ Novi Pazar, sa sedištem u Novom Pazaru, ulica 28. Novembra broj 35, čiji je osnivač grad Novi Pazar, je preduzeće koje za osnovnu delatnost ima snabdevanje toplotnom energijom parom i klimatizaciju.

Toplana posluje radi obezbeđivanja trajnih uslova za proizvodnju i distribuciju toplotne energije, tj. centralizovane proizvodnje i distribucije u više objekata vodene pare, tople ili vrele vode za potrebe grejanja, kao delatnost od opšteg interesa i urednog zadovoljavanja potreba krajnjih korisnika usluga. Pretežna delatnost Toplane je snabdevanje parom i klimatizacija (šifra delatnosti 35.30) , druge delatnosti kao što su ; izgradnja cevovoda (šifra delatnosti 42.21), postavljanje vodovodnih, kanalizacionih, grejnih i klimatizacionih sistema (šifra delatnosti 43.22), i ostalo.

Preduzeće svoju delatnost bazira na radu 3 (tri) kotlarnice, i to: „Centralna kotlarnica“ koja kao energent koristi mazut, i kotlarnice „Lug“ i „Bor“ koje za proizvodnju toplotne energije koriste ugalj.

U daljem tekstu ćemo ukratko naznačiti samo osnovne podatke o preduzeću:

Preduzeće je osnovano pod ovim imenom 1999.godine.

Instalisani kapacitet u 3 (tri) kotlarnice iznosi 19,4 MW.

Trenutno se greje oko 1.150 stambenih jedinica, oko 300 korisnika iz poslovne kategorije, tri srednje i jedna osnovna škola, kao i jedna zdravstvena ustanova – Dečiji dispanzer.

Ukupna grejna površina iznosi oko 75.000m² od čega 70% čini stambeni prostor, 30% poslovni prostor.

Osnovna delatnost preduzeća je proizvodnja i distribucija toplotne energije. Dodatni poslovi vezani su za izgradnju i održavanje sopstvenih proizvodnih postrojenja, toplovoda, podstanica i unutrašnjih grejnih instalacija, usluge nadzora i izvođenje radova za treća lica. Instalirani proizvodni kapaciteti kotlova iznose oko 19,4 MW sadržanih u 6 kotlovskih jedinica raspoređenih u tri kotlarnice (Centralna toplana, Lug i Bor). Instalirani konzum je oko 17 MW. Proizvodni kapaciteti i korisnici toplotne energije povezani su sa oko 5 kilometarskom mrežom toplovoda i sa oko 100 toplotnih podstanica . JKP „Gradska Toplana“ Novi Pazar bavi se proizvodnjom, distribucijom i snabdevanjem TE (toplotnom energijom) za zagrevanje objekata stambenog i poslovnog prostora na teritoriji grada Novog Pazara.

Struktura grejne površine i broja korisnika prikazana je u tabeli 1.

Tabela 109. Struktura grejne površine i broja korisnika

Naziv	Broj korisnika	Grejna površina (m ²)
1	2	3
Poslovni prostor	130	14.751
Stambeni prostor	1400	60.782
UKUPNO:	1700	75.533

Izvor : Gradska toplana Novi Pazar

Na užem gradskom području, na toplovodni sistem priključeno je blizu 80% domaćinstava i najveći deo poslovnog prostora.

8.2.4 Elektro infrastruktura

Elektrodistribucija Novi Pazar posluje pod okriljem PD "Elektrosrbija" Kraljevo. Ovo preduzeće snabdeva 41.121 potrošača. Godišnja nabavka je 379.465 MWh, vršna snaga 82.6 MW.

Na teritoriji koju pokrivaju, postoje:

- 1 TS 110/x kV ;
- 4 TS 35/x kV;
- 524 TS 10(20)/0,4 kV.

Dužina vodova iznosi 691,2 km, dužina NN mreže 1.679 km, a površina je 1.438,8 km².

8.2.5 Prostorno planiranje

Prostorni plan grada za period do 2020. godine je usvojen, kao i generalni urbanistički plan. Prema GUP-u površine koje su namenjene razvijanju privrednih delatnosti iznose 200 ha, dok 60 ha obuhvata postojeće radne zone u opštini.

U gradu Novom Pazaru postoje 4 industrijske ili radne zone:

- I zona Severna, 1 - 4 km udaljena od grada,
- II zona Dolina Trnavice, 1 - 3 km udaljena od grada,
- III zona Dolina Jošanice, 2 - 4 km udaljena od grada,
- IV zona Potes Dojeviće, 4 - 6 km udaljena od grada.

Okvirna cena zemljišta na planiranim površinama iznosi 5 - 30.000 €/ar.

U skladu sa Zakonom o ozakonjenju objekata postoji zakonska obaveza za uskladjivanjem postojeće planske dokumentacije u cilju ozakonjenja objekata.

Izvor: Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj, LER

8.2.6 Telekomunikacije

Postojeća telekomunikaciona mreža ima samo 20 pošti i 41.054 pretplatnika. Mreža je sa većim kapacitetima gde je instalirano 69.381 priključaka. Dolazak drugih operatera SBB kao i VIP-a znatno je unapredjena telekomunikaciona mreža. Konkurencija je itekako doprinela povećanju kvaliteta telekomunikacija na teritoriji grada.

Na području grada stvoreni su uslovi za realizaciju telefonskih priključaka preko klasične mreže koja je 100% digitalizovana ili u ruralnom području putem bežičnih tehnologija (WLL, CDMA ili CLL).

Može se ostvariti stalna, brza i kvalitetna veza ka internetu uz istovremeno slobodnu telefonsku liniju. U zavisnosti od potreba, može se opredeliti za brzine i do 100Mb/s uz WI-Fi modema za korišćenje.

Digitalna televizija je televizija nove generacije koja se realizuje preko telefonske linije i ADSL uređaja. To je interaktivna televizija, sa odličnim paketima TV programa, uslugom Video na zahtev i brojnim dodatnim uslugama.

Mobilna mreža omogućava do 10 puta veću brzinu Mobilnog Interneta (preko 10 Mb/s za download i preko 3 Mb/s za upload) čime je obezbeđeno nesmetano korišćenje svih naprednih funkcionalnosti koje nude moderni mobilni uređaji. Maksimalni teoretski korisnički protok interneta koji podržava mreža je do 42Mb/s u download-u i 5.7Mb/s u upload-u.

www.elektrosrbija.rs 8.3. Energetika

Tabela 110. Iskorišćenje energije, 2017.god.

	Grad
Električna energija (MWh)	151,32
- broj domaćinstava	160000
- broj pravnih lica	79543,12
Cena za domaćinstva (široka potrošnja)	1,253-15,036 para
Voda (1.000 m ³)	/
Stopa iskorišćenosti	400 m ³
Cena	37,8 din. sa pdv-om.
Daljinsko grejanje (Gcal)	/
- domaćinstva	1250 (korisnici)
- pravna lica	300
Stopa iskorišćenosti	5,3 %
Cena	110,16 din. sa pdv-om (stambeni deo) 12 meseci, period plaćanja 330,48 din. sa pdv-om (poslovni deo) 6 meseci, period plaćanja

Izvor: JKP – Novi Pazar

8.3 Zdravstvena i socijalna zaštita

8.3.1 Zdravstvena zaštita

Zdravstvenu zaštitu stanovništva Novog Pazara u 2017. godini obezbeđivalo je 266 lekara. Od 1244 radnika zaposlenih u zdravstvenim ustanovama, 266 su lekari. Podaci ukazuju da 394 stanovnika dolazi na jednog lekara. Opterećenost istih je velika, kao i potreba za angažovanjem dodatnog kadra.

Mrežu zdravstvenih ustanova čine: Zavod za javno zdravlje Novi Pazar, Opšta bolnica Novi Pazar, Dom zdravlja Novi Pazar i Specijalna bolnica za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti Novi Pazar.

Zavod za javno zdravlje u Novom Pazaru je počeo sa radom 01.01.2016. god. Trenutno je zapošljeno 27 radnika od kojih 8 lekara, 11 medicinskih sestara/tehničara, 1 zdravstveni saradnik i 7 nemedicinsko osoblje. Zavod obavlja socijalno-medicinsku, higijensko-ekološku, epidemiološku i mikrobiološku zdravstvenu delatnost u okviru koje prati, procenjuje i analizira zdravstveno stanje stanovništva i izveštava nadležne organe i javnost, prati i proučava zdravstvene probleme i rizike po zdravlje stanovništva, predlaže planove i programe mera i aktivnosti za očuvanje i unapredjenje zdravlja stanovništva. Zavod za javno zdravlje koordinira, uskladjuje i stručno povezuje rad zdravstvenih ustanova sa teritorije Grada Novog Pazara i opštine Tutin.

Opšta bolnica obavlja visoko-specijalizovanu specijalističko-konsultativnu istacionarnu zdravstvenu delatnost na sekundarnom nivou zadovoljavajući potrebe stanovništva Raškog okruga, i raspolaže sa 360 postelja efektivno, a prema proširenom planu sa 420. Od 700 zaposlenih u Opštoj bolnici 145 je lekara, od toga pet magistara, sedam doktora nauka i dva primarijusa. Visoko kvalifikovan kadar obezbeđuje savremen pristup u dijagnostici i terapiji.

Donacijom Ujedinjenih Arapskih Emirata, u maju 2017. godine, otvoren je novi Dijagnostički centar površine 1400 kvadratnih metara sa najmodernijom magnetnom rezonancom, digitalnim rentgenom, najsavremeniji ultrazvučnim aparatima i digitalnim mamografom. Službe interne medicine, hirurgije i pedijatrije organizovane su na subspecijalističkom nivou.

Krajem 2017. godine, donacijom Turske razvojne agencije (TIKA) i Fonda "Dragica Nikolić" otvoreno je renovirano Odeljenje ginekologije i akušerstva sa savremenim operacionim blokom i kompletno opremljenim operacionim salama što pruža optimalne uslove za rad.

Dom zdravlja Novi Pazar je počeo sa radom 01.10.2012.godine, kao samostalna zdravstvena ustanova izdvajanjem iz Zdravstvenog centra Novi Pazar. Osnivanjem Doma zdravlja stvorena je ustanova primarne zdravstvene zaštite koja obezbeđuje kvalitetne usluge korisnicima uz poštovanje njihovih prava. To je efikasna, racionalna i savremena zdravstvena ustanova sa akcentom na preventivne usluge dostupne i pravovremene za korisnike koji su u centru pažnje. U Domu zdravlja od 429 zaposlenih 100 su lekari, 28 stomatolozi i 10 farmaceuti. Dom zdravlja Novi Pazar trenutno raspolaže sa 11 zdravstvenih ambulanti i 4 zdravstvene stanice.

Specijalna bolnica za lečenje progresivnih mišićnih i neuromišićnih bolesti raspolaže sa najsavremenijom opremom i spada u vodeće rehabilitacione centre u Srbiji i obuhvata kompleks bolničko fizikalne medicine. Bogata je hipotermalnim (temperatura do 15°C), i hipertermalnim vodama, sa temperaturom vode na izvoristu i do 52°C. Sa kadrovske strane od 115 radnika zapošljeno je 13 lekara koji su angažovani kao lekari opšte medicine, specijalisti za neurologiju, pedijatriju, internu medicinu i fizijatriju.

Tabela 111. Bolnički kapaciteti u Opštoj bolnici, 2017.god.

	Broj kreveta	Udeo u ukupnom broju kreveta (%)
Interna medicina	79	18,80
Infektivne bolesti	20	4,76
Pneumoftizilogija	45	10,71
Pedijatrija	30	7,14
Opšta hirurgija	52	12,38
Urologija	15	3,57
Ortopedija	15	3,57
Dečja hirurgija	14	3,33
Otorinolaringologija i maksilof.hirurgija	15	3,57
Ginekologija i akušerstvo	70	16,6
Neurologija	20	4,76
Odeljenje za produženo lečenje i negu	19	4,52
Oftalmologija	8	1,90
Psihijatrija	18	4,28
UKUPNO	420	100

Tabela 112. Bolnički kapaciteti u Specijalnoj bolnici Novi Pazar, 2017.god

	Broj kreveta	Udeo u ukupnom broju kreveta (%)
Bolničko lečenje	100	55
Rehabilitacija	80	45
UKUPNO	180	100

Tabela 113. Lekari, stomatolozi i diplomirani farmaceuti u zdravstvenim službama, 2017.

	Grad	Udeo u ukupnom broju lekara (%)
Lekari – ukupno	266	100
Lekari opšte medicine	43	16,17
Lekari na specijalizaciji	54	20,30
Lekari specijalisti	169	63,53
Stomatolozi	28	/
Farmaceuti	11	/
Broj stanovnika na jednog lekara u gradu	394	/
Broj stanovnika na jednog lekara u Srbiji	357	/

Tabela 114. Dom zdravlja, Novi Pazar 2018.god. (lekari)

Lekari -ukupno	100
Lekari opšte medicine	34
Lekari na specijalizaciji	21
Lekari specijalisti	45
Stomatolozi	28
Farmaceuti	10

Izvor: Dom zdravlja, Novi Pazar 2018.god.

Tabela 115. Ulaganja, rashodi zdravstvena, socijalna i dečija zaštita

Ulaganja-rashodi, 2018.god.	
Zdravstvena zaštita	16.000.000 din.
Socijalna i dečija zaštita	91.376.000 din.

Izvor : Odeljenje za finansije, Gradska uprava Novi Pazar

8.3.2 Socijalna zaštita

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD SA DOMSKIM ODELJENJEM ZA SMEŠTAJ ODRASLIH I STARIH OSOBA

Centar za socijalni rad, kao ustanova od posebnog društvenog interesa, u sistemu celokupnih reformi društva, dobija mesto promotera svih socijalno-zaštitnih funkcija, kako na lokalnom, tako i širem nivou.

Osnovni pravci delovanja Centra za socijalni rad bazirani su na trenutnom stanju i dostignutom nivou razvoja socijalne zaštite u našem gradu. U skladu sa reformama u oblasti socijalne, porodično-pravne i starateljske zaštite Centar za socijalni rad u Novom Pazaru je sve svoje potencijale usmerio u pružanju pomoći građanima našeg grada, koji se nađu u stanju socijalne potrebe, sa ciljem preduzimanja određenih mera i aktivnosti radi ostvarivanja zaštitne funkcije porodice.

Osnovni cilj je smanjenja broja siromašnih i razvoj efikasnije socijalne zaštite:

- poboljšanje prepoznavanja i utvrđivanja najsiromašnijih i veća usmerenost na radno nesposobne članove društva;
- razvoj usluga socijalne zaštite koje podržavaju život u zajednici-dnevnih boravaka za lica sa posebnim potrebama, kućne nege i pomoći u kući, lični pratilac, personalna asistencija, razvoj hraniteljstva, itd;
- razvoj profesionalnih standarda, procedura, protokola i normativa;
- poboljšanje informisanosti građana o različitim programima socijalne zaštite;
- povezivanje svih aktera socijalne zaštite na lokalnom nivou;
- preispitivanje i unapređenje zaštite osoba sa invaliditetom;

Tabela 116. Ukupan broj korisnika u registru CSR na aktivnoj evidenciji, 2017. god.

Ukupan broj korisnika u registru CSR na aktivnoj evidenciji u 2017. prema starosti i polu						
Korisnici po uzrastu	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji u toku izveštajnog perioda (01.01.2017. - 20.11.2017.)			Broj korisnika na aktivnoj evidenciji 20.11.2017.		
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno
Deca (0-17)	2569	2540	5109	2543	2524	5067
Mladi (18-25)	812	726	1538	790	715	1505
Odrasli (26-64)	3007	2724	5731	2904	2796	5700
Stariji (65 i više)	606	594	1200	546	552	1098
Ukupno	6994	6584	13578	6783	6587	13370

Korisnici na aktivnoj evidenciji CSR u 2017. godini prema prebivalištu korisnika, polu i starosti									
Starosne grupe	Gradsko			Ostalo			Ukupno M	Ukupno Ž	Ukupno
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno			
Deca(0-17)	1279	1264	2543	1261	1261	2522	2540	2525	5065
Mladi (18-25)	434	399	833	359	314	673	793	713	1506
Odrasli (26-64)	1610	1544	3154	1295	1252	2547	2905	2796	5701
Stariji (65 i više)	288	289	577	259	262	521	547	551	1098
UKUPNO	3611	3496	7107	3174	3089	6263	6785	6585	13370

Izvor: Registar centra za socijalni rad Novi Pazar

Kao što se iz datih tabela može videti na kraju oktobra 2017.godine na evidenciji Centra za socijalni rad nalazilo se ukupno 13.370 lica, od čega 5.067 dece, 1.505 mladih, 5.700 odraslih i 1.098 starih osoba. U odnosu na isti period prošle godine u ukupnom broju korisnika imamo indeks rasta od 104,7%.

Što se tiče ovog povećanja, ono je najznačajnije kod kategorije korisnika novčanih socijalnih pomoći, jer je u toku 2017.godine došlo do povećanja broja ove kategorije korisnika. Isto tako prisutno je povećanje broja kategorije poremećenih bračnih i porodičnih odnosa, a došlo je i do povećanja broja mladih sa prestupničkim ponašanjem. Ostale kategorije su na približno istom nivou u odnosu na prethodni izveštajni period.

Analizirajući date tabele došli smo do saznanja da broj dece korisnika Centra za socijalni rad iznosi 38% od ukupnog broja korisnika, broj mladih u odnosu na ukupan broj korisnika iznosi 11,2%, broj odraslih iznosi 42,6% dok broj starih iznosi 8,2% u odnosu na ukupan broj korisnika Centra za socijalni rad.

Zaključno sa 20.11.2017. godine na evidenciji Centra za socijalni rad nalazile su se 3.005 porodica koje su korisnici socijalne novčane pomoći, sa oko 12.000 članova porodičnog domaćinstva. Korisnika dodatka za pomoć i negu drugog lica na kraju izveštajnog perioda je bilo 864.

Centar za socijalni rad je u toku 2017.godine zaključno sa 31.12.2017.godine dodelio 2.125 jednokratnih novčanih pomoći svojim korisnicima i građanima našeg grada, u vrednosti od 6.986,000,00 dinara, dok je na ime troškova za sahrane dodelio 38 novčanih pomoći. Ovi oblici spadaju u proširene oblike socijalne zaštite, a pored ovih tu spadaju i opremanje korisnika za smeštaj u dom, kao i pružanje materijalne pomoći licima koja su se našla u stanju socijalne potrebe. U toku godine stručna služba Centar za socijalni rad obradi oko 250 zahteva iz problematike poremećenih bračnih i porodičnih odnosa, od čega oko 150 bračnih i oko 100 iz vanbračnih zajednica.

Pored toga u toku godine se radi i sa oko 50 slučajeva gde nisu formalno podneti zahtevi, ali se služba aktivno uključuje u rešavanju problematike poremećenih bračnih i porodičnih odnosa ovih porodica.

Svi zahtevi za sprovođenje postupka mirenja i davanja predloga o poveravanju dece roditelja u brakorazvodnom sporu, kao i kod zahteva za poveravanje dece iz vanbračnih zajednica, u izveštajnoj 2017. godini su blagovremeno obrađeni i dostavljeni nadležnim službama i institucijama.

8.3.3 Pravosuđe

Tabela 117. Pravosuđe

Maloletni učinioци krivičnih dela (14–17 godina) kojima su izrečene krivične sankcije prema mestu izvršenja	73	(2016)
Pravnosnažno osuđena punoletna lica prema mestu izvršenja	339	(2016)
Pravnosnažno osuđena punoletna lica za krađu prema mestu izvršenja krivičnog dela	70	(2016)

Извор: Статистика правосуђа, РЗС.

8.3.4 *Žrtve nasilja*

Tabela 118. *Žrtve nasilja*

Broj porodica u kojima je u izveštajnom periodu utvrđeno postojanje nasilja I broj žrtava nasilja 20.11.2017.god.					
Broj porodica	Starosne grupe-žrtvenasilja				
	Deca	Mladi	Odrasli	Stariji	Ukupno
67	84	9	37	6	136

Izvor : Centar za socijalni rad Novi Pazar

U skladu sa zakonskim odredbama Centar za socijalni rad ima mobilne timove i u Službi za zaštitu dece i omladine i u Službi za zaštitu odraslih i starih osoba, tzv neodložne intervencije. Mobilni timovi su pripravnici 24 časa dnevno svakog dana. Od početka 2017.godine do 20.11.2017.godine imali smo 218 intervencija po pozivu Policijske uprave Novi Pazar.

U toku godine, u Centru za socijalni rad se radi na oko 350 predmeta koji se odnose na zaštitu dece i omladine u sukobu sa zakonom. Naime, u toku pripremnih postupaka kod Višeg suda, pokrenutih prema maloletnim učinioцима krivičnih dela, kao i dr. postupaka kod sudova i tužilaštava, u zajedničkom radu se u toku godini radi na oko 300 predmeta. U prekršajnim postupcima, u 130 predmeta su dostavljeni nalazi i stručno mišljenje nadležnom Prekršajnom sudu.

Za potrebe PU u Novom Pazaru, na osnovu njihovih pisanih obaveštenja predmeta preduzeli smo mere i usluge iz delokruga naše nadležnosti tj. delatnosti.

Tabela 119. Porodično nasilje

Broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja prema deci	12 (2016)
Broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja prema ženama	44 (2016)
Broj dece u sukobu sa zakonom (6—17 godina)	63 (2016)
Stopa dece u sukobu sa zakonom (6—17 godina) (na 1000 dece)	3 (2016)

Извор: Републички завод за социјалну заштиту.

8.3.5 Ustanova za smeštaj odraslih i starih lica, Novi Pazar -Dom za stara lica

Opšti cilj ovog projekta je rešavanje problematike trajnog zbrinjavanja starih osoba kojima je neophodan institucionalni smeštaj u gradu Novom Pazaru , a korisnici su svi građani Republike Srbije.

Od 01.11.2014.godine ustanova je počela sa prijemom korisnika i trenutno je smešteno 72 odraslih i starih osoba. U toku 2017.godine intenzivirane su aktivnosti na završetku radova Ustanove za smeštaj odraslih i starih lica „Novi Pazar,, na potesu „Erozija,,.Izgradnju objekta finansiralo je Ministarstvo rada,zapošljavanja i socijalne politike,a infrastrukturu Gradska uprava grada Novog Pazara.Kapacitet doma je 80 mesta,od čega 25 za zavisne korisnike,25 za poluzavisne i 30 mesta za nezavisne korisnike.

Treba istaći da se radi o velepnom objektu smeštenom u prelepom okruženju borove i jelove šume,što je za korisnike od velikog značaja.Ovo je jedan od najlepših objekata ove vrste u zemlji i naša su očekivanja da će u veoma kratkom periodu popuniti kapacitete.

Deo opreme za sobe (kreveti,komode,plakari,televizori,natkasne,i drugo) koja zadovoljava potrebe 20 korisnika, smo nabavili putem donacija.

Ustanova za smeštaj odraslih i starih lica „Novi Pazar,, izvršila je nabavku opreme za kotlarnicu,kuhinju,vešeraj,kuhinjsko posuđe,posteljno i kuhinjsko rublje,putnički automobil,7 klima urađaja,energent za grejanje(pelet),deo medicinske opreme,deo nameštaja, telefonsku centralu ,javljače požara i protivpožarnu opremu ,video nadzor,itd iz sredstava odobrenih u budžetu Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja.

Što se tiče infrastrukture, urađena je nova vodovodna, kišna i fekalna mreža i dobijen je privremeni priključak na elektro mrežu od strane Elektrodistribucije Novi Pazar, koji delimično može da zadovolji potrebe rada Domskog odeljenja.

Radnici Domskog odeljenja su, iz sredstava Centra za socijalni rad, izvršili krećenje u boji jednokrevetnih ,dvokrevetnih i četvorokrevetnih soba, kao i pomoćnih prostorija, mada je to bila obaveza izvođača. Takođe, u prizemlju i na prvom spratu radnici Domskog odeljenja su uradili rukohvate duž hodnika i stepeništa. Svakodnevno, pored redovnih dežurstava i rada sa korisnicima radnici vrše opravke i sklapaju opremu koju smo dobili putem donacija i čiste prostorije u objektu.

Posebno treba istaći da smo od strane Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja u toku 2016. godine dobili licencu u trajanju od 6 godina. To znači da smo ispunili sve bezbedonosne i druge uslove koji su potrebni za obavljanje ove delatnosti. U narednom periodu raditi intenzivno na nabavci nedostajuće opreme kako bi ustanova nesmetano mogla da funkcioniše sa punim kapacitetima. Takođe u narednom periodu raditi na informisanju građana i potencijalnih korisnika o uslovima boravka i uslugama koje pruža naša ustanova. U narednom planskom periodu raditi na popunjavanju svih smeštajnih kapaciteta i obezbeđivanju kompletne opreme, kako bi ustanova bila u stanju da rentabilno ekonomski posluje.

Isto tako neophodno je umrežavanje socijalnih aktera na rešavanju problema smeštaja starih osoba, prevencija smeštaja kroz edukativno delovanje i podizanje svesti javnosti o problemima starih osoba.

Centar za socijalni rad će u planskom periodu intenzivno raditi na popularisanju domskog smeštaja.

Ažurirali smo sajt Centra za socijalni rad, gde smo uradili promotivni spot Domskog odeljenja, koji je dostupan na web adresi : www.centarzsrnovipazar.org.rs

8.3.6 Pomoć u kući, odrasla i stara lica

Centar za socijalni rad je kao realizator poslova, obezbedio prostorije za ovu službu, sistematizovao radna mesta za ovu službu, a rukovodeći se standardima propisanim na nivou Republike omogućio edukaciju radnicima službe, gde su oni dobili sertifikate za bavljenje ovim poslom. Centar za socijalni rad je konstantno radio na afirmaciji ove službe, putem medija, javnih nastupa, kako bi upoznao javnost da je i ovaj vid socijalne zaštite primenljiv u našoj lokalnoj zajednici.

Uvođenje službe u redovan sistem socijalne zaštite i otvaranjem doma za stara lica, ova kategorija lica će biti pokrivena sa najadekvatnijim uslugama iz oblasti socijalne zaštite. Od 01.09.2012. godine ova usluga je uvedena u redovne usluge socijalne zaštite na lokalnom nivou.

Svrha pomoći u kući je podrška korisnicima u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba u vlastitim domovima, kako bi se unapredio ili održao kvalitet života i sprečio ili odložio smeštaj u dom. Individualni plan rada, procena korisnika se rade nakon dobijenog zahteva. Procenu obavlja rukovodilac službe prema: 1. socijalnom statusu korisnika, 2. zdravstvenom stanju, 3. porodičnim prilikama, 4. materijalnoj i stambenoj situaciji i 5. potrebama korisnika.

Trenutno se na evidenciji Centra za socijalni rad nalazi 100 korisnika usluge „Pomoć u kući„Napominjemo da je broj zahteva mnogo veći nego što realno možemo da pružimo građanima uslugu.Zato putem raznih konkursa pokušavamo da dobijemo određena sredstva i povećamo broj gerontodomaćica,kako bi što većem broju građana mogli da izađemo u susret i pružimo im ovu vrstu usluge.Posebno treba istaći da smo od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja dobili licencu u trajanju od 6 godina.To znači da smo ispunili sve bezbedonosne i druge uslove koji su potrebni za obavljanje ove delatnosti.

Na području grada Novog Pazara postoji organizovan dnevni boravak,koji je organizovalo Društvo za mentalno nedovoljno razvijena lica.

U toku 2017.godine gradska uprava grada Novog Pazara je dobila sredstva od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja u iznosu od 23.850.000 dinara na ime namenskih tranfera čiji je cilj da se pomogne lokalnim samoupravama u unapređenju postojećih i razvoju novih usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou.U tom smislu mi smo konkurisali na tenderu i proširili uslugu Pomoć u kući za odrasle i stare,uveli uslugu Pomoć u kući za decu sa posebnim potrebama i Terapijsko-edukativno socijalne usluge,što je preteča budućeg Savetovališta za brak i porodicu.

Našasuočekivanjadataćeseutoku 2018.godine stvoriti uslovizaotvaranjem još uslugasocijalne zaštite na lokalnom nivou, jer je to od velikog značaja za delatnost centra, a ponajviše za građane našeg grada.

9 Resursi životne sredine

9.1 Kvalitet voda

IZVEŠTAJ O ISPITIVANJU KVALITETA POVRŠINSKIH VODA, NA TERITORIJI GRADA NOVOG PAZARA 2017.GODINU

Osnov za ispitivanje kvaliteta površinskih voda je Uredba o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br. 50/2012

Datum uzorkovanja:18.12.2017.godine Ispitivanje je izvršila Zaštita na radu i zaštita životne sredine „Beograd“ d.o.o., a uzorci su uzeti na sledećim lokacijama iz rečnih tokova i to: 1. Reka Jošanica kod Kruševačkog mosta 2. Reka Jošanica na ulivu u reku Rašku 3. Reka Trnavica kod „Stambol“ džamije 4. Reka Deževska kod „Petrove Crkve“ 5. Reka Deževska u Kovačevu kod mosta 6. Reka Ljudska pre uliva u reku Rašku kod Saza 7. Reka Raška kod vodozahvata na Pazarištu 8. Reka Raška pre uliva u Grad 9. Reka Raška u centru grada, kod hotela „Vrbak“ 10. Reka Raška kod „Batnjika“.

1. Analizirani parametri površinske vode(reka Jošanica, kod Kruševačkog mosta) na osnovu kojih površinska voda pripada III klasi prema Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), su: koncentracija amonijum jona i suspendovane materije. Analizirani parametri površinske vode (reka Jošanica kod Kruševačkog mosta) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioriternih i prioriternih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

2. Analizirani parametri površinske vode(reke Jošanice pre uliva u Rašku, kod pijaca) na osnovu kojih površinska voda pripada klasi V prema Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12) su: rastvoreni kiseonik i koncentracija amonijum jona. Analizirani parametri površinske vode (reke Jošanice pre uliva u Rašku, kod pijace) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioriternih i prioriternih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

3. Analizirani parametri površinske vode(reka Trnavica, kod Stambol džamije) na osnovu kojih površinska voda pripada V klasi prema Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih

materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), su: rastvoreni kiseonik i koncentracija amonijum jona. Analizirani parametri površinske vode (reka Trnavica, kod Stambol džamije) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioriternih i prioriternih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

4. Analizirani parametri površinske vode (reka Deževska, kod Petrove crkve) na osnovu kojih površinska voda pripada III klasi prema Uredbi o graničnim vrednostima emisije zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), je koncentracija amonijum jona. Analizirani parametri površinske vode (reka Deževska kod Petrove crkve) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioriternih i prioriternih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

5. Analizirani parametri površinske vode (reka Deževska, kod Mitrove reke) na osnovu kojih površinska voda pripada III klasi prema Uredbi o graničnim vrednostima emisije materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), je koncentracija amonijum jona. Analizirani parametri površinske vode (reka Deževska, kod Mitrove reke) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioriternih i prioriternih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

6. Analizirani parametri površinske vode (reke Ljudska, na ulivu u reku Rašku kod „Saza“) na osnovu kojih površinska voda pripada III klasi prema Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), su: koncentracija amonijum jona i suspendovane materije. Analizirani parametri površinske vode (reke Ljudska, na ulivu u reku Rašku kod „Saza“) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioriternih i prioriternih hazard

7. Analizirani parametri površinske vode (reke Raške, kod vodozahvata na Pazarištu) na osnovu kojih površinska voda pripada klasi II prema Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), su: rastvoreni kiseonik, koncentracija ukupnog azota i koncentracija amonijum jona. Analizirani parametri površinske vode (reke Raške, na izvrištu) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioriternih i prioriternih

hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

8. Analizirani parametri površinske vode(reke Raške, pre uliva u grad) na osnovu kojih površinska voda pripada III klasi prema Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12),su:koncentracija amonijum jona i suspendovane materije. Analizirani parametri površinske vode (reke Raške, pre uliva u grad) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioritetnih i prioritetnih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

9. Analizirani parametri površinske vode(reke Raške kod hotela Vrbak) na osnovu kojih površinska voda pripada klasi III prema .Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), su: suspendovane materije, hemiska potrošnja kiseonika, rastvoreni kiseonik i koncentracija amonijum jona. Analizirani parametri površinske vode (reke Raške kod hotela Vrbak) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioritetnih i prioritetnih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

10. Analizirani parametri površinske vode(reke Raške, na izlazu iz grada, kod Tušimske reke) na osnovu kojih površinska voda pripada V klasi prema Uredbi o graničnim vrednostima zagađujućih materija u površinskim i podzemnim vodama i sedimentu i rokovima za njihovo dostizanje (Sl.glasnik RS br.50/12), su: rastvoreni kiseonik i koncentracija nitrita. Analizirani parametri površinske vode (reke Raške, na izlazu iz grada, kod Tušimske reke) ne prekoračuju granične vrednosti propisane Uredbom o graničnim vrednostima prioritetnih i prioritetnih hazardnih supstanci koje zagađuju površinske vode i rokovima za njihovo dostizanje (Sl. Glasnik Rs br.24/2014)

Napomena: Klasa I: Odgovara odličnom ekološkom statusu prema klasifikaciji datoj u pravilniku kojim se propisuju parametri ekološkog i hemiskog statusa za površinske vode. Površinske vode, koje pripadaju ovoj klasi obezbeđuju uslove za funkcionisanje ekosistema, ųivot i zaštitu riba (salmonida i ciprinida) i mogu se koristiti u sledeće svrhe: snabdevanje vodom za piće uz predhodni tretman filtracijom i dezinfekcijom, kupanje i rekreaciju, navodnjavanje, industrisku upotrebu. Klasa II:Odgovara dobrom ekološkom statusu prema klasifikaciji datoj u pravilniku kojim se propisuju parametri ekološkog i hemiskog statusa za površinske vode.Površinske vode koje pripadaju ovoj klasi obezbeđuju na osnovu graničnih vrednosti elemenata za funkcionisanje ekosistema, ųivot i zaštitu riba (Ciprinida) i mogu se koristiti u iste svrhe i pod istim uslovima kao i

površinske vode koje pripadaju klasi IKlasa III: Odgovara umerenom ekološkom statusu prema klasifikaciji datoj u pravilniku kojim se propisuju parametri ekološkog i hemiskog statusa za površinske vode. Površinske vode koje pripadaju ovoj klasi obezbeđuju uslove za život i zaštitu ciprinida i mogu se koristiti u sledeće svrhe: snabdevanje vodom za piće uz prehodni tretman koagulacijom, flokulacijom, filtracijom i dezinfekcijom, kupanje i rekreaciju, navodnjavanje, industrišku upotrebu (procesne i rashladne vode). Klasa IV: Odgovara slabom ekološkom statusu prema klasifikaciji datoj u pravilniku kojim se propisuju parametri ekološkog i hemiskog statusa za površinske vode. površinske vode koje pripadaju ovoj klasi na osnovu graničnih vrenosti mogu se koristiti u sledeće svrhe: snabdevanje vodom za piće uz primenu kombinacije predhodno navedenih tretmana, navodnjavanje, industrišku upotrebu (procesne i rashladne vode) Klasa V: Opis klase odgovara lošem ekološkom statusu prema klasifikaciji datoj u pravilniku kojim se propisuju parametri ekološkog i hemiskog statusa za površinske vode. Površinske vode koje pripadaju ovoj klasi ne mogu se koristiti ni u jednu svrhu.

Izvor: www.novipazar.rs

Odeljenje za zaštitu životne sredine

9.2 Upravljanje čvrstim komunalnim otpadom

JKP“Gradska Čistoća“ organizovano zbrinjava otpad u gradu Novom Pazaru. Pokrivenost domaćinstava i privrede sa uslugom iznošenja smeća je oko 70 %.

Sve vrste otpada koje se odvoze na deponiju – komunalni, klanični i patološki otpad se zbrinjavaju u skladu sa važećim propisima i zakonom. Treba napomenuti da je u ferbruaru 2008. godine započeta i primarna selekcija otpada, pa ovo preduzeće posebno sakuplja papir, karton, PET i najlon, a da je 2016. godine je otvoreno reciklažno dvorište u naselju Blaževo, koje godišnje prikupi i distribuira na godišnjem nivou oko 410t. papira i kartona, 55t. najlona i 12t. PET ambalaže.

Zbrinjavanje komunalnog otpada se vrši specijalnim vozilima – autosmećarima, koji imaju isključivo tu namenu. Režimi iznošenja smeća zadovoljavaju dinamiku predviđenu Odlukom o komunalnom uređenju grada Novog Pazara.

Zbog nepokrivenosti cele teritorije grada Novog Pazara uslugom iznošenja smeća, česte su pojave deponovanja otpada u rečnim koritima i na divljim deponijama. I taj otpad se svakodnevno sakuplja i odvozi na deponiju.

Godišnje se na deponiji „Golo Brdo“ iz Novog Pazara deponuje oko 70000 m³(33000t) otpada. Deponovani otpad se povremeno prepokriva internim materijalom – zemljom.

Samo telo deponije je oko 4Ha, a cela deponija je površine oko 30Ha. Prepokrivanje otpada zemljom treba intenzivirati kako bi se izbegli akcidenti. Uopšte bi bilo potrebno sanirati celu deponiju, produžiti joj vek eksploatacije za 5-6 godina i izmesti deponiju na drugu lokaciju.

Na deponiji „Golo Brdo“ se odlaže i otpad iz opštine Tutin. Godišnje se iz Tutina na deponiji lageruje 15000 m³ (6500 t) otpada.

Izvor: JKP "Gradska čistoća" Novi Pazar, 2018. god.

10 Turistički resursi

10.1 Turizam

Imajući u vidu geo-strateški položaj Grada Novog Pazara, bogatstvo resursa koje poseduje te bogatu istoriju i tradiciju, raznolikost turističke ponude u svakom pogledu, a i blizinu atraktivnih turističkih destinacija (Kopaonik, Pešterska visoravan, Zlatar, Zlatibor...) a budući da Grad Novi Pazar poseduje velike potencijale za razvoj raznih vidova turizma zaključak je da se turizam vidi kao jedna od potencijalnih razvojnih privrednih grana u narednom periodu.

10.2 Turističke lokacije

U oblasti banjskog turizma, izdvajaju se geotermalni izvori u Novopazarskoj i Rajčinovića banji. Ova dva mesta su pogodna za lečenje i rehabilitaciju, kao i rekreativne aktivnosti. Navedene lokacije su u procesu ulaska u banjska područja od nacionalnog značaja u narednom periodu. Za navedene lokacije postoji veliko interesovanje kako domaćih tako i gostiju iz okruženja a pogotovu inostranih gostiju kako u vidu lečilišnog turizma i rehabilitacije tako i u rekreativne aktivnosti. Privatni sektor je u banjskom turizmu prepoznao potencijal te su u prethodnom periodu izgradjeni a i dalje su u izgradnji značajni smeštajni kapaciteti kako u Rajčinovića a pogotovu na lokalitetu Novopazarska banja (hoteli, moteli, spa i wellnes centri, sa pratećim sportskim terenima).

Novopazarska banja je od centra grada udaljena 4 km a sa gradom je spojena asfaltnim putem na kojem ne postoje trotoarske površine kojima bi se kretalil pešaci i bolesnici koji se leče u Zavodu novopazarska banja. U neposrednoj blizini Zavoda novopazarska banja u kojem se leče bolesti distrofije, kostiju i mišića i koji poseduje oko 180 ležajeva nalazi se i Hamam odn. Stara novopazarska banja koja po uzoru i u ambijentu starih osmanskih hamama radi više od 250 godina. U neposrednoj blizini pomenutih lokaliteta, radi ili je u izgradnji još 1 hotel, 1 motel, spa centar sa restoranom i apartmanima i etno spa centar koji će, kad budu otvoreni raspolagati sa blizu 200 ležajeva.

Geotermalne izvore lokaliteta Novopazarska banja koristili su i stari Rimljani, kasnije Osmanlije a sumporasto-kiselasta voda je temperature od 60-65 stepeni Celzijusa što je svrstava u tople geotermalne izvore.

Rajčinovića banja se nalazi na 5 km od centra Novog Pazara na putu prema Sjenici. Voda, čija je temperatura od 35-38 stepeni Celzijusa leči reumatska oboljenja i bolesti nervnog sistema kao i stomačna i želudačna oboljenja. Postoje i izvori pitke hladne kisele vode. U okviru kompleksa posluje Hotel Raj sa 60 ležajeva, izgradjenim spa centrom i pratećim sportskim terenima za individualne i kolektivne sportove. Prilaz lokalitetu je u potpunosti asfaltiran na kojem ne postoje trotoarske površine.

Pešterska visoravan, te podgolijska i sela u podnožju planine Rogozne predstavljaju značajan potencijal za razvoj ruralnog turizma. Pešterska visoravan, iako retko naseljena poseduje dugoročne potencijale za razvoj seoskog turizma imajući u vidu gostoprimljivost domaćina kao i zdravu okolinu i hranu kojim ovaj kraj raspolaže. Postoji naglašena tendencija koncentracije stanovnika prema Novom Pazaru i MZ Delimeđe na Donjoj Pešteri. Za Delimeđe postoji razvojni i urbanistički planovi.

Očigledno je nepostojanje putne infrastrukture, a osim jednog dovršenog puta, Novi Pazar – Delimeđe – Tutin – Leskova, ostali putevi su u manjoj meri ili gotovo nikako asfaltirani.

Planina Golija je asfaltnim putem koji se kako u letnjem a pogotovu u toku zimske sezone redovno održava povezana sa Novim Pazarom putem preko Deževe. Ova planina koja se od 2007. Godine nalazi pod zaštitom države kao rezervat biosfere od posebnog značaja poseduje resurse za razvoj turizma kako u letnjem tako i u zimskom periodu. Kapaciteti za smeštaj turista postoje u manjem obimu u podgolijskim selima i Pešterskoj visoravni.

Prirodni resursi opštine Novi Pazar omogućavaju postojanje i letnje i zimske turističke ponude:

- ❑ Imajući u vidu brdsko-planinsku konfiguraciju terena, kao i vremenski period trajanja zime, Grada Novog Pazara je pogodna za odvijanje skijaških i alpskih disciplina. Najpoznatiji ski centar na Goliji je Odvraćenica na nadmorskoj visini od 1744 metra sa pet uredjenih ski liftova (uspinjača) i sedam ski staza dužine od 450-1200 metara.
- ❑ Seoski turizam je, uprkos velikim potencijalima još uvek nedovoljno razvijen. U turističkom pogledu, veoma malo su aktivna samo ona sela koja se nalaze na padinama skijaških lokacija.
- ❑ Jezero Gazivode je najznačajniji vodeni resurs Grada Novog Pazara. Povoljno je za razvoj rekreativnih aktivnosti na vodi, koje pak zavise od vremenskih prilika, i vezane su isključivo za letnji deo godine.
- ❑ Grad Novi Pazar je sam po sebi turistička atrakcija, imajući u vidu bogato kulturno-istorijsko nasleđe, pejzažna, trgovinska i kulturna obeležja. Poseta trgovinskim centrima u gradu je posebna atrakcija (poslovni ili šoping turizam). Položaj grada u mreži regionalnih putnih pravaca, predstavlja veliki potencijal za razvoj tranzitnog turizma, koji je za sada neorganizovan. Još uvek nedovoljno razvijena putna infrastruktura (udaljenost auto-puteva) predstavlja značajan problem za razvoj tranzitnog turizma.
- ❑ Kompleks Stari grad Ras sa manastirima Sopoćani i Đurđevi stupovi sa crkvom sv. Apostola Petra i Pavla (Petrova crkva), koji se od 1978. godine nalaze na UNESCO-voj listi svetske kulturne baštine, kao i srednjevekovno nasleđe iz Osmanskog perioda, ambijentalna celina Stara čaršija, Hamam Isa-bega, Bedem sa kulom motriljom, Altun alem i Arap džamija lociranih u dolini Raške, predstavljaju kulturno-istorijsko nasleđe koje je od posebnog i međunarodnog značaja. Mnogobrojni kulturno-istorijski spomenici su značajne lokacije ekskurzija i domaćim i stranim turistima.
- ❑ Nikako ne treba izostaviti svetovne i duhovne običaje, poput verskih praznika, svetkovina, sabora, itd., koji samo doprinose postojećoj turističkoj ponudi u pogledu njene prepoznatljivosti i jedinstvenosti.
- ❑ Čiste reke bogate ribom stecište su brojnih ribolovaca. U tom smislu su najatraktivnije vode Raške, Ljudske, Deževske i Šaronjske reke. Pored reka, za ribolov je privlačno i jezero Gazivode. Ribolovni turizam je za sada nerazvijen i neorganizovan, bez postojanja uređenih lokacija, i potrebnih objekata (parking prostori, kontejneri za sakupljanje otpada, itd.).
- ❑ Reke Raška, Ljudska i Ibar (jezero Gazivode) pogodne su za razvoj izletničkog i sportsko-rekreativnog turizma.
- ❑ Na teritoriji opštine Novi Pazar, postoji lovište „Rogozna“, u kome dominira sitna divljač.

- S obzirom da Muzej “ Ras “ čuva pokretna kulturna dobra sa teritorije opštine Novi Pazar, predstavlja značajno mesto u turističkoj ponudi.

U okviru turističkog centra Odvračenica postoji hotel Golija, je kategorisan. Hotel ima kapacitet od 110 ležajeva, dok u okviru turističkog centra na Goliji postoji šest skijaških staza, od kojih su 5 dužine 450 – 1200 m. U planu je izgradnja dve staze sa visinskom razlikom od 200 m dužine 1.500 m.

Ortačko Društvo „GOS“ Ravić hotel takođe nije kategorisan. Ima kapacitet od 10 soba: 6 trokrevetnih, 3 dvokrevetne i 1 petokrevetne sobe.

U gradu Novom Pazaru postoji 17 restorana. Svi su nekategorisani, a većina ima funkciju restorana – domaće kuhinje. Kapacitet im se kreće u opsegu od 50 do 300 mesta za sedenje.

10.3 Smeštajni kapaciteti

Novopazarska banja

Novopazarska banja-specijalna bolnica za lečenje progresivnih mišićnih i neuromisicnih bolesti

Adresa: 36300 Novi Pazar, Banjski put bb

Kontakt tel:020/371-623,372-166

Rajčinovića banja

Hotel “Raj**

Adresa:36300 Novi Pazar, Regionalni put Novi Pazar-Sjenica

Kontakt tel. 020/361-100

Pored koriscenja bazena u Hotelu „Raj“postoji i mogucnost koriscenja SPA centra u cijem sadrzaju se nalazi :

-Slana soba (lekovito dejstvo slane sobe je vazduh koji je zasicen solima i mineralima koja uspostavlja ravnotezu u organizmu i nije samo za ljude sa zdravstvenim problemim vec i za zdrave ljude,sportiste i za relaksaciju i opustanje)

-Preporučuje se: Kod astme,bronhitisa,prehlade i kaslja,alergija,infekcija,sportskih povreda,detoksikacije,depresije,nesanice,glavobolje....

-Sauna (najvažnija stvar kod saune je ne zuriti jer je sauna mesto za odmor i relaksaciju,tusiranje pre ulaska i prvo koriscenje ne duze od 15 min,po izlasku iz saune obavezno tusiranje koje pocinje od pete i lagano se hladiti na gore)

Hotel "Tadž"

Adresa: 36300 Novi Pazar, ul. Rifata Burdzevica 79

Kontakt tel. 020/311-904, 316-838

Hotel "Vrbak"***

Adresa: 36300 Novi Pazar, ul. 37. Sandžačke divizije bb

Kontakt tel. 020/314-548,314-844

- **Jednokrevetne sobe**

Jednokrevetne sobe idealne su za one goste koji se ne zadržavaju dugo i čiji je cilj efikasno obavljenje posla. Sve sobe ovog tipa sadrže konekciju za internet, TV aparat, kupatilo.

- **Dvokrevetne sobe** Dvokrevetne sobe imaju više prostora i dva odvojena kreveta, i mogu da prime dva zahtevnija gosta. Sadrže konekciju za internet, TV aparat, kupatilo.
- **Apartman** Apartmani sastoje se iz primajućeg dela i spavaće sobe sa francuskim krevetom. **Hotel: Dragulj**

Adresa: 36300 Novi Pazar,Dojeviće bb

Kontakt tel.020/360-120,360-121

Hotel "Atlas"

Adresa: 36300 Novi Pazar, Josanicki kej bb

Kontakt tel. 020/316-352,313-352

Hotel "Palma"

Adresa:Josanicki kej bb

Kontakt telefoni.020/335-400

Hotel "Oxa"

Adresa: 36300 Novi Pazar, Postenje bb

Kontakt telefoni.020/371-381,371-391

Hotel "Sopoćani"

Adresa 36300 Novi Pazar,Sopocani(14 km od Novog Pazara)

Kontakt telefoni. 020/445-004,445-003

Hotel"Golija" Turistički centri "Odvraćenica *

Adresa:Golija,35 km od Novog Pazara

Kontakt tel.064/216 78 14

Motel "Gos"Golija

Kontakt telefoni: 032/685-199, 064/210-05-03

Motel Termal-NP-banja

Novopazarska banja bb

020-371-711

Jošanički kej broj 4

kontakt telefoni: +381 63/87-00-723

Turističko naselje Pazarište**

Pazariste bb

Kontakt telefoni.020 -361-578

Spa Aqua Termale

Novootvoreni objekat u Novopazarskoj banji koji obuhvata 2 zatvorena bazena sa mineralnom vodom I 1 bazen otvorenog tipa sa rashladjenom mineralnom vodom iz sopstvenih izvora, saunu, slanu sobu I parno kupatilo I restoranom sa bezalkoholnim osvežavajućim pićima I tradicionalnom hranom novopazarskog kraja. Objekad ne poseduje smeštajne kapacitete a sledeće 2018. Godine planirana je izgradnja 17 apartmana I restorana u istom objektu.

Kontakt telefon: 020/620 060

Stara Novopazarska banja

Renovirani objekat u novom ruhu, objekat koji je kao stari hamam radio sve od polovine XVI veka. Objekat je u potpunosti adaptiran I renoviran koji u svom posedu ima zatvoren bazen osmougaonog oblika sa termalnom vodom (temperature vode na izvoru je 58 stepeni), kupatila (havuze) I mini restoran sa ovežavajućim bezalkoholnim pićima.

10.4 Manifestacije

ZNAČAJNIJE MANIFESTACIJE U LETNJEM PERIODU

1. Ramazanska trka na novootvorenom Atletskom stadionu – 30.maj 2017. Godine.
2. Tradicionalni ramazanski turnir u malom fudbalu 25.05.-25.06.2017. godine
3. Balkanijada – balkansko juniorsko prvenstvo u atletici na Atletskom stadionu 15 I 16. Jul 2017. Godine.
4. Festival Stari grad. Tradicionalni takmičarsko-revijalnimuzički festival koji okuplja učesnike iz zemlje I regiona. Vreme održavanja festivala još nije definisano sem da će biti krajem avgusta.

Tabela 120. Manifestacije (5,6,7)

5. KULTURNI CENTAR

1	KNJIZEVNA NAGRADA "ALADIN LUKAC"	JANUAR
2	NAGRADA ZA DOPRINOS KULTURI "AHMED VALI"	JANUAR
3	VECE PLESA U KONCERTNOJ DVORANI	JANUAR
4	FESTIVAL KOMEDIJE NA SCENI KULTURNOG CENTRA	JANUAR
5	VECE POEZIJE NA ENGLESKOM JEZIKU	FEBRUAR
6	DANI KOMEDIJE SEMIRA GICICA	FEBRUAR
7	"FESTIVAL STVARALASTVA MLADIH"	MART
8	LIKOVNA KOLONIJA "SOPOCANSKA VIDJENJA"	DECEMBAR

9	LIKOVNA KOLONIJA "SANDZAK INSPIRACIJA UMJETNIKA"	OKTOBAR
10	MUZICKI FESTIVAL "STARI GRAD"	AVGUST

6. SPORTSKO-SAJAMSKA USTANOVA PENDIK

1	LETNJI VASAR	AVGUST
2	NOVOGODISNJI VASAR	DECEMBAR
3	OSTALO: SVI SPORTSKI DOGADJAJI ODBOJKASA, KOSARKA, RUKOMETASA I KLUBA MALOG FUDBALA	TOKOM CELE GODINE

7. MUZEJ "RAS"

1	NOC MUZEJA	MAJ
2	MUZEJ SRBIJE "10 DANA OD 10 DO 10"	MAJ

8. NARODNA BIBLIOTEKA "DOSITEJ OBRADOVIC"

1	"ZAVICAJ SE CUVA PESMOM" (TAKMICENJE RECITATORA)	MART
2	"FEMILI" (KNJIZEVNI SUSRETI PISACA NACIONALNIH MANJINA U SRBIJI)	OKTOBAR
3	DODELA NAGRADA ZA LIKOVNI KONKURS (NA DECIJEM ODELJENJU, ZA DECU)	DECEMBAR
4	"PRICA IZ MOG ZAVICAJA" (KONKURS ZA KRATKU PRICU)	DECEMBAR

Sportski centar-Noví Pazar

1	RAMAZANSKI TURNIR U MALOM FUDBALU	MAJ
---	-----------------------------------	-----

9. SPORTSKI SAVEZ NOVI PAZAR

1	"SKI KUP GOLIJA 2017"	FEBRUAR
2	PRVENSTVO SRBIJE U KROSU	FEBRUAR
3	BRZINOM DO ZVEZDA	MART
4	MEDJUNARODNI KOSARKASKI TURNIR NOVI PAZAR 2017	MART
5	DANI ZENSKOG SPORTA	MART
6	PRVENSTVO OSNOVNIH SKOLA U MALOM FUDBALU	MART
7	OPSTINSKI PROLECNI KROS	APRIL
8	SKOLSKA LIGA U RUKOMETU	APRIL
9	LIGA U MALOM FUDBALU ZA SREDNJE SKOLE	APRIL
10	DAN SPORTA INVALIDNIH LICA	APRIL
11	SKOLSKO PRVENSTVO U ATLETICI	MAJ
12	DAN IZAZOVA	MAJ
13	IGRE BEZ GRANICA	JUN
14	OLIMPIJSKI DAN TRCANJA	JUN

15	SPORTSKE IGRE MLADIH	JUN
16	TURNIR U ODBOJCI NA PESKU	AVGUST
17	MEMORIJAL SAFET MAVRIC CAKO	AVGUST
18	OTVORENO PRVENSTVO NOVOG PAZARA U PLIVANJU	AVGUST
19	SAH TURNIR "ZIVETI ZAJEDNO"	AVGUST
20	MEMORIJAL RIFAT SKRIJELJ LAKI	SEPTEMBAR
21	ULICNA RAMAZANSKA TRKA	SEPTEMBAR
22	SKOLSKA LIGA U KOSARCI	SEPTEMBAR
23	DECIJA NEDELJA	OKTOBAR
24	SVETSKI DAN PESACENJA	OKTOBAR
25	BAJRAMSKI TURNIR U KOSARCI	OKTOBAR
26	SKOLSKO PRVENSTVO U ODBOJCI	NOVEMBAR
27	NOVOGODISNJI TURNIR U RUKOMETU ZA DECAKE I DEVOJCICE	DECEMBAR
28	ZAVRSNI TURNIR SKOLSKE LIGE U KOSARCI	DECEMBAR
29	IZBOR NAJBOLJIH U NOVOPAZARSKOM SPORTU ZA PROTEKLU GODINU	DECEMBAR

Izvor: Turistička organizacija Novi Pazar

11 KVALITET ŽIVOTA

11.1 Javni sadržaji i rekreativni programi

Novi Pazar je sportski centar u usponu koji se iz dana u dan razvija velikom brzinom. Na teritoriji grada, Sportski Savez Novi Pazar deluje i realizuje svoju sportsku aktivnost preko 42 organizacije, među kojima se u oko njih 13 realizuje sportska aktivnost žena. Pod pokroviteljstvom ovog saveza se nalaze fudbalski klubovi, odbojkaški, košarkaški, rukometni klub, karate klubovi, skijaški i planinarski klubovi, bokserski, biciklistički klub, klubovi borilačkih veština, atletski i gimnastički klub, teniski i stonoteniski klubovi, plivački, šahovski i razne vrste udruženja. Sportisti Novog Pazara sve više donose medalja sa raznih takmičenja, kako državnih tako i međunarodnih.

U gradu postoje odlični uslovi za sve sportove i rekreaciju, kao i za sticanje i održavanje kondicije i očuvanja zdravlja.

Novi Pazar ima fantastičan sportsko rekreativni centar koji je izuzetno prostran i nalazi se u strogom centru grada što ga čini posebnim ne samo u zemlji već u šire. Na rekreacionom centru se nalaze skoro svi sportski tereni, teren za mali fudbal, rukomet, košarku, odbojku, bazen, teniski tereni, rekreativna staza dužine 904 m., adekvatno opremljeni prostor za najmlađe sa pratećim sadržajima i niz drugih pratećih sadržaja.

Na Rekreacionom centru je u toku 2011-2013 godine izgrađena i stavljena na korišćenje Sportsko-sajamska ustanova "Pendik", koja je prilično doprinela i unapredila sportski život u gradu. Hala ima teren, koji se po potrebi koristi i u svrhe sajma tekstila. Posедуje svlačionice, poslovne prostorije, restoran. Ovom zgradom su se upotpunili kapaciteti koje je o tada pružala Hala sportova, još jedan sportsko-rekreativni objekat zatvorenog tipa, kapaciteta je 2000 mesta. U njoj mnogi sportovi bivaju zastupljeni: košarka, mali fudal, odbojka, borilačke veštine, fitness itd. Hala sportova poseduje malu (pomoćnu) salu, media centar, bife restoran, salu za borilačke sportove i teretanu. Danas, brojna sportska dešavanja su bolje organizovana i odgovaraju očekivanjima kako učesnika tako i publike.

Pored navedenih, u Novom Pazaru postoje i sledeći objekti sportske infrastrukture:

- Gradski stadion "Novu Pazar"
- Fudbalski stadion "Šutenovac"
- Fudbalski stadion "Novopazarska banja"
- Ski centar "Golija".

Među najznačajnije sportske manifestacije se svrstavaju sledeće:

- **Sandžacke igre** su najmasovnija sportska manifestacija u našoj zemlji. Nastale su kao rezultat društvenih zbivanja i početkom pedesetih godina one su okupile sandžačke sportiste i pokazale kako se širi zajedništvo, međusobno uvažavanje, razumevanje i tolerancija. Sandžačke igre zbog svoje popularnosti kao multietnička i multinacionalna manifestacija teritorijalno se šire pa se iz godine u godinu svrstavaju u red najmasovnijih igara na ovim prostorima.
- **Ramazanska ulična trka** je tradicionalnog tipa i održava se po muslimanskom kalendaru u mesecu ramazanu. Atletski klub Novi Pazar kao najuspešniji sportski kolektiv u našem gradu igra značajnu ulogu u ovoj važnoj manifestaciji. Učešće svake godine uzimaju najeminentniji atletičari kako u našoj zemlji tako i u inostranstvu. Ove godine manifestacija će biti tradicionalno održana pod pokroviteljstvom Grada Novi Pazar, Turističke Organizacije Novi Pazar i Atletskog kluba Novi Pazar.
- **Memorijal "Safet Mavrić Cako"** se održava u organizaciji Sportskog saveza Sandžaka u Ribariću između 10 i 13. avgusta. Memorijal je posvećen jednoj od legendi novopazarskog sporta Safetu Mavriću Caku. Svake godine na jednom mestu nađu se sportisti iz dvadesetak gradova širom naše zemlje.

Manifestacija obuhvata više sportova: biciklizam, ribolov, plivanje i skokove u vodi.

- **Ramazanski turnir u malom fudbalu** je najmasovnije takmičenje ovog tipa u našoj zemlji. Svake godine veliki broj učesnika svih uzrasta od petlića do veterana uzima učešće na ovoj manifestaciji. Turnir traje tokom celog meseca. Veliki broj učesnika iz svih krajeva naše zemlje i značajan broj onih iz inostranstva uzimaju učešće na ovoj manifestaciji.

11.2 Lokalni centri za okupljanje

11.2.1 Biblioteka

Narodna biblioteka "Dositej Obradović" - Biblioteka je počela sa samostalnim radom 1957.godine. Nekoliko puta je menjala svoju lokaciju, ali je 1996.godine preseljena u zgradu nekadašnjeg bioskopa "Crvena zvezda" u gradskom parku. Najstarija je kulturna institucija u gradu, nosilac i organizator određenih kulturnih zbivanja ovog kraja. Danas ima 70.000 knjiga, obezbedjen je prostor za starije i mlađe članove biblioteke, čitaonice sa pratećom informatičkom opremom koja im omogućava lakšu i bolju edukaciju. Takođe, biblioteka ima i 9 isturenih odeljenja na seoskom području.

11.2.2 Park

Gradski park se nalazi u strogom centru grada i počiva na temeljima starog. U njemu se nalaze kula Motrilja i ostaci starih utvrdjenja, Bedema, što daje posebnu draž njegovim šetačima. Uređenim zelenim površinama, pešačkim stazama i igralištem za decu, park predstavlja prijatno mesto za odmor.

11.2.3 Kulturni centar

Pod nazivom Dom kulture "Oslobođenje" Novi Pazar, ova ustanova posluje od 1983. godine pa sve do februara 2010, kada je na sednici Skupštine Grada Novog Pazara donešena odluka o preimenovanju naziva Dom kulture „Oslobođenje“ u Kulturni centar Novi Pazar. Kulturni centar permanentno saraduje sa svim društveno-javnim ustanovama u regionu, nevladinim

organizacijama, verskim institucijama. U cilju zadovoljavanja i ostvarivanja potreba kulture građana ovoga prostora, kroz svoje aktivnosti - organizacijom kulturnih programa i manifestacija u svim oblastima kulturnog delovanja - neguje, razvija i afirmiše kulturu kako tradicionalnu, tako i savremenu.

Ova ustanova je poznata po kulturnim manifestacijama: Festival omladinskih horova Srbije, likovnim kolonijama „Sopoćanska viđenja“ i „Sandžak inspiracija umetnika“, uz stalno organizovanje raznovrsnih programa kulturnog i umetničkog karaktera, pozorišnih i filmskih predstava, koncerata, izložbi, promocija, smotri amaterskog stvaralaštva (dramskog, folklornog, muzičkog, likovnog, književnog i drugog). Kroz Festival stvaralaštva mladih, na kojem učestvuju učenici svih osnovnih i srednjih škola sa teritorije Grada Novog Pazara, takmičenjem u besedništvu za srednjoškolce i studente i Književnom nagradom „Aladin Lukač“, Kulturni centar je pronašao način da se „približi“ mladim ljudima u ovom gradu, da ih inspiriše da stvaraju i neguju kulturne vrednosti.

Od osnivanja, ova ustanova je nosilac skoro svih kulturnih aktivnosti u Novom Pazaru i šire. Još tada, po postojećoj infrastrukturi, bila je jedna od najmoernijih i najprestižnijih ustanova u region. Programski, ona je taj epitet i danas zadržala. Međutim, kako postojeći prostori namenjeni kulturnim programima nisu više bili adekvatni za njihovu kvalitetnu realizaciju, nedostatak savremeno opremljenih prostora se, poslednjih godina, nametnuo kao jedan od problema. Zato je izgradnja novih, kao i rekonstrukcija već postojećih objekata, i njihovo opremanje savremenom tehnikom, bio jedan od prioritetnih ciljeva. Otvaranjem Galerije 2008. godine, kao i rekonstrukcijom Bašte Kulturnog centra dokazano je da se rešavanju ovog problema ozbiljno pristupilo. Također, Dom omladine je atraktivan prostor koji služi svojoj svrsi. Pred ova tri prostora namijena za realizaciju kulturnih dešavanja, danas se u okviru Kulturnog centra nalazi i Koncertna dvorana.

www.kcnovipazar.com

11.2.4 Pozorište

Regionalno pozorište Novi Pazar je jedno od najmlađih, ali svakako najsiromašnije profesionalno pozorište u Srbiji. Osnovano je marta 2003.godine i od tada igra ulogu jedne od najvažnijih kulturnih institucija u regionu. Čini ga veoma mlad tim ljudi sa prosekom od 28 godina. Tim se sastoji od 14 ljudi od kojih su 7 glumci.

U predhodnim godinama, Regionalno pozorište je uspešno gostovalo u svim republikama bivše SFRJ. Mnogobrojna priznanja i otvoreni pozivi za učešće na festivalima deo su imidža koje je Regionalno pozorište izgradilo na osnovu mukotrpnog, poštenog i profesionalnog rada i odnosu prema umetnosti.

www.novipazar.rs

11.2.5 Muzej

Muzej „RAS” je počeo raditi 1953.godine. U svom šest decenija dugom postojanju i radu, svrstao se u red najznačajnijih institucija u unutrašnjosti Srbije. U svom radu, razlikuju se dva perioda: dvadesetogodišnji rad koji karakteriše prikupljanje znatnog broja veoma vrednih predmeta, posebno etnoloških i period nakon izrade stalne postavke, koja je nastala kao rezultat obezbeđenja prostora i zapošljavanja stručnog kadra. Kroz oba perioda, Muzej je razvijao sve oblike muzeološkog rada i tokom vremena od skromne zbirke prerastao u muzej kompleksnog tipa koj obuhvata sve oblasti ljudskog delovanja, od istorije, preko arheologije, numizmatike, etnologije, primenjene umetnosti do savremenog likovnog stvaralaštva. Zbirke su obrađivane savremenim sistemom izrade dokumentacije proučavane i putem stručnih i naučnih radova publikovane.

Prvi arheološki radovi su izvedeni dalke 1952.godine na lokalitetu Naprelje, 2 km istočno od Novog Pazara. To su bila sondažna istraživanja na kojima su otkriveni ostaci naselja vinčanske kulturne grupe. Kasnije je usledio niz sistematskih istraživanja u gradu i okolini.

Arheološko odeljenje uglavnom čine eksponati iz srednjeg veka nađeni na Rasu i drugim lokalitetima, mada ima i eksponata iz praistorije i rimskog perioda. Osobenost arheološkog odeljenja čine zbirka novca iz doba Nemanjića koja je jedinstvena u zemlji. Predjeni put od preko pedeset godina svedoči da muzej „RAS” predstavlja vitalnu ustanovu koja je, svojim radom, rezultatima i entuzijazmom, dala puni doprinos u vrednovanju kulturne baštine područja na kom obavlja svoju delatnost.

www.muzejras.org

11.2.6 Arhiv

Istorijski arhiv „RAS” u Novom Pazaru je institucija kulture koja se bavi poslovima zaštite arhivske građe i registraturskog materijala na teritoriji opština Novi Pazar, Sjenice i Tutina. Prvo organizovanje čuvanje arhivske građe na ovom području započeto je posle Drugog svetskog

rata. Ministarstvo prosvete Narodne Republike Srbije, 15. aprila 1948.godine donelo je odluku da se u okružnim centrima na području Srbije obrazuje 16 arhivskih sedišta kao privremenih oblika rada, među kojima je i arhivsko sedište u Novom Pazaru.

Najstarija arhivska građa čuva se u okviru Orijentalne zbirke, čija su najznačajnija dokumenta nastala radom sudskih organa i organa vlasti u osmanlijskom periodu i radom pojedinaca. Najznačajnija dokumenta iz ove zbirke su Novopazarski sidžili-sudski protokoli iz 1766-1768. godine. Pored ove dokumentacije u ovoj zbirci nalaze se i izuzetno vredni spisi koji se odnose na pravno-imovinsku dokumentaciju, kao i knjiga verske sadržine ali i knjige iz oblasti književnosti i umetnosti. Zbirka je pisana na osmanskome, arapskom i persijskom jeziku, mada ima i dokumenata koja su pisana na srpskom jeziku.

Sudeći prema stepenu sačuvanosti pojedinih fondova i zbirki, može se zaključiti da je u proteklom periodu najviše pažnje čuvanju arhivske građe posvećeno u organima lokalne samouprave, sudovima i prosvetnim ustanovama čiji se rad odvijao posle Drugog svetskog rata.

Arhiv poseduje stručnu biblioteku sa 3000 knjiga iz oblasti istorije, arhivistike i beletristike. Urađeni su autorski i tematski katalozi i inventar za sve knjige. Osim toga biblioteka raspolaže i većim brojem časopisa i novina. Bibliotečki materijal koriste radnici Arhiva, istraživači, publicisti, studenti i đaci. Formiranje bibliotečkog fonda teklo je uporedo sa radom i razvojem Arhiva i u skladu sa njegovim materijalnim mogućnostima. Broj knjiga u biblioteci se uvećava iz godine u godinu putem kupovine, međuarhivske razmene i poklona.

www.novipazar.org.rs

Aktivnosti u kulturi (kulturne manifestacije, proslave, festivali, parade, svečanosti, koncerti)

Među najvažnijim kulturnim manifestacijama u gradu se svrstavaju sledeće:

- **Muzički festival "Stari grad"** je osnovan 2004.godine od strane Mass entertainment group. Takmičarski festival zabavne muzike, koji ima ambicije da bude jedan od vodećih u Srbiji i regionu.

- „**Sopoćanska viđenja**” je tradicionalna manifestacija delom internacionalnog značaja koja našem kraju daje značajnu kulturnu dimenziju, posebno onu likovnu. U okviru "Sopoćanskih

viđenja" postoje: Likovna kolonija koja se održava od 1-15 jula svake godine i škola starih slikarskih tehnika koja ima za cilj da obučiti slikare u kopiranju srednjovekovnog fresko-slikarstva. Simpozijum književnih, likovnih i drugih kritičara održava se svake godine krajem juna na temu "Tradicija i savremenost".

- **Likovna kolonija „Sandžak inspiracija umetnika“** – izložbe slika i afirmacija likovnog stvaralaštva u Sandžaku.

- **Škola starih slikarskih tehnika u Novom Pazaru** - afirmiše i revitalizuje srednjovekovno zidno slikarstvo, pre svega kroz fresko slikarstvo manastira Sopoćani, ali i drugih manastirskih kompleksa u okruženju.

- **Likovni salon mladih** okuplja mlade umetnike Sandžaka.

- **Sandžački književni susreti** sa bošnjačkim nacionalnim većem održavaju se širom Sandžaka - manifestacija koja okuplja književnike iz Sandžaka

- **Festival sandžačke sevdalinke** sa bošnjačkim nacionalnim većem, organizuje se širom Sandžaka -okuplja izvođače sevdalinki iz Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore

- **Smotra bošnjačkih narodnih igara** sa bošnjačkim nacionalnim većem - afirmacija bošnjačkih narodnih igara

- **Dečiji festival „Raspevano proleće“** - afirmacija muzike za najmlađe uzraste.

Iako postoje brojne kulturne manifestacije, postojeća ponuda ne zadovoljava potrebe lokalnog življa. Kulturno-umetnički život je uglavnom neorganizovan, bez dovoljno inicijative i prostora za njegovo odvijanje.

www.novipazar.org.rs

11.2.7 **Restorani**

Novi Pazar je na daleko poznat po svojoj kuhinji. U restoranima se nudi široka lepeza jela, ali sa akcentom na domaću tradicionalnu hranu. Raznovrsna je, nastala mešavinom kulinarskih specijaliteta raznih naroda. Jela se uglavnom pripremaju od testa i mesa, te razlikujemo pite, mantije, ćevape, birijan itd., kao i poslastice u vidu baklava i sukanih dudova.

11.2.8 **Šoping zone i maloprodajni centri**

Ponuda šoping lokacija je raznolika. Veliki broj prodajnih objekata se nalazi u užem centru grada u ulicama Rifata Burdževića, 28. Novembra i ulici Stevana Nemanje, zatim u zanatskom centru pri gradskoj pijaci. Najveće stecište lokalnih proizvođača džins odeće je na magistralnom putu Novi Pazar - Raška gde se nalazi gro prodajnih objekata.

www.novipazar.rs